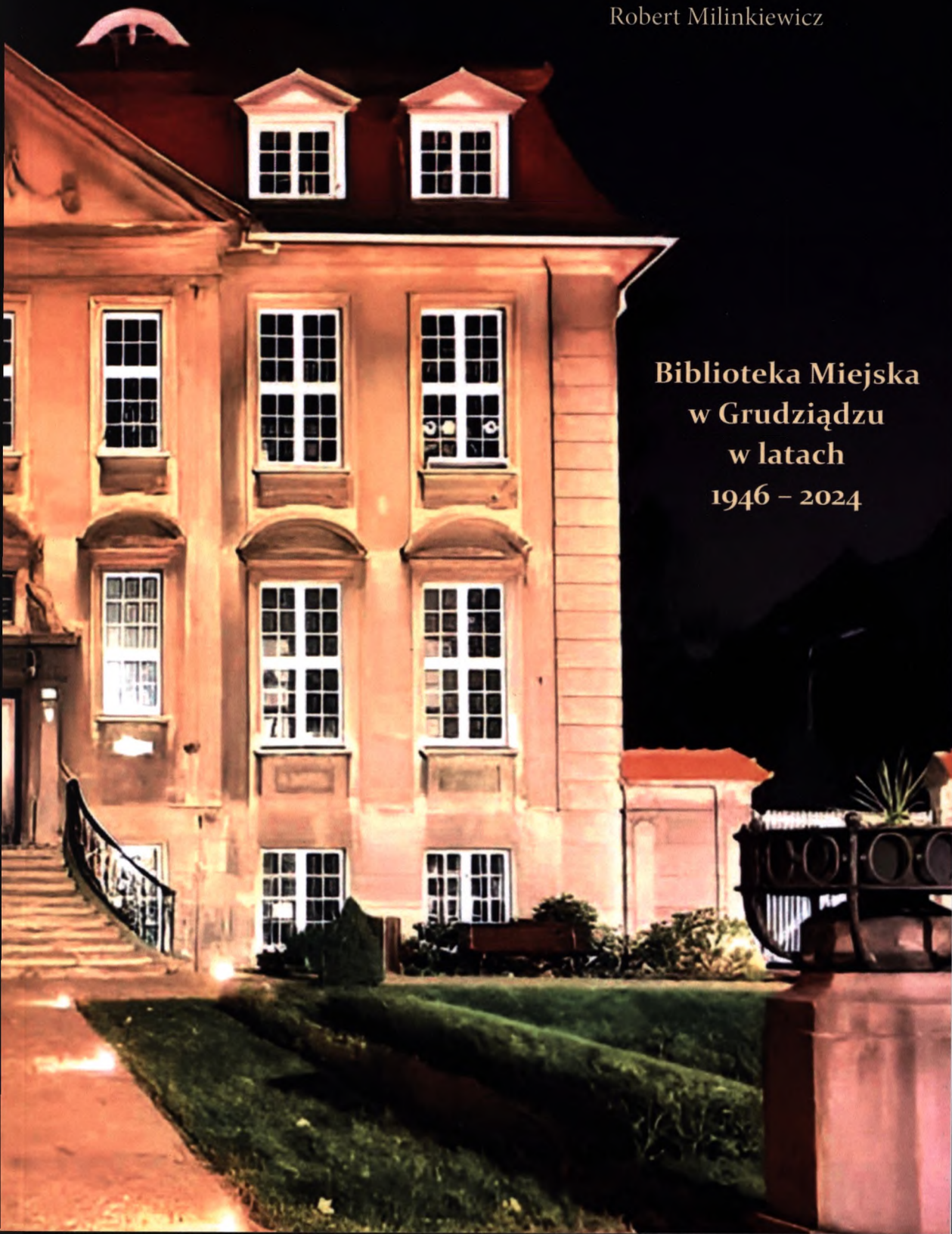

Katarzyna Furmańska

Robert Milinkiewicz

**Biblioteka Miejska
w Grudziądzu
w latach
1946 – 2024**

Katarzyna Furmańska
Robert Milinkiewicz

Biblioteka Miejska w Grudziądzu
w latach 1946 – 2024

Grudziądz 2024

02

228287
Czyt. Gródzka

Korekta i redakcja: Lidia Bojarska, Magdalena Gęstwa, Aneta Graczyk-Grablis,
Barbara Labocha-Zielińska

© Copyright by Biblioteka Miejska im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu

© Copyright by Katarzyna Furmańska, Robert Milinkiewicz

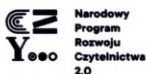
ISBN 978-83-968546-1-2

Fotografia na okładce: Magdalena Biernat

Skład i druk: Studio Grafiki Komputerowej Krzysztof John, ul. gen. J. Bema 39,
86-300 Grudziądz

Wydawca: Biblioteka Miejska im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu

Dofinansowano ze środków Gminy Miasto Grudziądz

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury
i Dziedzictwa Narodowego w ramach
realizacji Narodowego Programu Rozwoju
Czytelnictwa 2.0 na lata 2021-2025

GRUZIĄDZ
miasto otwarte

**BIBLIOTEKA
MIEJSKA
IM. WIKTORA
KULERSKIEGO
W GRUZIĄDZU**

027.5
94(430) Grudziądz

Spis treści

Przedmowa

Wstęp	7
Biblioteka w pierwszych latach powojennych	10
Biblioteka Miejska w latach 1956-1972	24
Miejska i Rejonowa Biblioteka Publiczna w Grudziądzu w latach 1973-1988	38
Biblioteka Miejska w Grudziądzu w latach 1989-1996	49
Biblioteka Miejska w Grudziądzu w latach 1997-2024	69
Księgozbiór Biblioteki Miejskiej w Grudziądzu	102
Komputeryzacja i cyfryzacja Biblioteki Miejskiej w Grudziądzu	107
Działalność kulturalno-oświatowa Biblioteki Miejskiej w Grudziądzu	110
Kadra	114

Szanowni Czytelnicy,

wydawnictwo, które oddajemy Państwu do rąk stanowi kontynuację opowieści o historii biblioteki zainicjowanej książką „Biblioteka Towarzystwa Czytelni Ludowych w Grudziądzu 1921 – 1939” wydaną w 2021 r. Publikacja „Biblioteka Miejska w Grudziądzu w latach 1946 – 2024” przedstawia historię i teraźniejszość sieci bibliotecznej w Grudziądzu.

Dzięki niej można zaobserwować jak przez lata biblioteka wrastała w krajobraz miasta i dzisiaj jest jedną z wiodących instytucji kultury w Grudziądzu. Wyraźny jest stały progres biblioteki z zachowaniem idei służby na rzecz dziedzictwa kulturowego i lokalnej społeczności. Proces rozwoju księżnicy będzie postępował dalej, gdyż zawsze z zaangażowaniem reagujemy na zmiany, jakie zachodzą w otaczającej rzeczywistości, wykorzystując wszelkie nadarżające się możliwości, by realizować ambitne plany i zamierzenia.

Byliśmy i jesteśmy instytucją dostępną i zaspokajającą rozmaite potrzeby wszystkich użytkowników. Zwiększamy swoją dostępność zarówno architektoniczną, jak i rozwijamy e-usługi. Niezmiernie cieszą nas pozytywne interakcje z mieszkańcami miasta, widoczne choćby w poparciu dla naszych projektów w Grudziądzkim Budżecie Obywatelskim.

Jestem niezwykle wdzięczna i bardzo dziękuję Ministerstwu Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Instytutowi Książki w Krakowie oraz Urzędowi Miejskiemu w Grudziądzu za sfinansowanie naszych marzeń w zadaniu pt. „Modernizacja gmachu głównego Biblioteki Miejskiej w Grudziądzu wraz z wyposażeniem i renowacją ogrodu”.

Dziękuję także pracownikom biblioteki, szczególnie Katarzynie Furmańskiej i Robertowi Milinkiewiczowi, którzy podjęli się opracowania powojennych dziejów naszej księżnicy.

Życząc przyjemnej lektury mam nadzieję, że słowo pisane, które ma wielką moc, nigdy nie zginie i wraz z nim przetrwa książka, a biblioteki będą zawsze potrzebne i postrzegane jako skarbnice tego dobra.

Aleksandra Ciżnicka

Dyrektorka Biblioteki Miejskiej

im. Wiktora Kuleskiego w Grudziądzu

Wstęp

Biblioteka Miejska im. Wiktora Kulerskiego jest samorządową instytucją kultury. Organizatorem biblioteki jest gmina-miasto Grudziądz, która zapewnia środki potrzebne do jej utrzymania i rozwoju. Bezpośredni nadzór nad biblioteką sprawuje Prezydent Grudziądza, zaś nadzór merytoryczny Wojewódzka Biblioteka Publiczna – Książnica Kopernikańska w Toruniu. Podstawowym aktem prawnym regulującym funkcjonowanie instytucji jest Statut Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu nadany uchwałą Rady Miejskiej z dnia 28 października 2020 r. Dokument określa cele i zadania biblioteki „...gromadzi, opracowuje i udostępnia zbiory biblioteczne służące rozwojowi i zaspokajaniu potrzeb czytelniczych społeczeństwa oraz upowszechnianiu wiedzy i rozwojowi kultury, dba o sprawne funkcjonowanie sieci bibliotecznej i systemu informacyjnego...”.

W latach 2022-2024 gmach główny Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego i jego otoczenie przeszły kompleksową modernizację. Dzięki pozyskaniu dofinansowania z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa Priorytet 2: Infrastruktura bibliotek 2021-2025 poprawiono warunki korzystania z usług biblioteki dla społeczności lokalnej, w tym dla osób ze szczególnymi potrzebami. Najistotniejszym efektem inwestycji jest dostępność architektoniczna budynku, nowa estetyka i użyteczność wewnątrz oraz renowacja ogrodowej przestrzeni rekreacyjno-wypoczynkowej. Zachowano jednocześnie historyczno-zabytkowy charakter gmachu i posesji wprowadzając w harmonijny sposób nowoczesne rozwiązania w stare struktury. Dla upamiętnienia i utrwalenia przemian, które zaszły w bibliotece w związku z realizacją projektu przygotowano tę okolicznościową publikację. W pracy, oprócz obrazu współczesnej biblioteki, przedstawiono w sposób nienaukowy i popularyzatorski jej historię od 1946 r., kiedy to po okresie okupacji, w zniszczonym Grudziądzu przywrócono do życia książnicę miejską.

Opisano przede wszystkim zmiany infrastrukturalne i organizacyjne biblioteki głównej oraz filii. W ogólnym zakresie zaprezentowano działalność kulturalno-edukacyjną, księgozbiór, proces komputeryzacji. W dalszej części pracy przedstawiono: stan zatrudnienia w sieci bibliotecznej od 1946 r. do 2023 r., sylwetki dyrektorek instytucji oraz listę byłych i obecnych pracowników. Ostatni rozdział opisuje współczesną miejską sieć biblioteczną. Poszczególne częściom pracy towarzyszą fotografie pochodzące z materiałów własnych.

Przygotowując publikację zapoznano się z literaturą dotyczącą historii bibliotekarstwa okresu Polski Ludowej¹. Brak jest niestety monografii Grudziądza, która obejmowałaby okres po 1945 r. Ze szczegółowych opracowań związanych z ży-

¹ J. Kołodziejska, *Biblioteki publiczne po reformie administracyjnej kraju*. Warszawa 1980 ; J. Kołodziejska, *Biblioteki publiczne : główne kierunki rozwoju*. Warszawa 1972.

ciem kulturalnym w mieście korzystano z jubileuszowych wydawnictw biblioteki² i muzeum³. Pomocne w pisaniu okazały się prace licencjackie, magisterskie i podyplomowe dotyczące grudziądzkiej księżnicy znajdujące się w zbiorach Działu Naukowego⁴. Z wydawnictw ciągłych przydatne okazały się przede wszystkim artykuły opublikowane w „Roczniku Grudziądzkim”⁵ i „Kalendarzu Grudziądzkim”⁶. Odtworzenie historii biblioteki ostatnich 80. lat byłoby znacznie trudniejsze bez wykorzystania materiałów z prasy lokalnej, przede wszystkim „Głosu Grudziądza”, „Głosu Pomorza”, „Gazety Pomorskiej”, „Ilustrowanego Kuriera Polskiego”, „Nowości”, „Gazety Grudziądzkiej” (tygodnik z lat 1993-2004).

Przy opracowaniu tematu niezbędnym materiałem źródłowym był zbiór archiwalny dokumentów przechowywany w Archiwach Państwowych w Bydgoszczy i Toruniu. Wykorzystano zespoły akt: Zarządu Miejskiego w Grudziądzu, Miejskiej Rady Narodowej w Grudziądzu, Urzędu Miejskiego w Grudziądzu oraz sprawozdania z działalności bibliotek składane do Wydziału Kultury Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszczy. Nie udało się niestety uzyskać dostępu do kompletu akt archiwalnych dotyczących biblioteki z lat po reformie administracyjnej 1975 roku.

Biblioteka dysponuje własnym zasobem dokumentów archiwalnych przechowywanym w składnicy akt, głównie dotyczącym sprawozdawczości, dokumentacji techniczno-finansowej związanej z inwestycjami i remontami oraz sprawami kadrowymi. Cennym źródłem wiedzy i ikonografii były Kroniki Biblioteki Miejskiej z lat 1948-2023, a także ustne relacje byłych i obecnych pracowników. Szczególne podziękowania autorzy składają Karoli Skowrońskiej i Izabeli Miklikowskiej za czas poświęcony na rozmowy i konsultacje.

Osiem dekad historii biblioteki to niezliczone wydarzenia, fakty, ludzie

² R. M., Potęga-Magdziarz, *Biblioteka Miejska w Grudziądzu, 1946-1996*. Grudziądz 1996; R. M., Potęga-Magdziarz, *Biblioteka Miejska im. W. Kulerskiego w Grudziądzu*. Grudziądz 2001; R. M., Potęga-Magdziarz, *100 lat biblioteki w Grudziądzu*. Grudziądz 2012; K. Furmańska, R. Milinkiewicz, *Biblioteka Towarzystwa Czytelní Ludowych w Grudziądzu w latach 1921-1939*. Grudziądz 2021.

³ *120 lat Muzeum w Grudziądzu* / [aut. tekstów Ryszard Boguwołski et al.; red. Anna Wajler]. Grudziądz 2004.

⁴ H. Jędrzejewski, *Życie literackie i kulturalne Grudziądza w 25-leciu Polski Ludowej*. Bydgoszcz 1970; D. Steinbiss, *Model organizacyjny sieci bibliotecznej miasta Grudziądza – propozycje systemowe*. Gdańsk 1979; E. Rakowska, *Sieć biblioteczna Miejskiej i Rejonowej Biblioteki Publicznej w Grudziądzu*. Gdańsk 1984; G. Hajncel, *Punkt Książki Mówionej Biblioteki Miejskiej w Grudziądzu – zarys historii i jego działalność na rzecz środowiska*. Toruń 1999; M. Jarzynka, *Działalność oświatowa Biblioteki Miejskiej w Grudziądzu*. Poznań 2000; E. Reszkowska, *Działalność Biblioteki Miejskiej w Grudziądzu w latach 1990-2002*. Toruń 2003; V. Tomaszewska, *Adam Wołnikowski (1915-1990) regionalista i kolekcjoner z Grudziądza*. Toruń 2004; A. Ginter, *Działalność Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu w latach 2000-2010*. Bydgoszcz 2011.

⁵ H. Minkiewicz, *Biblioteka Miejska w Grudziądzu*. Rocznik Grudziądzki. T. 1. Grudziądz 1960, s. 303-306; L. Jakubczyk, *Powiatowe Archiwum Państwowe w Grudziądzu*. Rocznik Grudziądzki. T. 1. Grudziądz 1960, s. 309-312; A. Gajewska, *Odbudowa życia kulturalnego w Grudziądzu w latach 1945-1950*. Rocznik Grudziądzki. T. 18. Grudziądz 2009, s. 159-177.

⁶ E. Chmielewski, *Gmach Biblioteki Miejskiej*. Kalendarz Grudziądzki 2002. Grudziądz 2001, s. 95-97; K. Skowrońska, *Jubileusz Biblioteki*. Kalendarz Grudziądzki 2002. Grudziądz 2001, s. 147-150; A. Szymczyk, *Biblioteka bez barier*. Kalendarz Grudziądzki 2016. Grudziądz 2015, s. 185-189; R. Byner, *Strażniczka naszej historii*. Kalendarz Grudziądzki 2023. Grudziądz 2022, s. 77-88.

i wspomnienia. W słowie pisany niezmiernie trudno jest w pełni oddać losy księżnicy, jej rozwój oraz rolę w krzewieniu książki i czytelnictwa. Publikacja odsłania jedyne fragment kulturowej rzeczywistości miasta i regionu. Autorzy książki mają nadzieję, że lektura będzie zaproszeniem do odwiedzenia biblioteki.

Biblioteka w pierwszych latach powojennych

24 maja 1912 r. w nowo pobudowanym gmachu przy ulicy Lindenstrasse 28 uroczyście otwarto muzeum i bibliotekę - Stadtmuseum i Stadtbibliothek Graudenz.

Funkcjonowanie biblioteki w okresie I wojny światowej ograniczało się do zakupu księgozbioru i okazjonalnego elitarnego udostępniania zbiorów. Powrót Grudziądza w granice państwa polskiego przyniósł przełom w powszechnym dostępie do kultury.

W okresie międzywojennym Zarząd Miasta powierzył prowadzenie biblioteki miejskiej Towarzystwu Czytelni Ludowych, które zostało tragicznie przerwane przez wybuch II wojny światowej. Wojska niemieckie zajęły Grudziądz 4 września 1939 r. Ostatnie wpisy polskich bibliotekarek w zachowanej w Archiwum Państwowym w Bydgoszczy księdze inwentarzowej widnieją pod datą 1 września 1939 r.⁷

Niemieckie władze okupacyjne już 15 października 1939 r. uruchomiły bibliotekę Volksbücherei⁸, a wiosną 1940 r. w gmachu przy Adolf Hitler-Strasse 28 (przedwojenna Lipowa, następnie gen. Świerczewskiego, obecnie Legionów) otwarto niemiecką miejską bibliotekę Stadtbücherei. Biblioteki współistniały w gmachu ze Stadtmuseum oraz archiwum miejskim - Stadtarchive. Usunięto z magazynów i zniszczono liczący ponad 10 000 woluminów polski TCL-owski księgozbiór. Po „oczyszczeniu” biblioteki z polskości dysponowano początkowo 1 068 książkami spełniającymi hitlerowskie kryteria wartości dla kultury niemieckiej. Funkcjonariusze administracji nazistowskiej zachowali liczący 8 000 woluminów niemiecki księgozbiór zgromadzony do roku 1920, planując w przyszłości jego selekcję ideologiczną. W 1941 r. na zakup książek dla Stadtbücherei zarezerwowano w budżecie miasta 1 800 Reichsmark (RM), na czasopisma oraz inne materiały biblioteczne i introligatorskie 700 RM, całkowity koszt utrzymania wynosił 8 400 RM. Równocześnie finansowano i wyposażano narodową Volksbücherei za 24 350 RM, wydając w tym na zakup książek i prasy wraz z pracami i materiałem introligatorskim 3 800 RM. Część kosztów administracyjnych, osobowych i rzeczowych z uwagi na wspólną siedzibę ponoszono razem. Nadzór nad instytucjami kultury sprawował wydział Stadtkulturamt, później Kultur und Gemeinschaftspflege. Bezpośrednio nad Stadt und Volksbücherei pieczę sprawowała bibliotekarka Sixdorf⁹. W następnym roku utrzymano wysokość dotacji dla Volksbücherei, nieznacznie zwiększając środki przeznaczone na zakupy książek i prasy. Bibliotece miejskiej w 1942 r. zapisano w planie finansowym mniejszą kwotę niż w roku poprzednim, redukując zakup książek i prasy. Klęski III Rzeszy na frontach w latach 1943-1944, kryzys gospodarczy i finansowy przyczyniły się do zmniejszenia sumy dotacji na niemiecką

⁷ K. Furmańska, R. Milinkiewicz: *dz. cyt.*, s. 136.

⁸ *Volksbücherei Graudenz neu erstanden*. Weichsel-Zeitung: N.S. Weichsel-Wacht 1940, nr 108.

⁹ *Historia Grudziądza 1920-1945*. T. 2 / pod red. nauk. Ryszarda Sudzińskiego ; Grudziądz 2012, s. 244.

kulturę, również utrzymanie bibliotek schodziło na dalszy plan, zachowano jednak proporcje faworyzując Volksbücherei.

Łącznie w latach 1941-1944 na zakup książek dla dwóch niemieckich bibliotek zarezerwowano w budżecie Grudziądza kwotę ponad 15 000 RM¹⁰. Umożliwiło to zwiększenie księgozbioru bibliotek o kilka tysięcy pozycji książkowych. W zasobie współczesnej biblioteki miejskiej zachowały się książki sygnowane pieczęciami Stadtbücherei Graudenz. Część z nich ma jednocześnie znaki wcześniejszych proveniencji Stadtbibliothek Graudenz i Deutliche Bücherei Graudenz, co świadczy o włączeniu do zasobu wyselekcjonowanych pozycji niemieckiej biblioteki z lat 1912-1920 oraz księżnicy mniejszości niemieckiej okresu międzywojennego. Latem 1944 r. wobec zbliżającego się frontu, zarządzono ewakuację cennego mienia, w tym archiwaliów i muzealiów z siedziby przy Adolf Hitler-Strasse 28, część już wcześniej, w 1942 r., umieszczono w ratuszu¹¹.

Walki o Grudziądz trwały od 27 stycznia 1945 r. do kapitulacji twierdzy 6 marca 1945 r. W okolicach obecnych ulic Legionów, Armii Krajowej i Słowackiego do szczególnie intensywnych starć dochodziło w dniach 4-5 marca¹². Budynek muzeum i biblioteki szczęśliwie ocalał. Doznał jednak uszkodzeń w stolarce okiennej i drzwiowej oraz dachu. Był miejscem kwaterunku wojsk radzieckich, w czasie którego dochodziło do aktów niszczenia i kradzieży mienia ruchomego. Niezabezpieczony budynek przyciągał także szabrowników. Zarząd Miasta w osobach Teodora Nowaka - kierownika Wydziału Kultury oraz Z. Wiednia - delegata z centrali Krajowej Rady Narodowej od kwietnia 1945 r. przystąpił do zagospodarowania przejętego majątku. W pracach brali udział również kustosz muzeum Józef Błachnio i bibliotekarka Helena Minkiewicz. Porządkowanie zasobu bibliotecznego wspierała także pomocnica biblioteczna Stefania Babińska. Książki „rozwleczone po całym gmachu” przez wojsko i ludność cywilną układano w magazynach. Początkowo wydawało się, że z pożogi wojennej z polskiego dziedzictwa piśmienniczego nie ocalało nic¹³. Wraz z postępowaniem prac porządkowych odkrywano jednak artefakty: teka grafik „Szlembarck” Tadeusza Kulisiewicza i jeden z najcenniejszych dla kultury historycznej Grudziądza rękopis „Inwentarza Starostwa Grudziądzkiego” z 1739 r.

8 lipca 1945 r. w prasie lokalnej kierownictwo biblioteki zamieściło apel do mieszkańców miasta o zwrot ocalałych TCL-owskich książek¹⁴. Do końca roku uzbierano 732 książki.

¹⁰ *Haushaltssatzung der Stadt Graudenz : für das Rechnungsjahr ... 1940-1944*, <https://kpbc.umk.pl/dlibra/publication/244776/edition/241558?language=pl#structure>

¹¹ *120 lat Muzeum w Grudziądzu...*, s. 24.

¹² Po zwyciężonych walkach o Grudziądz w 1945 r. pozostały niechlubne pamiątki; 23.10.2023 r. w pobliżu przyziemia budynku biblioteki podczas prac remontowo-budowlanych odkopano pocisk moździerzowy.

¹³ H. Minkiewicz, „Czarna?”. *Opis życia własnego w XX stuleciu*, Grudziądz 2002. [maszynopis w zbiorach Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu].

¹⁴ *Apel do ludności miasta Grudziądza*. *Głos Grudziądza*, R. 1. nr 24.

Już w lipcu roku 1945 uruchomiona została przez Wawrzyńca Borowczyka przy ulicy Mickiewicza 15 jedna z pierwszych w mieście prywatnych wypożyczalni książek „Novitas” z księgozbiorem liczącym 3 000 woluminów¹⁵. Otwarta była dla mieszkańców w godzinach 9.00-20.00¹⁶. W latach powojennych w mieście znaczącą rolę w upowszechnianiu czytelnictwa odgrywały biblioteki przyzakładowe, szkolne, instytucji i organizacji oraz kościelne. W Grudziądzu funkcjonowały: biblioteka Fabryki Maszyn Rolniczych „Unia” z liczącym w 1947 r. 200 woluminów księgozbiorem fachowym i beletrystycznym; biblioteka drukarni „Wiedza” ze 123 książkami; biblioteka Zakładów Miejskich z jedynie 60 książkami; Biblioteka Związków Zawodowych Pracowników Poczty – 101 woluminów; Biblioteka Sądowa przy Sądzie Okręgowym – 4 700 książek. Od rozpoczęcia roku szkolnego we wrześniu 1945 r. działalność podjęły biblioteki szkolne: Szkoły Powszechnej nr 3 im. Królowej Jadwigi i Szkoły Powszechnej im. Marii Konopnickiej; Państwowego Liceum Mechanicznego, I Państwowego Gimnazjum im. Króla Jana III Sobieskiego; II Państwowego Gimnazjum i Liceum dla Dorosłych przy ul. Sienkiewicza 21; Państwowego Liceum Pedagogicznego. W gmachu przy ul. Legionów 28 już od połowy roku 1945 ustanowiono także Powiatową Centralną Bibliotekę, która miała obsługiwać gminy wiejskie powiatu grudziądzkiego, wspierając działalność bibliotek gromadzkich w terenie. Własną bibliotekę prowadziła Komenda Milicji Obywatelskiej przy ul. Mickiewicza 26, która liczyła jedynie 30 książek udostępnianych funkcjonariuszom. Małą biblioteczkę dla członków prowadził Związek Walki Młodych.

W ramach obchodów 155. rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 Maja i „Święta Oświaty”, które poświęcone było w tej edycji książkom i bibliotekom odbyła się w sali „Tivoli” akademie z programem artystycznym grudziądzkich szkół. W czasie uroczystości niezadowolona z przebiegu akademii i wrogo nastawiona do nowej władzy młodzież szkolna domagała się większego uszanowania konstytucji, sformowała pochód i śpiewając patriotyczne pieśni ruszyła przez miasto. Przy Placu Straceńców (obecnie Skwer Polaków Poszkodowanych przez III Rzeszę, ul. Józefa Piłsudskiego) doszło do akcji funkcjonariuszy Urzędu Bezpieczeństwa i zatrzymań uczestników wydarzeń¹⁷. Komitet biblioteczny przygotował 3 maja 1946 r. o godz. 12.00 uroczyste otwarcie Centralnej Biblioteki Miejskiej¹⁸. Prewencyjnie komunistyczne organy bezpieczeństwa zakazały urządzania tego dnia wydarzeń publicznych przez instytucje i podmioty. Ostatecznie bibliotekę udostępniono dla szerokiej publiczności od 20 maja 1946 r. Wypożyczalnia i czytelnia funkcjonowały na I piętrze (obecny Dział dla Dzieci i Młodzieży) codziennie z wyjątkiem niedziel

¹⁵ W. Ciszewska, *Skazone władzą : ruch wydawniczo-księgarski na Kujawach i Pomorzu w latach 1945-1956*, Toruń 2015, s. 118.

¹⁶ *W Grudziądzu otwarto pierwszą po wojnie bibliotekę*. Głos Grudziądza, R. 1, nr 29.

¹⁷ *Opór społeczny i konspiracja w województwie pomorskim (bydgoskim) w latach 1945-1956 : zbiór studiów / pod red. T. Chincińskiego i Z. Karpusa*. Bydgoszcz 2007, s. 109-110.

¹⁸ *Otwarcie Biblioteki Miejskiej*. Głos Pomorza, R. 2, nr 102.

i świąt w godzinach 10.00-12.00 i 15.00-17.00. Zbiórka datków pod hasłem „Odbudujmy biblioteki publiczne”, która odbyła się 2 maja w ramach „Święta Oświaty”, przyniosła dla biblioteki miejskiej 25 265 zł i 607 książek. W pierwszym miesiącu funkcjonowania biblioteka posiadała 1 039 książek, do końca roku zgromadzono 1 140 pozycji. Sprawozdanie budżetowe prezydenta miasta Franciszka Mówińskiego za rok 1945/46 wykazywało dochody biblioteki w wysokości 94 000 zł, z tego 72 000 pochodziło z dotacji samorządu Grudziądza, reszta z subwencji Ministerstwa Oświaty. Wydatki instytucji wynosiły 40 000 zł na remont budynku, 12 000 zł na wynagrodzenie bibliotekarki, 20 000 zł na opał, światło, druki i kancelarię. Za sumę 22 000 zł zakupiono książki do biblioteki. Preliminarz budżetowy na następny rok był bardzo ambitny, planowano zakupy 4 000 książek oraz konserwację i oprawę za 500 000 zł. Liczono na subwencję z Ministerstwa Oświaty w wysokości 514 000 zł¹⁹. W powojennej sytuacji kraju założenia budżetowe nie mogły zostać zrealizowane.

Wejście w życie Dekretu z dnia 17 kwietnia 1946 r. o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi uregulowało status organizacyjny i prawny instytucji. Biblioteka miejska w myśl dekretu była biblioteką publiczną działającą w ogólnokrajowej sieci bibliotek publicznych, służącą dobru społecznemu przez gromadzenie, zabezpieczanie, opracowanie i udostępnianie zbiorów. Nadzór nad bibliotekami sprawowało Ministerstwo Oświaty, zakładaniem i utrzymaniem obarczono samorządy lokalne²⁰. Zgodnie z Ustawą z dnia 6 maja 1945 r. o majątkach opuszczonych i porzuconych zabezpieczano księgozbiory, powstały Zbiornice Księgozbiorów Zabezpieczonych dla województwa pomorskiego w Toruniu²¹ przy Bibliotece Uniwersyteckiej. W Grudziądzu zabezpieczono 40 000 woluminów poniemieckich książek, umieszczając je w Urzędzie Likwidacyjnym, Szkole Powszechnej nr 2 oraz gmachu biblioteki i muzeum miejskiego. Książki przechowywane w Urzędzie Likwidacyjnym zostały komisyjnie uznane za nieprzydatne i przekazane na makulaturę. Z pozostałej połowy zmagazynowanej w szkole ok. 8 000 przewieziono w październiku 1947 r. do Torunia. Reszta, ok. 12 000 pozostała w bibliotece jako poniemieckie mienie miejskie. Każda książka była drogocenna, szczególnie odzyskiwane egzemplarze cudem ocalałe z wojennej zawieruchy. Kustosz muzeum Józef Błachnio podczas prac nad wystawą w sierpniu 1948 r. odkrył na zamaskowanym regale schowane przed niemieckim okupantem około 500 książek pochodzących z przedwojennej biblioteki miejskiej prowadzonej przez Towarzystwo Czytel-

¹⁹ AP w Toruniu, *Inspektorat Szkolny w Grudziądzu*, sygn. 47.

²⁰ *Dekret z dnia 17 kwietnia 1946 r. o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi*, Dz.U. 1946 nr 26 poz. 163.

²¹ Ryszard Nowicki, *Zabezpieczanie księgozbiorów po II wojnie światowej w Polsce*, Napis. Pismo poświęcone literaturze okolicznościowej i użytkowej 2005, nr 11, s. 277-287.

ni Ludowych i biblioteki Żydowskiego Stowarzyszenia Kulturalno-Oświatowego i Organizacji Syjonistycznej w Grudziądzu²².

W sprawozdaniu z działalności biblioteki miejskiej z 27 czerwca 1947 r. pod oficjalną nazwą Centralna Biblioteka Miejska w Grudziądzu kierowniczka Helena Minkiewicz relacjonowała stan instytucji. Biblioteka dysponowała własnym lokalem, bardzo dobrym trzykondygnacyjnym magazynem dla książek, odpowiednimi warunkami pracy, jedynie czytelnia wymagała poprawy. Placówka zajmowała pomieszczenia na I piętrze od frontowej strony budynku z bezpośrednim dojściem do magazynów. Układ użytkowy pomieszczenia pochodził jeszcze z czasów biblioteki przedwojennej. Sala podzielona była na wypożyczalnię z ladą pod łukiem, za którą pracowała dyżurująca bibliotekarka. Czytelnia zajmowała większą część powierzchni, miała skromne wyposażenie - stół i krzesła oraz regały z księgozbiorem podręcznym. Prowadzono inwentarze, katalogi kartkowe alfabetyczny i działowy oraz statystyki. Początkowo wykorzystywano druki i formularze pozostałe po bibliotece TCL, następnie otrzymano nowe materiały z Ministerstwa Oświaty. Wypożyczenia książek realizowano za pomocą kart książek, kart czytelniczych w systemie zapisu krzyżowego. Czytelnicy posiadali legitymacje, pobierano miesięczny abonament w wysokości 30 zł od dorosłych i 15 zł od dzieci i młodzieży. Jednocześnie wypożyczano jeden tytuł na 10 dni z możliwością przedłużenia o kolejne 10 dni. Za przetrzymanie książek pobierano karę w kwocie 10 zł. Opłaty od czytelników w wysokości 61 868 zł stanowiły znaczący udział w budżecie biblioteki, który w roku 1946 wynoszącym 121 868 zł, mniej niż połowa wpływała z dotacji i subwencji Ministerstwa Oświaty i Zarządu Miasta. Największy udział w wydatkach pochłaniał zakup książek w kwocie 91 124 zł. Księgozbiór w czerwcu 1947 r. liczył 1 436 egzemplarzy, w przewadze zacytanych. Wobec niewystarczającej liczby książek większość była stale wypożyczona. Dobór wydawnictw prowadzili wspólnie delegowany urzędnik miejski oraz kierowniczka biblioteki. W omawianym okresie wycofano jedynie 13 zniszczonych egzemplarzy, 14 zostało skonfiskowanych²³. Dziennie w ciągu 4 godzin pracy udostępniano nawet 125 książek. W roku sprawozdawczym 1946/47 zarejestrowano 24 126 wypożyczeń dla 1 201 czytelników, stanowiących głównie młodzież szkolną. Czytali nauczyciele, urzędnicy, warstwa inteligencka, gospodynie domowe oraz nieliczni przedstawiciele klasy robotniczej. Z powodu braku funduszy nie prenumerowano prasy, dysponowano jednak

²² W Bibliotece Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego z zasobu TCL w Grudziądzu zachowały się 33 woluminy; z zasobu bibliotek organizacji żydowskich (Organizacji Syjonistycznej, Organizacji Syjonistów-Rewizjonistów, Żydowskiego Stowarzyszenia Kulturalno-Oświatowe) 7 woluminów, w AP w Toruniu zachował się Katalog książek w języku polskim Żydowskiego Stowarzyszenia Kulturalno-Oświatowego, Akta organizacji i stowarzyszeń, sygn. 6.

²³ Zachowała się Księga inwentarzowa biblioteki z lat 1946-1947. Pierwszy wpis dokonano 1.04.1946 r., ostatni numer 1217 widnieje z 12.09.1947 r. Zdecydowana większość książek wydanych była do 1939 r., wpływ bieżących wydań wyraźnie zwiększa się od roku 1947.

12 tytułami czasopism pochodzącymi od prywatnych darczyńców²⁴. Jesienią 1946 r. biblioteka miejska otrzymała z Gdyni książki w darze od Rady Polonii Amerykańskiej. W grudniu 1947 r. Ministerstwo Oświaty przyznało dotację w wysokości 120 000 zł Zarządowi Miasta na zakup książek do biblioteki.

W kolejnym roku sprawozdawczym księgozbiór liczył już 2 365 książek, z czego 554 zarezerwowano do przekazania do planowanej filii. W bibliotece w lipcu 1948 r. zarejestrowano 961 czytelników, odwiedzinyienne wynosiły przeciętnie 87 osób. Pragnienie czytania książek wśród mieszkańców odbudowującego się po ogromnych zniszczeniach miasta narastało. Do końca roku 1948 liczba czytelników wzrosła o 477 osób, co przeciętnie oznaczało wzrost dziennych odwiedzin do 150 osób. Budżet instytucji zasilili w tym roku subwencje z województwa w kwocie 300 000 zł i ministerstwa w wysokości 20 000 zł, dodatkowo przekazano 330 książek. Ostatecznie wydatki na utrzymanie instytucji wyniosły 1 137 229 zł, z czego 653 595 zł pochodziło z budżetu lokalnego. Pobierano w dalszym ciągu miesięczną opłatę abonamentową 30 zł od dorosłych i 15 zł od młodzieży uczącej się. Uposażenie miesięczne obsady bibliotekarskiej wynosiło odpowiednio 15 200 zł dla kierowniczkki, 10 000 zł dla bibliotekarki. W sytuacji dużego obłożenia pracą wnioskowano do władz o zwiększenie etatów do trzech.

16 lutego 1948 r. rozdzielono formalnie biblioteki: powiatową i miejską. Powiatową przeniesiono do Wydziału Powiatowego przy ul. Wybickiego 39, w kolejnych latach funkcjonowała w Sądzie Powiatowym przy ul. Sikorskiego 19/23. Kierownictwo biblioteki powiatowej w pierwszym roku działalności spoczywało na Józefie Błachnio, kustoszmuzeum, następnie Helenie Minkiewicz, kierowniczkce biblioteki miejskiej. Ostatecznie po usamodzielnieniu kierowniczkką biblioteki powiatowej została Helena Materna. Do sieci powiatowej należało 9 wiejskich bibliotek w gminach: Piaski, Gruta, Łasin, Mokre i Radzyń. Księgozbiór powiatowy w 1949 r. osiągnął 3 507 woluminów, z którego korzystało 1 288 czytelników.

Grudziądz powoli wracał do normalności, miasto zasilala migracja ze wsi Pomorza, centrum kraju oraz repatrianci z utraconych kresów wschodnich. W 1948 r. miasto osiągnęło ponad 43 600 mieszkańców. Przy zapisanych w bibliotece 1 993 mieszkańcach, czytelnictwo kształtowało się na poziomie 4,6 %. Wertykalny układ urbanistyczny miasta oraz rozwój dzielnic południowych obligował władze do tworzenia oddziałów biblioteki centralnej, która była placówką śródmiejską położoną w północnej części miasta. Planowano przenosiny biblioteki miejskiej bliżej centrum do projektowanego za 9 993 750 zł nowego budynku przy ul. Wybickiego 27. Pierwszą filię zamierzano otworzyć już w 1948 r. Na uruchomienie placówki przy ul. Marszałka F. Focha 22 (od 1951 ul. 15 Grudnia) w pomieszczeniach będących w administracji zarządu Grudziądza zabiegano w Wojewódzkiej Radzie Narodowej o kwotę 500 000 zł. Finanse miały pozwolić na zakup książek

²⁴ AP w Bydgoszczy, *Sprawozdanie Biblioteki Miejskiej w Grudziądzu, ulica Legionów 28 z dnia 27 czerwca 1947 r.*, sygn. 196.

i prenumeratę czasopism. W skład Miejskiego Komitetu Bibliotecznego wchodził: przewodnicząca Brandtowa, inspektor Narloch, prof. Ruciński, kierowniczka Minikiewicz, prof. Grygier, naczelnik Nitka, inspektor Narojek, mecenas Jazłowski i dyrektor Kubiński. Do komisji doboru książek wybrano przewodniczącą Zofię Brandtową, prof. Rucińskiego i naczelnika Nitkę²⁵. W 1949 r. budżet biblioteki wynosił 1 755 000 zł, powiększono personel biblioteki do trzech pracowników, do zespołu dołączyła Krystyna Piszkańska (Florkowska). Zgromadzony księgozbiór w sierpniu 1949 r. liczył już 4 871 książek, z czego 595 włączono w pierwszej połowie roku. Sukcesywnie zwiększano też liczbę książek rezerwowanych dla organizowanej filii bibliotecznego. We wrześniu 1949 r. Zarząd Miasta potwierdzając potrzebę uruchomienia dodatkowej placówki bibliotecznego wystąpił o 100 000 zł dotacji do Kuratorium Okręgu Szkolnego Pomorskiego. Zmienia się pierwotnie zakładana lokalizacja filii na ulicę Chełmińską 38 (następnie ul. Obrońców Stalingradu). Przygotowano do przekazania z biblioteki centralnej 722 książki, pomieszczenia na potrzeby filii wymagały remontu. Samorząd zabezpieczył w planowanym budżecie na 1950 r. wynagrodzenie dla bibliotekarki. Prezydent miasta Sylwin Zygmunto-wicz wnosząc do wojewódzkiego kuratorium o dotację w wysokości 50 000 zł, zgłaszał również potrzebę poprawy warunków udostępniania zbiorów w bibliotece centralnej²⁶.

Biblioteka główna od początku zajmowała frontowe pomieszczenia na I piętrze oraz magazyny. W wyniku napływu czytelników, szczególnie uczących się i zainteresowanych korzystaniem ze zbiorów na miejscu, narastała potrzeba uruchomienia nowej większej czytelni. Brakowało odpowiedniego wyposażenia meblowego, księgozbiór podręczny był skromny. Na początku 1950 r. Urząd Wojewódzki przeprowadził wizytację biblioteki. Ustalono stan i niedomagania instytucji, zwrócono uwagę na jedyne na Pomorzu specjalne magazyny książek. Za zasadne uznano utworzenie czytelni, gdyż wykorzystywana do tego czasu sala przylegająca do wypożyczalni oddzielona wąską ladą służyła jako czytelnia prasy. Postulowano przejęcie od muzeum zachodniej części I piętra wraz z salą malarską i zlikwidowanie świetlika. Zalecano podział budynku, w którym każda z instytucji gospodarowałaby własnym piętrem - parter muzeum, I piętro biblioteka i II piętro archiwum. Muzeum zostało otwarte oficjalnie 27 lutego 1946 r., pierwszą wystawę zorganizowano jednak już w maju 1945 r. W pierwszych latach powojennych muzeum zajmowało część przyziemia, dzieląc je z Archiwum Miejskim, następnie Państwowym. Pomieszczenia na parterze były do dyspozycji muzeum, głównie wystawiano w dużej dwuskrzydłowej sali od strony południowej (obecnie sala wielofunkcyjna i sekretariat z gabinetem dyrektora, wówczas stanowiły jedno pomieszczenie). Okazjonalnie wystawy były prezentowane w salach malarskich na I piętrze od strony południowej. Wizytatorzy z Bydgoszczy odnotowali skromne

²⁵ AP w Toruniu, *Inspektorat Szkolny w Grudziądzu*, sygn. 48.

²⁶ AP w Bydgoszczy, *PWRN Wydział Oświaty w Toruniu, Biblioteka Miejska w Grudziądzu*, sygn. 196.

wyposażenie biblioteczne: 6 regałów drewnianych, 5 stołów, 6 stolików i 10 krzeseł, 2 szafy i wieszak ubraniowy. Kontrola zastała księgozbiór liczący 6 390 woluminów ustawionych działami, prezentowany w katalogu alfabetycznym i działowym kartkowym w skrzynkach. Dobór księgozbioru prowadziła kierowniczką Helena Minkiewicz, nadzór nad zakupami książek sprawowała też komisja doboru książek, przeprowadzano również kontrole wartości księgozbioru przez tzw. czynnik społeczny i partyjny. Czytelników na dzień 31 grudnia 1949 r. było 2 337.

W styczniu 1950 r. w nowo otwartej pierwszej filii przy ul. Obrońców Stalingradu 38 (obecnie ul. Chełmińska), kierowanej przez Stefanię Babińską zarejestrowano 370 czytelników. Placówka była czynna w godzinach 15.00-17.00 w posklepowym jednoizbowym ciasnym lokalu²⁷. Filia nr 1 od 1951 r. przeniosła się do lokalu przy ul. Obrońców Stalingradu 40.

W styczniu 1950 r. uruchomiono w gmachu głównym na I piętrze czytelnię dla dorosłych, którą kierowała Teresa Perkowska. Księgozbiór podręczny liczył jedynie 250 pozycji²⁸. W celu poprawy warunków udostępniania przeprowadzono w pomieszczeniach bibliotecznych remont.

15 grudnia 1950 r. otwarto w wynajętym od Stanisława Łabędzkiego lokalu (16 m²) za 110 zł miesięcznie Filię nr 2 w Tarpnie przy ul. Marchlewskiego 4 (obecnie ul. Paderewskiego).

Na koniec roku 1950 księgozbiór liczył 11 414 woluminów, z czego 5 010 przybyło w bieżącym roku. Zapisano 2 831 czytelników, z czego 721 w Filii nr 1. Od 6 marca 1951 r. pobierano już tylko opłaty z tytułu kar za przetrzymanie książki w wysokości 30 gr za tydzień zwłoki. Prezydium Miejskiej Rady Narodowej (MRN) dla uczczenia 6. rocznicy zakończenia okupacji hitlerowskiej miasta zniósło opłaty abonamentowe dla czytelników.

16 maja 1951 r. oddano czytelnikom do użytku Filię nr 3 przy ul. 15 Grudnia 1, róg ul. Rapackiego (były sklep piekarni, obecnie ul. Marszałka F. Focha, budynek nie istnieje), w której kierownictwo powierzono Zofii Jagodzińskiej. Czwartą filię uruchomiono w 1952 r. na Przedmieściu Chełmińskim przy ul. Tytoniowej 1. Placówki filialne dostępne były dla czytelników w godzinach popołudniowych, z reguły 16.00-18.00. Bibliotekarki filii w godzinach przedpołudniowych wykonywały prace z zakresu opracowania księgozbioru i zadania wspierające funkcjonowanie wypożyczalni centralnej. Do obowiązków bibliotekarzy określonych przez Naczelną Dyрекcję Bibliotek przy Ministerstwie Oświaty należało także „systematyczne czuwanie nad właściwym składem księgozbiorów”²⁹. Akcja „czyszczenia” księgozbioru z książek uznanych przez władze komunistyczne za bezwartościowe, ideologicznie i politycznie niebezpieczne polegała na wycofaniu z półek wy-

²⁷ AP w Bydgoszczy, PWRN Wydział Oświaty w Toruniu, Biblioteka Miejska w Grudziądzu, sygn. 196.

²⁸ T. Perkowska, O Miejskiej Bibliotece Publicznej, Gazeta Pomorska 1955, nr 149.

²⁹ Komunikat Ministerstwa Oświaty, Odpis Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Toruniu z dnia 22 września 1951 r.

selekcjonowanych publikacji, trzymaniu ich w zamknięciu i niedostępnianiu ich czytelnikom. Następnie wyciągano z katalogów karty książek. W październiku 1951 r. wybrano do usunięcia z księgozbioru Centralnej Biblioteki Miejskiej w Grudziądzu 12 pozycji. Skrajną reakcją wywołał u nauczycielki Liceum Finansowego Marii Jańczak biblioteczny zasób książek dla młodzieży żeńskiej m.in. romanse Ireny Zarzyckiej i powieści Emmy von Rhoden czy dla chłopców proza przygodowa o „Dzikim Zachodzie” Jacka Londona i Zane Greya. Za szczególnie niebezpieczne dla wychowania socjalistycznego uznała, pisząc skargę do Miejskiej Rady Narodowej, książki Aleksandra Kamińskiego „Kamienie na szaniec” i „Antek Cwaniak”, Janusza Meissnera „Szkoła orląt” czy Lucyny Sieciechowiczowej „Córka zastępu Jaskółek”. W odpowiedzi na stawiane zarzuty Zofia Brandtowa z Wydziału Oświaty MRN stwierdziła, że sporne książki nie figurowały na oficjalnych wykazach do wycofania, a kontrole urzędnicze księgozbioru nie wykazywały uchybień. Biblioteka ze swej strony zapewniała o przeprowadzeniu samorzutnie selekcji księgozbioru i usunięciu bezwartościowej literatury oraz niedostępnianiu w wypożyczalni i usunięciu dwóch egzemplarzy „Kamieni na szaniec”.

Biblioteki były ważnym podmiotem walki ideologicznej i propagandowej w okresie stalinowskim. Aktywnie uczestniczyły w zwalczaniu powszechnego analfabetyzmu, edukacji dorosłych i wielu działaniach kulturalno-oświatowych. Organizowano wydarzenia rocznicowe, obchody Manifestu PKWN czy Rewolucji Październikowej. Urządzano wystawy ukazujące odbudowę i rozwój kraju oraz stolicy, przedstawiano postaci przodowników pracy, prezentowano ekspozycje książek z okazji 1 maja pod hasłem „Udostępniamy masom pracującym dzieła klasyków marksizmu-leninizmu”. Pracownicy biblioteki i filii podejmowali zobowiązania pierwszomajowe wykonując poza obowiązkami prace propagandowe i opracowując katalog. Szczególną uwagę kierowano w stronę kultury rosyjskiej i radzieckiej oraz „przyjaźni” polsko-radzieckiej. Pieczętowanie prezentowano twórczość A. Puszkina, M. Gorkiego, W. I. Lenina i J. W. Stalina.

W 1951 r. Grudziądz liczył 45 000 mieszkańców. Rozwój sieci, zniesienie opłat abonamentowych oraz znaczne powiększenie księgozbioru do 15 002 woluminów przyczyniło się do wzrostu zarejestrowanych czytelników z 2 831 do 6 404. Na kursy dla analfabetów do biblioteki miesięcznie uczęszczało 17 osób. Zakupy książek realizowano przez Centralę Obrotu Księgarskiego „Dom Książki” w Bydgoszczy. Oprawy wykonywano w grudziądzkim Więzieniu Śledczym, w I półroczu 1951 r. oprawiono 2 600 woluminów. Zatrudniano 6 pełnoetatowych bibliotekarek. Szkolenie kadr bibliotecznych prowadzono poprzez kursy trwające od 2 do 6 tygodni w Państwowym Ośrodku Kształcenia Bibliotekarzy w Jarocinie. Wydział

Oświaty MRN na szkolenia kierował osoby zatrudnione w bibliotece oraz werbowane w środowisku oświatowym dobrze rokujące do pracy z książką³⁰.

Na koniec 1952 r. zgromadzono 19 637 książek, roczny przyrost księgozbioru wynosił 3 509. Najwięcej pozyskiwano literatury pięknej - 1 863 woluminy, następnie literatury z zakresu marksizmu, zagadnień społeczno-politycznych i gospodarczych - 843 pozycje, literatury naukowej - 803 książki. Prenumerowano już 47 czasopism, z czego 8 było tytułami wydawanymi w ZSRR. Zarejestrowano 8 453 czytelników, z czego 3 488 w filiach. Młodzież ucząca stanowiła 53% czytelników biblioteki centralnej i filii.

W 1952 r. zaplanowano przeprowadzenie generalnego remontu gmachu głównego biblioteki. W budżecie miasta zarezerwowano kwotę 21 600 zł, sporządzono dokumentację techniczną oraz zlecono Miejskiemu Przedsiębiorstwu Remontowo-Budowlanemu w Grudziądzu przeprowadzenie robót budowlanych. Rozpoczęcie prac remontowych przewidziano na początek roku 1953. Zakres adaptacji pomieszczeń pod wypożyczalnię i czytelnią główną obejmował likwidację świetlika nad salą malarską pomiędzy I i II piętrem, wykucie i osadzenie trzech okien w południowej ścianie gmachu na tylnej elewacji, wykonanie dodatkowego przejścia drzwiowego do magazynu. Niezbędna była również nowa instalacja elektryczna w przebudowanych pomieszczeniach, w postaci punktów świetlnych pod sufitem oraz ściennych. W nowej sali wypożyczalni ustawiono szeroką sześciometrową ladę biblioteczną. Pomieszczenie wypożyczalni dodatkowo przedzielono przepierzeniem w technologii ściany szkieletowej o konstrukcji drewnianej, zyskując miejsce na pracownię. Najistotniejszą zmianą w użyteczności budynku było z pewnością ułożenie nowego stropu w systemie Ackermana nad wypożyczalnią. Rozebrano metalowe ramy świetlika wraz z balustradą i zdemontowano szyby ornamentowe. Utracono niestety w ten sposób niezbędny dla wystawienniczych sal malarskich efekt rozproszonego światła padającego na eksponaty, stanowiący w okresie międzywojennym, obok specjalnych magazynów książek, chlubę gmachu przy ulicy Lipowej. Do uzyskanego na II piętrze pomieszczenia wykuto otwór i zamontowano drzwi z przejściem do trzeciej kondygnacji magazynu. Ostateczny koszt przebudowy wyniósł 49 500 zł³¹. W czasie remontu, nie zważając na trudne warunki pracy, bibliotekarki prowadziły wypożyczanie obsługując dziennie nawet do 200 czytelników. Uroczyste otwarcie Biblioteki Miejskiej nastąpiło 8 września 1953 r. w obecności przewodniczącego Miejskiej Rady Narodowej Dąbowskiego, sekretarza komitetu miejskiego PZPR Ruczyńskiego oraz wicedyrektora biblioteki wojewódzkiej w Toruniu Lei³².

³⁰ AP w Toruniu, *Biblioteka Miejska 1951 r.*, sygn. 33.

³¹ Składnica Akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu, *Dokumentacja prac remontowych 1953*.

³² *Biblioteka Miejska w nowej szacie*, Gazeta Pomorska 1953, nr 219.

Po zakończeniu remontu na I piętrze funkcjonowały: Wypożyczalnia Główna, Czytelnia dla Dorosłych i Czytelnia Młodzieżowa. Gmach główny biblioteki czynny był dla użytkowników w godzinach 10.00-12.00 i 15.00-19.00, w soboty do 17.00, a z czytelni młodzieżowej można było skorzystać po południu od 15.00 do 19.00. Placówki filialne pracowały przez dwie i pół godziny dziennie od 16.00 do 18.30, w soboty od 16.00 do 18.00. Jedynie Filia nr 1 czynna była w innych godzinach: od 15.00 do 19.00, a w soboty od 15.00 do 17.00. Cała sieć była nieczynna dla czytelników w czwartki, który był dniem pracy wewnętrznej³³.

1. Wypożyczalnia, I piętro, 1950 r., od lewej: Teresa Perkowska, osoba niezidentyfikowana, Helena Minkiewicz, Krystyna Florkowska

³³ Co, gdzie, kiedy? Gazeta Pomorska 1954, nr 56.

2. Czytelnia dla dorosłych, I piętro, 1951 r., dyżurująca bibliotekarka
– Teresa Perkowska

3. Czytelnia dla dorosłych, 1951 r., praca z katalogiem, Krystyna Florkowska
i Wanda Łazarewicz

4. Czytelnia dla dorosłych, I piętro, początek lat 50. XX w., przy pierwszym stole z lewej strony Józef Błachnio

5. Wypożyczalnia Główna, I piętro, 1953 r., od lewej: Krystyna Florkowska, Longina Mendrek, Teresa Perkowska

6. Czytelnia młodzieżowa, I piętro, 1953 r., Irena Szostek

7. Magazyn książek, I kondygnacja, 1950 r., Wanda Łazarewicz

Biblioteka Miejska w latach 1956-1972

Istotną sprawą dla funkcjonowania biblioteki były plany zaadoptowania budynku przy ul. gen. Świerczewskiego tylko dla potrzeb bibliotecznych. Z biegiem lat znacznie powiększono kolekcję muzealiów, jak i księgozbior. W latach 1946-1954 muzeum zorganizowało ponad 50 wystaw własnych i objazdowych, które obejrzało około 100 tys. zainteresowanych³⁴. W związku z tym dalsze funkcjonowanie dwóch instytucji w jednym budynku stawało się uciążliwe. Muzeum rozpoczęło starania o nową siedzibę. Władze miasta zdecydowały o przeniesieniu instytucji do wyremontowanego budynku klasztoru benedyktynek. Dzięki temu posunięciu zarówno biblioteka, jak i muzeum otrzymały nowe przestrzenie, które umożliwiły im swobodne funkcjonowanie. Muzeum wyprowadziło się ostatecznie w 1956 r. Oficjalne otwarcie muzeum przy ul. Wodnej nastąpiło 21 lipca, jednak prawie do samego końca – do 2 lipca – udostępniało zbiory dla publiczności w dotychczasowej siedzibie³⁵. Nie udało się jednak zrealizować zamierzenia zagospodarowania całego budynku na potrzeby Biblioteki Miejskiej. Nadal mieściło się w nim Archiwum Miejskie oraz siedziba Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego (PTTK). Po wyprowadzce muzeum do gmachu została przeniesiona z Sądu Powiatowego Powiatowa Biblioteka Publiczna, która odąd zajmowała II piętro³⁶. Dzięki pozyskaniu nowej przestrzeni na parter przeniesiono czytelną młodzieżową, którą rozdzielono na dwa odrębne działy: czytelną dziecięcą i młodzieżową. Do tej pory z istniejącej czytelnicy korzystało niewiele osób powyżej 14. roku życia, większość użytkowników stanowiły dzieci – w okresie od października do maja czytelną odwiedzało dziennie około 50 dzieci. Ponadto młodzież nie chciała dzielić lokalu „z małuchami”³⁷. W tej sytuacji rozdzielono czytelnicy, oficjalne otwarcie nastąpiło 15 kwietnia 1957 r. Od tej pory młodzież miała swoje miejsce. Pomieszczenie dotąd zajmowane przez czytelną dla młodzieży na I piętrze zagospodarowano na potrzeby gromadzenia i opracowania księgozbioru oraz administracyjne. Księgozbiór młodzieżowy liczył około 1 300 książek oraz kilkanaście tytułów czasopism, na początku roku 1958 zarejestrowano około 280 czytelników³⁸, pod jego koniec liczba ta wzrosła do ponad 500³⁹. Nowością był także swobodny dostęp do książek. Co ciekawe, z danych statystycznych wynika, że z czytelnicy młodzieżowej korzystali w przeważającej części chłopcy. W czytelnicy dziecięcej

³⁴ J. Błachnio, *Muzeum grudziądzkie w służbie społeczeństwa*. Gazeta Pomorska 1954, nr 203.

³⁵ [Jotpe] *Muzeum w Grudziądzu otrzymało nowy gmach*. IKP 1956, nr 175.

³⁶ *Grudziądz*. IKP 1956, nr 190.

³⁷ I. Szostek, *Biblioteka rośnie*. IKP 1956, nr 238.

³⁸ I. Szostek, *Z myślą o młodych... Biblioteka w Grudziądzu otworzyła piękną czytelnicy*. IKP 1957, nr 242.

³⁹ [top] *Czytelnicy młodzieżowa*. Gazeta Pomorska 1958, nr 298.

do dyspozycji chętnych było około 500 książek na 450 zarejestrowanych dzieci⁴⁰. Z czasem zarówno księgozbiór, jak i liczba korzystających uległa zwiększeniu. Pod koniec 1958 r. z czytelnicy w okresie jesienno-zimowym korzystało dziennie około 400 dzieci, w lecie około 20, a stałych czytelników było 772⁴¹. Dzieci i młodzież książki do domu otrzymywały na odrębnym stanowisku w Wypożyczalni Głównej. Od chwili otwarcia biblioteki jednym z głównych zadań było gromadzenie i uzupełnianie zbiorów związanych z miastem. Co jakiś czas ukazywały się w prasie lokalnej prośby o przekazywanie bibliotece ocalałych po wojnie znajdujących się w prywatnych rękach regionalistów, szczególnie proszono o przekazywanie roczników prasy i wydawnictw związanych z miastem. Za pośrednictwem gazet biblioteka dziękowała, często osobom wymienianym z imienia i nazwiska, za przekazywane dary. I tak np. w 1958 r. „Pan Wolnikowski ofiarował do zbiorów Biblioteki parę wartościowych pozycji: »Miasto Brodnica i okolice« — 2 tomy i Pamiętnik Instytutu Bałtyckiego: »Ziemia i ludzie Pomorza«. Pani Balon ofiarowała »Historię Gimnazjum Żeńskiego w Grudziądzu«, »Gość Świąteczny« za 1918 rok i »Kalendarz Jubileuszowy Gazety Grudziądzkiej«. Pani Mianowska ofiarowała: »Almanach miasta Grudziądza za 1932 rok« i dwa Kalendarze Gazety Grudziądzkiej. Pan Nyczak ofiarował ilustrowaną jednodniówkę »Grudziądz po 10 latach wolności«⁴². W 1961 r. biblioteka rozpoczęła akcję, której celem było zgromadzenie roczników „Gazety Grudziądzkiej”. Do tej pory w jej zbiorach znajdowały się tylko mikrofilmy rocznika 1907⁴³. W 1969 r. Koło Przyjaciół Biblioteki Głównej przeprowadziło podobną akcję kompletowania roczników „Gazety Grudziądzkiej”. Na koniec przygotowano wystawę prezentującą pozyskane egzemplarze⁴⁴. W 1982 r. udało się kupić, poprzez Antykwiariat Naukowy w Poznaniu, kilka roczników „Gościa Świątecznego” czy dodatki specjalne do „Gazety Grudziądzkiej” wydawanej przez Wiktora Kulerskiego: „Gospodarz”, „Gospodarz i Osadnik”, „Robotnik”⁴⁵. Przez następne lata w dalszym ciągu uzupełniano księgozbiór regionalny.

Miasto w latach 50. i 60. rozrastało się, przybywało mieszkańców – w 1955 r. w Grudziądzu mieszkało 57 200 osób⁴⁶, w 1960 – 64 777, a w 1965 – 71 737. W 1968 r. liczba grudziądzan przekroczyła 75 000⁴⁷. Jednym z ważniejszych priorytetów kierowniczkii biblioteki Heleny Minkiewicz było dbanie o dalszy rozwój sieci bibliotecznej i znalezienie nowych lokali dla istniejących filii. Działania takie miały

⁴⁰ [m] *Książki czekają na młodzież*. Gazeta Pomorska 1958, nr 43.

⁴¹ [top] *Czytelnia dla najmłodszych*. Gazeta Pomorska 1958, nr 308.

⁴² [tp], *Biblioteka w trosce o historię miasta*. Gazeta Pomorska 1958, nr 78.

⁴³ „*Gazeta Grudziądzka*” pilnie poszukiwana. Gazeta Pomorska 1961, nr 224.

⁴⁴ [Jes], *Pożyteczna akcja Koła Przyjaciół Biblioteki*. Gazeta Pomorska 1969, nr 198.

⁴⁵ *Powiększają się zbiory specjalne biblioteki*. IKP 1982, nr 114.

⁴⁶ *Rocznik Statystyczny 1956*. Warszawa 1956, s. 57.

⁴⁷ *Rocznik Statystyczny miasta Grudziądza 1971*. Grudziądz 1971, s. 12-13.

przyczynić się do wzrostu czytelnictwa w mieście, które było stosunkowo niskie – w 1960 r. tylko 11,5% mieszkańców korzystało z usług Biblioteki Miejskiej. Celem było uruchomienie biblioteki na każdym osiedlu mieszkaniowym.

W dniu 1 września 1954 r., po dłuższym remoncie, uruchomiona została ponownie Filia nr 4 przy ul. Tytoniowej⁴⁸. Jednak warunki lokalowe, jak i otoczenie, nadal pozostawiały wiele do życzenia. W 1956 r. w „Gazecie Pomorskiej” napisano: „Gdy pada deszcz, po książkę do filii nr 4, mieszczącej się przy ul. Tytoniowej 1 nikt za żadne skarby nie pójdzie, gdyż zgubiłby buty w rozmiętej glinie podwórza. Biblioteka znajduje się poza tym w bardzo prymitywnym, ciemnym i wilgotnym budynku, kiedyś był tam ponoć sklep z zabawkami”⁴⁹. Łącznie do końca 1958 r. Filia nr 4 była remontowana czterokrotnie. Także trzy pozostałe filie mieściły się w lokalach, które nie do końca spełniały standardy dla funkcjonowania w nich bibliotek, pomieszczenia były przede wszystkim zbyt małe, co uniemożliwiało uruchomienie w nich czytelni. We wspomnieniach Helena Minkiewicz pisze: „Wracam do lokali bibliotecznych, do tego, że tylko centrala była w porządku za to pierwsze filie były >>sierotki<< pojedyncze lokale sklepowe zupełnie bez zaplecza i bez wody, ogrzewane tymi nieszczęsnymi piecami stałopalnymi”⁵⁰. Taki stan rzeczy, trwający lata, potwierdza także raport sporządzony w 1961 r. przez Wydział Kultury Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszczy. Po kontroli sieci bibliotecznej w Grudziądzu stwierdzono, że lokale filialne są zupełnie nieprzydatne, a ich zły stan powoduje niskie czytelnictwo w mieście⁵¹. W sprawozdaniu do GUS za rok 1962 kierowniczka Filii nr 1 napisała: „Filia obsługuje rozległy teren miasta, co powoduje dużą ilość czytelników. Lokal Filii jest za mały w stosunku do ilości czytelników i księgozbioru, który bardzo szybko wzrasta, a nie ma możliwości wstawienia chociażby jednego regału. Dla czytelników zostaje 6 m², tak, że przy dużym nasileniu ruchu czytelniczego w miesiącach zimowych czytelnicy zmuszeni są czekać na dworze. Filia nie posiada żadnych urządzeń sanitarnych, co utrudnia bardzo pracę bibliotekarek”⁵². Jednym z ważniejszych problemów do rozwiązania było wyremontowanie istniejących filii lub znalezienie dla nich nowych siedzib. W 1958 r. ze zbiórki Społecznego Fundusz Odbudowy Stolicy (SFOS) 23 000 zł przeznaczono na remonty w placówkach Biblioteki Miejskiej⁵³. Filia nr 4 została zamknięta dla czytelników od 15 października 1960 r. po zawaleniu się komina.

⁴⁸ [g], *Na Osiedlu Chełmińskim otwarta zostanie filia Biblioteki Miejskiej*. *Gazeta Pomorska* 1954, nr 203.

⁴⁹ [J. Nad.] *O pomieszczeniach bibliotecznych – krytycznie*. *Gazeta Pomorska* 1956 r., nr 280.

⁵⁰ H. Minkiewicz, „Czarna”. *Opis życia własnego w XX stuleciu... dz. cyt.*

⁵¹ AP w Toruniu, *Kontrole kompleksowe przeprowadzone przez Wydział Kultury PWRN w Prezydiach PRN i zalecenia pokontrolne dotyczące działalności kulturalno-oświatowej Grudziądzi 1961, 1962, 1964*, sygn. 679.

⁵² Składnica Akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu. *Sprawozdanie za rok 1962 z działalności Miejskiej Biblioteki Publicznej Filii nr 1*. Składnica Akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu.

⁵³ [wił], *Składając pieniądze na odbudowę Warszawy przyczyniamy się do rozbudowy Grudziądza*. IKP 1958, nr 212.

Budynek został rozebrany, a na jego miejsce pobudowano nowy według projektu Edwarda Morczyńskiego. Inwestycja została sfinansowana ze środków Społecznego Fundusz Odbudowy Stolicy i Kraju (SFOSiK), ogólny koszt budowy i wyposażenia wyniósł około 196 000 zł⁵⁴. Prace przy budowie pawilonu bibliotecznego wykonane były w czynnie społecznym. Uroczyste otwarcie filii z wypożyczalnią z wolnym dostępem do półek, czytelnią wspólną dla dzieci i dorosłych oraz pracownią nastąpiło 15 września 1962 r.⁵⁵. W chwili otwarcia księgozbiór liczył około 5 000 tomów, 17 tytułów czasopism i 250 stałych czytelników⁵⁶. Liczba ta ciągle wzrastała – w lipcu 1963 r. czytelników było 670, na koniec 1964 r. - 1 007⁵⁷. Dokończeniem inwestycji przy Filii nr 4 było wykonanie w połowie lat 60. ogrodzenia wokół budynku.

W związku z wypowiedzką w 1959 r. PTTK kierownictwo placówki zamierzało urządzić magazyn czasopism, portiernię i szatnię, a dotychczasową portiernię wyremontować na toaletę dla pań⁵⁸. Do gmachu wprowadziły się jednak Polskie Towarzystwo Historyczne (PTH) i Polskie Towarzystwo Geograficzne (PTG)⁵⁹. Ze sprawozdania za 1960 r. wynika, że udało się jednak pozyskać dla działalności biblioteki pomieszczenia na parterze, w których urządzono szatnię dla czytelników oraz toaletę⁶⁰.

Zamiary otwarcia nowych placówek biblioteczných pojawiały się często w planach inwestycyjnych miasta, które były następstwem ogłaszanych przez rząd PRL planów gospodarczych tzw. pięciolatek. I tak np. w zamierzeniach I pięciolatki (lata 1956-1960) poza budową nowego pawilonu przy ul. Tytoniowej, pojawił się pomysł wybudowania obiektu z przeznaczeniem na bibliotekę przy ul. Warszawskiej. W II pięciolatce znalazły miejsce pomysły na wybudowanie filii przy ul. Chopina, Nowotki czy Starorynkowej⁶¹. III plan pięcioletni (1966-1970) zakładał otwarcie placówek biblioteczných na osiedlach: Mniszek, Strzemięcín, Tarpno i Lotnisko⁶². Część planowanych inwestycji udało się zrealizować. 30 kwietnia 1965 r. otwarto Filie nr 7 mieszczącą się przy ul. Chopina. Była jedną z większych

⁵⁴ Składnica akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu. *Dokumentacja techniczna prac budowlanych Filii nr 4*.

⁵⁵ *Nowy pawilon biblieczny*. Gazeta Pomorska 1962, nr 220.

⁵⁶ [TEBE], *Już 250 czytelników*. IKP 1962, nr 231.

⁵⁷ Składnica Akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu. *Sprawozdanie za rok 1964 działalności Miejskiej Biblioteki Publicznej Filii nr 4*. Składnica Akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu.

⁵⁸ Składnica akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu. *Część opisowa do rocznego sprawozdania GUSU za rok 1959*.

⁵⁹ [wił], *PTTK opuściło już pomieszczenie Biblioteki Miejskiej*. IKP 1959, nr 206.

⁶⁰ Składnica akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu. *Część opisowa do rocznego sprawozdania GUS za rok 1960 Miejskiej Biblioteki Publicznej w Grudziądzu*.

⁶¹ [t], *Dwie nowe filie biblieczne*. Gazeta Pomorska 1960, nr 221.

⁶² [hage], *W każdym roku nowy pawilon biblieczny*. IKP 1966, nr 31.

placówek – jej powierzchnia wynosiła 210 m². Składała się z: wypożyczalni z wolnym dostępem do półek, oddzielnych czytelni dla dzieci i dorosłych z wyodrębnionym księgozbiorem i osobnym pracownikiem. Na przestronnym holu znalazło się miejsce na urządzenie dodatkowego miejsca dla czytelników korzystających z czasopism. Ponadto posiadała szatnię, oddzielne toalety dla czytelników i personelu. Jedynym mankamentem nowo otwartej placówki był wysoki koszt jej utrzymania⁶³. Na koniec 1965 r. księgozbiór liczył 2 552 książki, z którego korzystało 787 stałych czytelników⁶⁴.

W 1965 r. rozpoczęła się budowa pawilonu przy ul. Nowotki 30 ze środków SFOSiK⁶⁵. Siedzibę znalazła tu Filia nr 8, którą uroczystie otwarto tego samego dnia co Filie nr 7 — 30 kwietnia 1965 r. Ze sprawozdania do GUS wynika, że filia została tymczasowo oddana na potrzeby GZPGum, którego biblioteka wraz z domem kultury były remontowane. Mimo tego, że Biblioteka Miejska nie użytkowała lokalu, to księgozbiór był kupowany na bieżąco i składowany w gmachu głównym, a czytelnikom książki udostępniane były ze zbiorów GZPGum⁶⁶.

W maju 1965 r. otwarto Filie nr 5 w bloku Spółdzielni Mieszkaniowej (SM) przy ul. XX-lecia PRL. Dwa główne pomieszczenia przeznaczono na wypożyczalnię z wolnym dostępem do półek i czytelnię z 16 miejscami, ta ostatnia była dzielona z aktywem kulturalnym SM⁶⁷. Na koniec 1965 r. księgozbiór liczył 1 465 książek, z którego korzystało 216 stałych czytelników⁶⁸.

Biblioteki, poza problemem lokalowym, borykały się także z innymi kłopotami. Wszystkie placówki biblioteczne zostały zamknięte w styczniu 1963 r. rozporządzeniem Prezydium Miejskiej Rady Narodowej z powodu braku opału. Ponowne otwarcie nastąpiło dopiero w kwietniu⁶⁹.

Poza otwieraniem nowych filii, w pierwszej połowie lat 60. także w gmachu głównym zaszły niewielkie zmiany. W 1964 r. odremontowano wszystkie czytelnie, całą klatkę schodową wraz z holem, gabinet kierownika oraz warsztat introligatorski⁷⁰. Przez cały rok biblioteka pozbawiona była szatni, w której, decyzją MRN, tymczasową siedzibę znalazła redakcja „Gazety Pomorskiej”. Planowane było

⁶³ Tamże

⁶⁴ Składnica akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu. *Sprawozdanie za rok 1965 Miejskiej Biblioteki Publicznej Filia nr 7*.

⁶⁵ [w], *Nowy pawilon biblioteczny*. *Gazeta Pomorska* 1963, nr 91.

⁶⁶ AP w Bydgoszczy, *Sprawozdania z działalności publicznych bibliotek powszechnych województwa bydgoskiego za rok 1966-1967*, sygn. 1115.

⁶⁷ Składnica akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu. *Część opisowo-analityczna do sprawozdania statystycznego za rok 1965 Miejskiej Biblioteki Publicznej*.

⁶⁸ Składnica akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu. *Sprawozdanie za rok 1965 Miejskiej Biblioteki Publicznej Filia nr 5*.

⁶⁹ AP w Bydgoszczy, *Sprawozdania w zakresie publicznych bibliotek powszechnych za rok 1963, 1964*, sygn. 1109.

⁷⁰ Składnica akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu. *Część opisowo-analityczna do sprawozdania statystycznego za rok 1964 Miejskiej Biblioteki Publicznej*.

także zorganizowanie magazynu dla czytelników czasopism w pomieszczeniu obok szatni. Dotychczas archiwizowane czasopisma były składowane w magazynie przeznaczonym na książki, których w ostatnich latach znacznie przybyło i zaczęło brakować miejsca. Niestety lokal ten został ponownie oddany Towarzystwu Historycznemu⁷¹. Ze względu na przyrost księgozbioru ogólnego, książki dziecięce nie mieściły się w magazynach, podjęto więc decyzję o przystosowaniu jednego z pomieszczeń na parterze na magazyn dla zbiorów Działu Dziecięcego.

Z niewystarczającą liczbą miejsc dla czytelników zmagala się czytelnia dla dorosłych, która dysponowała 12 miejscami, a np. w latach 1967-1968 r. średnio dziennie notowała od 15 do 40 odwiedzin⁷².

W 1966 r. cztery najstarsze filie zostały odremontowane. Rok później sieć biblioteczna wzbogaciła się o jedną placówkę. 1 czerwca otwarto Filie nr 6 przy ul. Starorynkowej. Koszt wyposażenia i remontu, który trwał kilka lat wyniósł prawie 200 000 zł⁷³. Na bibliotekę składały się: szatnia, wypożyczalnia, czytelnia – razem 105 m². Księgozbiór do filii kupowany był na bieżąco, jeszcze przed otwarciem i na koniec 1966 r. wynosił 1 644 książki i 16 tytułów czasopism⁷⁴.

W 1968 r. zakończył się remont domu kultury GZPGum i lokal przy ul. Nowotki wracił w zarząd Biblioteki Miejskiej⁷⁵. Ponowne otwarcie Filii nr 8 nastąpiło 9 maja 1968 r. Na koniec roku posiadała 3 056 woluminów, rok później liczba ta wzrosła do 3 930 przy 236 czytelnikach⁷⁶. Jednak już w 1969 r. konieczne było przeprowadzenie remontu centralnego ogrzewania w tej placówce⁷⁷.

W listopadzie 1969 r. rozpoczął się remont Filii nr 1. Pozyskano na bibliotekę dodatkowe pomieszczenie, dzięki temu można było urządzić toaletę i miejsce gospodarcze. Zarządzeniem Inspektora Pracy Filia nr 2 przy ul. Marchlewskiego powinna była zostać zamknięta w ostatnim kwartale 1969 r. i przeniesiona do lokalu spełniającego standardy. Placówkę planowano przenieść do pomieszczeń mających powstać na Osiedlu 900-lecia⁷⁸.

W 1967 r. biblioteka otrzymała etat instruktora, co pozwoliło na wprowadzenie regularnego wizytowania i instruowania sieci bibliotecznej. Przy

⁷¹ Składnica akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu. *Część opisowo-analityczna do sprawozdania statystycznego za rok 1965 Miejskiej Biblioteki Publicznej*.

⁷² [Jes], *Tłok w czytelnii*. *Gazeta Pomorska* 1968, nr 10.

⁷³ [wił], *Nowa filia biblioteczna*. *Gazeta Pomorska* 1967, nr 119.

⁷⁴ Składnica akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu. *Sprawozdanie za rok 1966 Miejskiej Biblioteki Publicznej Filia nr 6*.

⁷⁵ *Z okazji Dni Oświaty, Książki i Prasy filię biblioteczną otwarto w Grudziądzu*. IKP 1968, nr 112.

⁷⁶ Składnica akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu. *Formularz sprawozdawczy GUS za 1969 r.*

⁷⁷ AP w Toruniu. *Kadencja Komisja Kultury 1965-1969*, sygn. 142/4.

⁷⁸ Składnica akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu. *Sprawozdanie opisowe Miejskiej Biblioteki Publicznej w Grudziądzu do sprawozdania GUS za r. 1969*.

ciągle wzrastającej liczbie zakupionych książek problemem zaczął być czas, w jakim docierała ona do czytelnika. Tylko jedna bibliotekarka była na stałe przypisana do opracowywania zbiorów. Otrzymywała ona doraźną pomoc z filii, jednak w razie nieprzewidzianych okoliczności, np. zachorowań czy urlopów macierzyńskich liczba pracowników była niewystarczająca⁷⁹.

W 1960 r. Ministerstwo Kultury i Sztuki wydało zarządzenie w sprawie tworzenia przy bibliotekach powszechnych Kół Przyjaciół Biblioteki. W Grudziądzu Koło powstało w 1964 r. przy Filii nr 4, jednak jak napisano w sprawozdaniu za rok 1966: „... nie przejawia działalności. Ta forma bardzo ciężko przyjmuje się na naszym terenie”⁸⁰. W 1969 zaczęły działać Młodzieżowe Koło Przyjaciół Biblioteki przy Filii nr 7 i Koło Przyjaciół Biblioteki Głównej⁸¹.

Lata 60. XX w. Miejska Biblioteka Publiczna zamknęła następującymi liczbami: sieć składała się z 9 placówek – gmachu głównego i 8 filii, 9 czytelni z 171 miejscami. Ogólna liczba woluminów na koniec 1970 r. wyniosła 124 010 z 12 724 czytelnikami i prawie 80 tytułami czasopism. Ponadto biblioteka obsługiwała 8 punktów bibliotecznych, z których skorzystało 756 osób. Liczba punktów zmieniała się co roku i działały one przy różnych instytucjach i organizacjach. Latem uruchamiano sezonowe punkty biblioteczne dla dzieci przebywających w Grudziądzu na letnich koloniach. Plany na następne lata obejmowały otwieranie nowych filii na osiedlach, np. w Mniszku, zakładanie w istniejących już placówkach oddziałów dziecięcych, np. w filii w śródmieściu, zakup nowego sprzętu tam, gdzie zachodziła taka potrzeba, powiększanie księgozbioru i urozmaicanie form pracy z czytelnikiem.

Poza podstawową usługą, czyli gromadzeniem, opracowywaniem, przechowywaniem, ochroną zbiorów bibliotecznych i ich udostępnianiem oraz działalnością informacyjną biblioteka prowadziła liczne formy działalności popularyzujące czytelnictwo. Szczególnie zwracano uwagę na promowanie książki i czytelnictwa wśród dzieci i młodzieży. Oprócz chęci wychowania sobie przyszłych czytelników działania te miały na celu kształtowanie moralności oraz propagowanie właściwych postaw politycznych, była więc biblioteka w jakimś stopniu nośnikiem socjalistycznej propagandy i dlatego władzy zależało na umasowieniu czytelnictwa. W działaniach często odwoływano się do rocznic, jubileuszy czy wydarzeń społecznych i politycznych. Grudziądz brał udział we współzawodnictwie bibliotek w osiąganiu najlepszych wyników w pracy bibliotecznej i kulturalno-oświatowej. Biblioteka organizowała liczne wystawy, czwartki literackie, wieczory

⁷⁹ Składnica akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu. *Sprawozdanie opisowe Miejskiej Biblioteki Publicznej w Grudziądzu do sprawozdania GUS za r. 1967*.

⁸⁰ AP w Bydgoszczy, *Sprawozdania z działalności publicznych bibliotek powszechnych województwa bydgoskiego za rok 1966-1967*, sygn. 1115.

⁸¹ [jes], *Przyjaciele biblioteki pilnie poszukiwani*. *Gazeta Pomorska* 1969, nr 37.

bajek w piątki, wieczory autorskie, liczne imprezy z okazji corocznych Dni Kultury, Oświaty, Książki i Prasy, konkursy: plastyczne, czytelnicze czy recytatorskie.

W 1971 r. udało się przenieść Filię nr 2 z ul. Marchlewskiego do nowych pomieszczeń pawilonu handlowo-usługowego na Osiedlu 900-lecia, przy ul. gen. Świerczewskiego 79. Znalazło się tam miejsce na wypożyczalnię i osobną czytelnię dla dzieci i dorosłych⁸². Rok później Filia nr 1 została przeniesiona z ul. Obrońców Stalingradu na ul. Bydgoską 26, posiadała tylko wypożyczalnię dla dorosłych. Dzieci mogły korzystać z wypożyczalni i czytelni w Filii nr 9 przy ul. Obrońców Stalingradu 40. W 1972 r. nową siedzibę zyskała także Filia nr 5, z ul. XX-lecia PRL przeniosła się na ul. Moniuszki 13 do pawilonu Spółdzielni Mieszkaniowej⁸³.

8. Gmach główny, ul. Świerczewskiego 28, lata 60. XX w.

⁸² *Filia biblioteczna w nowym pomieszczeniu*. IKP 1971, nr 36.

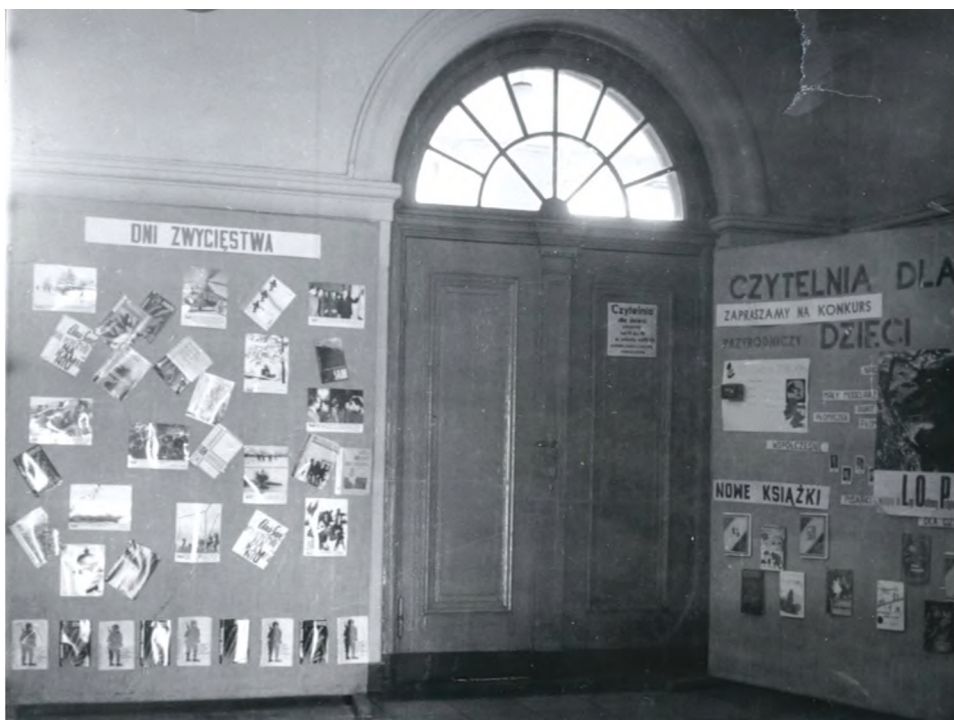
⁸³ *Z okazji Dni, Oświaty, Książki i Prasy*. IKP 1972, nr 109.

9. Czytelnia Naukowa, I piętro, 1958 r.

10. Czytelnia Młodzieżowa, parter, lata 60. XX w.

11. Wejście do Czytelni Dziecięcej, parter, lata 60. XX w.

12. Czytelnia Dziecięca, parter, 1960, Regina Sakrajda

13. Opracowanie zbiorów, I piętro, od lewej: Zofia Kwiatkowska, Bożena Łucka, Halina Mianowska, Anna Poremska (siedzi bokiem), osoba nierozpoznana, Bernard Banach, Izabela Miklikowska, Halina Miąsko

14. Filia nr 1, ul. Chełmińska 40, lata 60. XX w.

15. Filia nr 2, ul. Marchlewskiego 4, lata 60. XX w.

16. Filia nr 3, ul. 15 Grudnia, lata 60. XX w.

17. Filia nr 4, ul. Tytoniowa 1, lata 60. XX w.

18. Filia nr 6, ul. Starorynkowa 6, lata 60. XX w.

19. Filia nr 7, ul. Chopina 33, lata 60. XX w.

20. Filia nr 8, ul. Nowotki 30, lata 60. XX w.

Miejska i Rejonowa Biblioteka Publiczna w Grudziądzu w latach 1973-1988

W 1972 r. nastąpiła istotna zmiana dla biblioteki. Na emeryturę odeszła wieloletnia kierowniczką Helena Minkiewicz, na miejsce której powołano Karolę Skowrońską. Jej marzeniem, przejętym po poprzedniej dyrekcji, było przeprowadzenie kapitalnego remontu gmachu głównego biblioteki przy ul. gen. Świerczewskiego 28. W latach 60. XX w. istniała już opracowana dokumentacja dotycząca remontu, pozytywną opinię wydała Komisja Kultury, brakowało jednak funduszy. Prace rozpoczęły się w lipcu 1973 r. Zakres remontu w latach 1973-1975 obejmował instalację wodno-kanalizacyjną, piec i system centralnego ogrzewania, instalację elektryczną oraz odgromową, prace budowlane na parterze, I i II piętrze oraz wystrój wnętrz. Nowa aranżacja pomieszczeń gmachu miała przynieść powiększenie metrażu wypożyczalni i uzyskanie wolnego dostępu do półek, przeniesienie na II piętro czytelni naukowej, na parterze umiejscowienie sali wystawowej, administracji oraz zmianę estetyki wnętrz. Na czas prac księgozbiór działów dla dzieci i młodzieży został przeniesiony do pozostałych placówek sieci bibliotecznej, z czytelni naukowej trafił do Filii nr 5 przy ul. Moniuszki 13, w której uruchomiono tymczasową czytelnię. Dyrekcja połączonych w tym okresie biblioteki miejskiej i powiatowej, zintegrowanych w Miejską i Powiatową Bibliotekę Publiczną urzędowała w Filii nr 6 przy ul. Starorynkowej 6. Znaczną część zasobu przy pomocy wojska z garnizonu grudziądzkiego przetransportowano do piwnic Klubu Międzynarodowej Prasy i Książki (KMPiK) na Rynku 22-24. Zlecenie wykonania prac budowlanych otrzymały grudziądzkie firmy: Przedsiębiorstwo Remontowo-Budowlane Gospodarki Komunalnej i Spółdzielnia Remontowo-Budowlana. Wyprodukowania nietypowego wyposażenia i umeblowania bibliotecznego podjęły się Grudziądzkie Zakłady Meblarskie. Wystrój i dekoracje wnętrz przygotowali grudziądzcy artyści plastycy: Henryk Rasmus, Leszek Pawlikowski i Ryszard Koziatko. Wachlarz robót był bardzo szeroki. Wymieniono wewnętrzną sieć wodociągową i urządzenia sanitarne. Zadbano o bezpieczeństwo przeciwpożarowe instalując system monitoringu zagrożenia pożarowego oraz alarmowania i powiadamiania służb ratowniczych. Zamontowano hydranty instalacji przeciwpożarowej w magazynach i klatce schodowej. Na mansardowym dachu położono instalację odgromową. Przeprowadzono modernizację sieci centralnego ogrzewania poprzez remont pieca centralnego, wymianę rurociągów i grzejników żeliwnych wraz z wykonaniem termoizolacji. Wykonano wewnętrzną instalację telefoniczną, która pozwalała na łączność między działami. Przebudowano i unowocześniono instalację elektryczną, wymieniono przewody elektryczne, zmodernizowano oświetlenie i zasilanie. Szczególnie skomplikowana instalacja elektryczna powstała na II piętrze w czytelni. Dla poprawy widoczności na stołach ustawiono lampki biurkowe, których zasilanie biegiło pod posadzką i następnie wyprowadzone zostało na gniazda pod

blatami stołów. Prace ogólnobudowlane polegały na zamurowaniu dwóch przejść łukowych w salach na parterze. Uzyskano w ten sposób osobne pomieszczenia, do jednego przeniesiono Dział Opracowania i Gromadzenia Księgozbioru, drugie wykorzystywała czytelnia młodzieżowa. Przedzielono dwoma ścianami działowymi salę od strony ul. gen. Świerczewskiego tworząc trzy mniejsze pomieszczenia, środkowe z nowym wejściem od holu przeznaczone na wypożyczalnię dla dzieci, następnie zaadoptowane na sekretariat, gabinet dyrektora i biuro księgowo-administracyjne. Czytelnia dziecięca wraz z wypożyczalnią została ulokowana na I piętrze. Po drugiej stronie holu wyburzono ścianę dzielącą wypożyczalnię i czytelnię dla dorosłych, uzyskując dzięki połączeniu większą przestrzeń dla regałów ustawionych w długich rzędach dla wolnego dostępu do książek. Pod potrzeby czytelnicy naukowej na II piętrze wyburzono dzielącą na połowę salę ścianę działową. Odnowiono parkiety parteru, w pomieszczeniach wypożyczalni na I piętrze i czytelnicy naukowej na II piętrze położono mozaikę parkietową⁸⁴. Bardzo istotną częścią prac modernizacyjno-adaptacyjnych była nowa architektura wnętrz. W wiatrołapie, holach i klatce schodowej oraz szatni na parterze, czytelnicy dziecięcej na I piętrze i czytelnicy naukowej na II piętrze ułożono boazerię ścienną wykonaną z płyt wiórowych z okleiną jesionową. W pomieszczeniach poszczególnych działów biblioteki nad oknami umieszczono deski karniszowe z płyty wiórowej z okleiną mahoniową lub jesionową oraz zawieszono tkaninę dekoracyjną. Kaloryfery centralnego ogrzewania zamaskowano obudową z drewna sosnowego i bukowego z okleiną jesionową lub mahoniową. Grudziądzkie Zakłady Meblarskie wyprodukowały specjalnie zaprojektowane meble biblioteczne: gabloty do sali wystawowej, kredens do gabinetu dyrektora, regały na książki i czasopisma, stoły do czytelnicy, lady biblioteczne, szafy katalogowe, wieszaki i ladę do szatni. Elementami artystycznymi wystroju były: mozaika ceramiczna na ścianie wypożyczalni przedstawiająca naukę czytania – lektor i uczniowie oraz mozaika na parapecie klatki schodowej. W pomieszczeniu na II piętrze (obecnie Czytelnia im. A. Wolnikowskiego) nad boazerią zawieszono fryz – płaskorzeźbę, instalację z kolorowych płytek drewnianych nakładanych na siebie na podkładzie z płyty drewnianej z okleiną orzechową. Na parterze w Dziale Gromadzenia i Opracowania Księgozbioru (obecnie sala warsztatowo-konferencyjna) umiejscowiono płaskorzeźbę złożoną z różnokolorowych i wielofakturowych kwadratów. Ozdobny drewniany fryz na portrety zawieszono w czytelnicy na I piętrze. Hol I piętra wieńczył pas dekoracyjny ze zdobieniami metaloplastycznymi. Całość dopełniały dobrane formy oświetlenia⁸⁵. Uroczyste wznowienie działalności biblioteki głównej odbyło się w 30. rocznicę „wyzwolenia” Grudziądza w czwartek

⁸⁴ Składnica Akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu, *Dokumentacja techniczna prac remontowych 1972-1973*.

⁸⁵ Składnica Akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu, *Dokumentacja techniczna prac remontowych 1972-1973*.

6 marca 1975 r. o godzinie 15.00. Wydarzenie uświetniły wystawy grudziądzkich wydawnictw oraz najcenniejszych rękopisów i starodruków ze zbiorów księżnicy. Inaugurację zaszczycili obecnością wicewojewoda bydgoski Edward Szymański, I sekretarz KMiP PZPR Stanisław Paczkowski, naczelnik MiPRN Henryk Jędrzejewicz oraz poseł Kazimierz Raszkowski.

Podczas remontu nastąpiła istotna zmiana w strukturze organizacyjnej Biblioteki. Pod koniec 1973 r. Miejska Biblioteka Publiczna i Powiatowa Biblioteka Publiczna zostały połączone w jedną placówkę, która swoim zasięgiem obejmowała miasto Grudziądz i powiat grudziądzki. Od 1975 r. nosiła nazwę Miejska i Rejonowa Biblioteka Publiczna (MiRBP). Nastąpiła całkowita integracja: scalono księgozbiory, zarządzanie, stworzono nowe działy⁸⁶. Dyrektorką została Karola Skowrońska, a wicedyrektorką Danuta Steinbiss, dotychczasowa kierowniczka Biblioteki Powiatowej.

W czasie trwania remontu z gmachu przy ul. gen. Świerczewskiego wyprowadziło się Powiatowe Archiwum Państwowe, które odtąd funkcjonowało przy ul. Mickiewicza 26. Efektem było przejęcie całego gmachu na potrzeby biblioteczne.

Codzienna praca biblioteki rewidowała założenia użytkowe przyjęte w planach modernizacyjnych. Przez kolejne lata lokalizacje więc zmieniały niektóre działy i sekcje. W 1978 r. ponownie zaczął funkcjonować salon wystawowy w przyziemiu, który był od jakiegoś czasu nieczynny z powodu przeznaczenia go na tymczasowy magazyn książek. Pierwszą po otwarciu ekspozycją była wystawa „Grudziądzanie publikują”, na której zaprezentowano dorobek literacki, publicystyczny i naukowo-badawczy mieszkańców miasta lub osób się z niego wywodzących⁸⁷. Z czasem ostatecznie zlikwidowano salę wystawową w suterenie, którą przystosowano na magazyny czasopism. W pomieszczeniu czytelnicy młodzieżowej na parterze zorganizowano Dział Instrukcyjno-Metodyczny, który w związku ze zmianami strukturalno-organizacyjnymi sieci znacznie się rozbudował. W związku z tym czytelnicy młodzieżową przeniesiono na II piętro do pomieszczenia zajmowanego obecnie przez czytelnicy Adama Wolnikowskiego.

Pierwsza połowa lat 70. to nie tylko czas generalnego remontu gmachu głównego. W mieście otwarto w tym czasie dwie nowe placówki biblioteczne. W 1971 r. na terenie Szpitala Miejskiego rozpoczęła się budowa pawilonu z przeznaczeniem na cele socjalno-kulturalne. Budowy, w czynie społecznym, podjęło się Przedsiębiorstwo Remontowo-Budowlane Gospodarki Komunalnej. Planowano urządzić w nim świetlicę, klub z kawiarnią oraz bibliotekę wraz z czytelnicy. We wrześniu 1974 r. w wyniku porozumienia zawartego między Ministerstwami Zdrowia i Opieki Społecznej oraz Kultury i Sztuki w szpitalu

⁸⁶ [Jes], *Biblioteki po integracji*. Gazeta Pomorska 1974, nr 21.

⁸⁷ [ts], *Wystawa w Bibliotece Miejskiej „Grudziądzanie publikują”*. Nowości 1978, nr 119.

rozpoczęła działalność Filia nr 11⁸⁸. Księgozbiór na koniec roku liczył 665 woluminów, zostało zarejestrowanych 143 czytelników⁸⁹.

W lutym 1973 r. w budynku Komitetu Miejskiego i Powiatowego PZPR (ul. Małomłyńska 1) otwarto specjalistyczną placówkę biblioteczną – Filię nr 10. Ukierunkowana była na gromadzenie księgozbioru o tematyce społeczno-politycznej. Składała się z dwóch przestronnych pomieszczeń – wypożyczalni i czytelnicy. Poza książkami zaopatrzona była w kilka tytułów czasopism, np. „Argumenty”, „Forum”, „Kultura i Społeczeństwo”, „Nowe Drogi”, „Sprawy Międzynarodowe” czy w języku rosyjskim „Ogoniok” i „Sputnik”. Kierowniczką została Halina Mianowska. Biblioteka pracowała codziennie, oprócz czwartków w godzinach 12.00-17.00, a w soboty 10.00-15.00⁹⁰.

W 1976 r. biblioteka obchodziła 30-lecie działalności. Z tej okazji odbyła się w Klubie Międzynarodowej Prasy i Książki sesja popularno-naukowa na temat czytelnictwa i rozwoju bibliotek w Grudziądzu. W chwili jubileuszu księżnica grudziądzka obejmowała swoim zasięgiem miasto Grudziądz i 5 okolicznych gmin, w których działało 28 bibliotek i 56 punktów bibliecznych. Księgozbiór liczył ponad 213 000 woluminów z ponad 14 000 czytelników (I kwartał 1976 r.). Placówki posiadały przynajmniej po kilka tytułów czasopism, najwięcej znajdowało się ich w czytelnicy naukowej biblioteki głównej⁹¹.

Decyzją Ministra Kultury i Sztuki rok 1976 ogłoszono „Rokiem Bibliotek i Czytelnictwa”. Biblioteka w Grudziądzu postanowiła z tej okazji zmienić godziny otwarcia. Wypożyczalnia dla dorosłych w gmachu głównym czynna była od 10.00 do 19.00 (oprócz czwartków), w soboty od 10.00 do 15.00. Filie w mieście także włączyły się w akcję i wydłużyły godziny pracy⁹².

W czerwcu 1976 r. udało się uruchomić w Filii nr 6 wypożyczalnię dla dzieci czynną codziennie oprócz czwartków w godzinach 15.00-18.00, w soboty 11.00-15.00⁹³. W tym samym roku siedzibę straciła Filia nr 3 – budynek, który dotychczas zajmowała przy ul. 15 Grudnia, został wyburzony⁹⁴. W latach 1977-1983 filia nie działała, a księgozbiór przechowywano przy ul. gen. Świerczewskiego 60 w Centrali Wypożyczeń Kompletów. W 1983 r. placówka zaczęła funkcjonować przy ul. Śniadeckich 74. Księgozbiór na koniec roku liczył 9 479 książek, liczba czytelników wyniosła 669⁹⁵.

⁸⁸ Filia biblieczna w Szpitalu Miejskim. Gazeta Pomorska 1974, nr 222.

⁸⁹ Składnica akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu. *K-b-1 Roczne sprawozdanie jednostkowe z działalności biblioteki (filii bibliecznej) za rok 1974*.

⁹⁰ D. Rudnicka, *Sposób na książkę*. Gazeta Pomorska 1974, nr 302.

⁹¹ *Jubileusz grudziądzkiej biblioteki*. IKP 1976, nr 108.

⁹² *W Grudziądzu wreszcie lokal z prawdziwego zdarzenia*. Nowości 1976, nr 52.

⁹³ *Z grudziądzkiego notatnika*. IKP 1976, nr 136.

⁹⁴ [ts], *Zakładowe wypożyczalnie Biblioteki Miejskiej*. Nowości 1976, nr 250.

⁹⁵ Składnica akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu. *K-b-1 Roczne sprawozdanie z działalności biblioteki publicznej za rok 1983*.

W związku z nadal niewystarczającą liczbą placówek biblioteka organizowała w różnych miejscach miasta punkty biblioteczne. W planach na rok kulturalno-oświatowy 1976/1977 było utworzenie jednostek przy: Zakładach Mięśnych, Urzędzie Gminy, „Elektrochemie”, internatach Technikum Chemiczno-Elektrycznego i Zespołu Szkół Mechanicznych, Zakładzie Wychowawczym i Młodzieżowym Domu Kultury. W czerwcu 1977 r. udało się zrealizować plan otwarcia drugiej placówki bibliotecznej dla mieszkańców osiedla Strzemięcín. Filia nr 12 mieściła się przy ul. Korczaka 5. W końcu 1977 r. posiadała 8 046 książek i 410 zarejestrowanych czytelników⁹⁶.

Poza inwestycjami mającymi na celu rozbudowę sieci, dbanie o estetykę i wyposażenie placówek, biblioteka starała się rozbudowywać usługi skierowane do różnych grup społecznych. W grudniu 1977 r. w ramach porozumienia zawartego pomiędzy MiRBP a Polskim Związkiem Niewidomych przy Wypożyczalni Głównej powstał Punkt Książki Mówionej dla osób z dysfunkcją wzroku. Udostępniano w nim książki nagrane na taśmach i kasetach magnetofonowych, w pierwszym okresie działalności pochodzących ze zbiorów Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej i Książnicy Miejskiej w Toruniu. Z czasem książki na kasetach były stałą pozycją w budżecie grudziądzkiej książnicy. Punkt początkowo działał w niewielkim pomieszczeniu Działu Instrukcyjnego na II piętrze, opiekę nad nim sprawowała Gertruda Konarska. Ze względu na niekorzystne umiejscowienie punktu dla użytkowników po pewnym czasie przeniesiono go do Wypożyczalni Głównej na I piętrze. Opiekę nad nim przejęła Krystyna Florkowska, następnie Ewa Laba i Małgorzata Józwiak. Po siedmiu latach funkcjonowania posiadał prawie 600 kaset⁹⁷.

W 1980 r. przez cały styczeń i początek lutego zamknięty był gmach główny biblioteki z powodu remontu instalacji centralnego ogrzewania⁹⁸.

W lata 80. miejska sieć bibliotek weszła z lepszymi warunkami lokalowymi. Większość filii, poza Filiami nr 4, 7 i 8, nie mieściła się w samodzielnych lokalach, tylko w wydzielonych częściach budynków, służących innym niż kulturalno-oświatowe celom. Najtrudniejszą sytuację lokalową miała Filia nr 3, której wypożyczalnia i oddział dla dzieci umiejscowione były na 23 m² w wieżowcu. Miejska Rada Narodowa, jako organ nadzorujący, w miarę możliwości, starała się zapewnić bibliotece szanse rozwoju poprzez przekazywanie lokali z przeznaczeniem na uruchomienie filii. Jednak największym sojusznikiem biblioteki w tej kwestii okazała się Spółdzielnia Mieszkaniowa, która od lat ściśle współpracowała z kierownictwem książnicy i była zaangażowana w tworzenie nowych placówek.

⁹⁶ Składnica akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu. *K-b-1 Roczne sprawozdanie z działalności biblioteki publicznej za rok 1978*.

⁹⁷ G. Hajncel, *Punkt Książki Mówionej w Grudziądzu – zarys historii i jego działalność na rzecz środowiska*. Toruń 1999 [maszynopis w zbiorach Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu].

⁹⁸ *Z grudziądzkiego notatnika*. IKP 1980, nr 28.

Od 1975 r. we wszystkich placówkach istniał wolny dostęp do półek. Jedyne w Wypożyczalni Głównej i Czytelni Naukowej był on częściowo ograniczony, duża część zbiorów mieściła się w magazynach niedostępnych dla czytelników. Z czasopism archiwizowanych i bieżących w Czytelni Czasopism, wydzielonej z Czytelni Naukowej użytkownik mógł korzystać wyłącznie na miejscu. Już od lat 50. istniała możliwość sprowadzenia książki z innej biblioteki w ramach tzw. wypożyczeń międzybibliotecznych – usługa ta była prowadzona przez Bibliotekę Główną.

Wypożyczyć książkę na zewnątrz mógł każdy chętny. Od osób niezameldowanych w Grudziądzu pobierana była kaucja zwrotna, jej wysokość zależała od ceny książki. Czytelnik mógł jednorazowo wypożyczyć cztery książki na okres trzech tygodni, wyjątkiem były lektury pożyczane na tydzień. Istniała możliwość przedłużenia terminu zwrotu książki, o ile nie było innych chętnych na ten sam tytuł. W razie nieoddania książek w wyznaczonym czasie biblioteka wysyłała upomnienia, a następnie pobierała opłaty za przetrzymanie⁹⁹. W maju każdego roku z okazji Dni Kultury, Oświaty, Książki i Prasy ogłaszane były tzw. dni przebaczenia – dłużnicy bez żadnych konsekwencji finansowych mogli oddawać przetrzymywane książki.

Od 1976 r. w gmachu głównym biblioteki mieściła się siedziba Grudziądzkiego Towarzystwa Kultury, którego prezeską została Karola Skowrońska. Wraz z jej odejściem na emeryturę w 2007 r. towarzystwo, na czele z Anną Janosz, przeniósł się do Centrum Kultury Teatr. Obecnie prezeską GTK jest Małgorzata Ambrosius-Okońska¹⁰⁰.

Z końcem 1980 księgozbiór sieci bibliotek w mieście liczył 224 037 woluminów, 14 393 czytelników, którzy w ciągu roku dokonali 331 025 wypożyczeń. Dodatkowo odnotowano działalność 17 punktów bibliotecznych z 2 675 książkami oraz z 1 321 czytelnikami¹⁰¹.

Na początku lat 80. Filia nr 8 mieszcząca się przy ul. Nowotki przeszła kapitalny remont. Ponowne otwarcie placówki nastąpiło 10 maja 1982 r. w ramach obchodów Dni Kultury, Oświaty, Książki i Prasy¹⁰². Filia pracowała w godzinach 11.00-17.00, w soboty od 10.00 do 15.00, w czwartki była nieczynna. Na koniec 1982 r. jej księgozbiór wyniósł 9 748 woluminów, zarejestrowano 199 czytelników, wypożyczono 5 507 książek¹⁰³.

W maju 1983 r. mieszkańcy osiedla Mniszek otrzymali swoją placówkę biblioteczną. Filia nr 14 została uruchomiona przy ul. Mazurskiej 2a. Składała

⁹⁹ E. Rakowska, *Sieć biblioteczna Miejskiej i Rejonowej Biblioteki Publicznej w Grudziądzu*. Gdańsk 1984, s. 76, [maszynopis w zbiorach Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu].

¹⁰⁰ *Grudziądzkie Towarzystwo Kultury* <http://www.gtk.grudziadz.pl/index.php?p=historia> [dostęp 23.01.2024]

¹⁰¹ Składnica akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu. *K-b-1 Roczne sprawozdanie zbiorcze z działalności biblioteki publicznej, filii bibliotecznych za rok 1980*.

¹⁰² [NER], *Maj w bibliotekach*. IKP 1982, nr 74.

¹⁰³ Składnica akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu. *K-b-1 Roczne sprawozdanie z działalności biblioteki publicznej za rok 1982*.

się z trzech pomieszczeń: wypożyczalni książek dla dorosłych, czytelnicy oraz wypożyczalni książek dla dzieci, która posiadała kącik czytelniczy z czasopismami dziecięcymi. Kierowniczką placówki została Alina Gronowska, która przez wiele lat pracowała w bibliotece związkowej Pomorskiej Odlewni i Emalierni przy ul. Pomorskiej. Dorośli mogli odwiedzać placówkę codziennie poza czwartkami w godzinach 15.00-19.00, w poniedziałki i środy dodatkowo od 9.00 do 11.00, w każdą sobotę od 10.00 do 15.00. Oddział dla dzieci pracował codziennie w godzinach 14.00-18.00¹⁰⁴. Na koniec 1983 r. posiadała 8 913 książek, 598 zarejestrowanych czytelników, którzy wypożyczyli 8 783 pozycje¹⁰⁵.

W tym samym, 1983 r., Filia nr 1 została przeniesiona do budynku SM przy ul. Obrońców Stalingradu 68.

Z myślą o czytelnikach niepełnosprawnych w 1985 r. Miejska i Rejonowa Biblioteka zorganizowała na terenie Grudziądza nową usługę. W Filii nr 3 na Strzemięcinie powstał ruchomy punkt biblioteczny, czyli wypożyczalnia książek z dostawą do domu¹⁰⁶.

W listopadzie 1985 r. powiększyła się baza placówek bibliotecznych w mieście. W odremontowanych pomieszczeniach, dotąd zajmowanych przez klub „Arabeska” przy ul. Mikołaja z Ryńska 1/7, otwarto Filię nr 13. Remont kosztował 2 500 000 zł, na zakup sprzętu i wyposażenia wydano dodatkowo 700 000 zł ze środków przekazanych przez Miejską Radę Narodową. Kierowniczką została Wanda Zelmańska¹⁰⁷. W filii działał oddział dla dorosłych i dzieci, z dwoma czytelniami dysponującymi 32 miejscami. Rok 1985, czyli tylko po miesiącu funkcjonowania, zamknęła z księgozbiorem liczącym 5 654 woluminy, z liczbą czytelników 232 oraz wypożyczeń – 1 123¹⁰⁸.

W 1986 r. Miejska i Rejonowa Biblioteka Publiczna obchodziła jubileusz 40-lecia. Główne uroczystości odbyły się 22 maja w Szkole Muzycznej. Udział w nich wzięli przedstawiciele Wojewódzkiego Urzędu Kultury, Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej i Książnicy Miejskiej w Toruniu, władze lokalne, bibliotekarze z miasta i rejonu. Gościem honorowym była Helena Minkiewicz. Po wystąpieniach okolicznościowych ówczesna dyrektorka Karola Skowrońska przedstawiła 40 lat historii biblioteki, następnie odbyła się część artystyczna przygotowana przez uczniów Szkoły Muzycznej. Ostatnim akcentem obchodów było przejście do gmachu książnicy przy ul. gen. Świerczewskiego 28, gdzie goście zostali oprowadzeni

¹⁰⁴ [W], *Cenny kapitał na Mazurskiej*. Nasz Głos : organ samorządu robotniczego POIE w Grudziądzu 1984, nr 4.

¹⁰⁵ Składnica akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu. *K-b-1 Roczne sprawozdanie z działalności biblioteki publicznej za rok 1983*.

¹⁰⁶ [b], *Książki dostarczane do domu*. IKP 1985, nr 236.

¹⁰⁷ [NER], *5 tysięcy woluminów na regałach w filii nr 13*. IKP 1985, nr 282.

¹⁰⁸ Składnica akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu. *K-b-1 Roczne sprawozdanie z działalności biblioteki publicznej za rok 1985*.

po budynku i mieli okazję obejrzyć okolicznościową wystawę. Jubileuszowy 1986 rok MiRBP zamknęła następującymi liczbami (sieć miejska): księgozbiór – 282 237 woluminów, czytelnicy – 18 710, wypożyczenia – 451 547¹⁰⁹.

W drugiej połowie lat 80. istniały plany poszerzenia sieci bibliotecznej Grudziądza o nowe placówki (Filie nr 15, 16, 17 i 18) na osiedlach mieszkaniowych, którym brakowało takich instytucji, m.in. na Lotnisku i na Rządzu. Pomysł pozostawał tymczasowo tylko na papierze, ze względu na brak lokali, jednak systematycznie kupowano książki dla przyszłych placówek, które w paczkach gromadzone były w gmachu głównym przy ul. gen. Świerczewskiego. Ostatecznie nie udało się uruchomić większości planowanych filii ze względu na reorganizację sieci związaną z transformacją lat 90.

W 1987 r. w Bibliotece Głównej odsłonięto dwie tablice pamiątkowe. Jedna upamiętniała działalność w tym miejscu Polskiego Towarzystwa Turystycznego i jego założyciela ks. Władysława Łęgę, druga była poświęcona prof. Wacławowi Szczeblewskiemu, twórcy Pomorskiej Szkoły Sztuk Pięknych, która miała siedzibę w budynku biblioteki w okresie międzywojnia.

Rok 1988 przyniósł zmiany w strukturze i funkcjonowaniu bibliotek w mieście. Zmieniono godziny otwarcia filii bibliotecznych, od drugiego kwartału pracowały także w godzinach przedpołudniowych¹¹⁰. Na Rządzu uruchomiono punkt biblieczny przy ul. Bołtucia 6, księgozbiór otrzymał z MiRBP. Punkt Książki Mówionej został przeniesiony do Filii nr 13, która od tej pory rozpoczęła pracę na rzecz czytelnictwa i aktywizacji osób z niepełnosprawnościami¹¹¹. Kierowniczką punktu została Elżbieta Drużyńska. Od 1990 r. rozpoczęto dowóz książek mówionych do domów dla osób z niepełnosprawnościami, które nie mogły same odwiedzić placówki.

Na podstawie porozumienia, jakie zawarli dyrektorzy MiRBP i Bursy Szkół Średnich otwarto nową placówkę biblioteczną. Przy ul. Warszawskiej 37 od 1988 r. zaczęła funkcjonować Filia nr 15 przeznaczona przede wszystkim dla mieszkającej tam młodzieży oraz jej pracowników. Składała się z wypożyczalni i czytelnicy, czynna była w godzinach popołudniowych. Na koniec roku posiadała 5 967 książek i 379 zarejestrowanych czytelników¹¹².

W 1988 r. zapadła decyzja o przeniesieniu Filii nr 12 do nowego lokalu. Od kwietnia 1989 r. funkcjonowała ona przy ul. Korczaka 15 w zaadoptowanym budynku poprzednio zajmowanym przez przychodnię dziecięcą¹¹³. We wrześniu

¹⁰⁹ Składnica akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu. *K-1-1 Roczne sprawozdanie z działalności biblioteki publicznej za rok 1986*.

¹¹⁰ [r.], *Do filii bibliotecznych także przed południem*. IKP 1988 nr 65.

¹¹¹ [mm], *Literatura piękna... ze słuchu*. Nowości 1988, nr 187.

¹¹² Składnica akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu. *K-03 Roczne sprawozdanie z działalności biblioteki publicznej za rok 1988*.

¹¹³ [b], *„Dwunastka” w nowej siedzibie*. IKP 1989, nr 91.

tego samego roku przeniesiono również siedzibę Filii nr 5 - z ulicy Moniuszki na ulicę XX-lecia PRL 2 (obecna ul. Królewska).

21. Wypożyczalnia Główna, I piętro, lata 70. XX w.

22. Wypożyczalnia Główna, I piętro, lata 70. XX w.

23. Dział Dziecięcy, I piętro, lata 70. XX w., Helena Klimczuk i Danuta Laskowska

24. Czytelnia Naukowa, II piętro, 1983 r., od lewej osoba nierozpoznana, Aleksandra Szymczyk, Yu Kikuchi, Karola Skowrońska

Biblioteka Miejska w Grudziądzu w latach 1989-1996

W 1989 r. w Polsce rozpoczęła się systemowa transformacja polityczno-gospodarcza. Był to kompleksowy proces przejścia od jednopartyjnego systemu politycznego, centralnie planowanej upaństwowionej gospodarki, sterowanego odgórnie społeczeństwa do demokracji parlamentarnej, gospodarki rynkowej, społeczeństwa obywatelskiego oraz sprzężonej zwrotnie z tymi strukturalnymi cechami nowej kultury i mentalności¹¹⁴. Duża część społeczeństwa odczuła znaczące obniżenie poziomu życia, a najbardziej dotkliwym skutkiem reform stało się szybko rosnące bezrobocie. Stopa bezrobocia w Polsce zaczęła szybko rosnąć: w 1990 r. wyniosła 6,3% (ok. 1,1 mln bezrobotnych), a już w 1993 r. doszła do 16,4% (ok. 3 mln bezrobotnych). Bezrobociu dodatkowo towarzyszył spadek płac realnych, wzrost cen towarów i usług¹¹⁵. W Grudziądzu, mieście robotniczym, w którym przemysł był największym działem gospodarki, koszty transformacji były ogromne. W mieście działały m.in. Grudziądzkie Zakłady Przemysłu Gumowego „Stomil”, „Agromet-Unia”, Pomorska Odlewnia i Emaliernia, Pomorskie Zakłady Sprzętu Okrętowego „Warma”, Zakłady Graficzne, Zakłady Przemysłu Słodowniczego-Piwowarskiego, Zakłady Mięsne, Zakłady Ceramiki Budowlanej i inne. Większość z nich w wyniku przeprowadzonych reform upadła, część została przekształcona w firmy prywatne. Ogromne rzesze ludzi nagle straciły pracę. W 1992 r. liczba bezrobotnych wynosiła 10 584, w 1993 r. – 11 924, a w 1995 r. – 11 628. W 1994 r. stopa bezrobocia wyniosła 18,5%¹¹⁶.

Zmiany dotknęły także biblioteki. Do tej pory traktowane przez władze komunistyczne jako instytucje szerzenia propagandy ideologicznej otaczane były szczególną troską. W momencie zmiany ustroju zaczęły pojawiać się głosy o zwolnieniu państwa z opieki i finansowania bibliotek. Ostatecznie, po wprowadzeniu nowego ustroju samorządowego, odpowiedzialność za prowadzenie, utrzymanie i funkcjonowanie bibliotek publicznych spadła na administrację samorządową. Władze lokalne, które w okresie przekształceń borykały się z wieloma problemami, traktowały często biblioteki jako zbędne obciążenie budżetu. Wiele bibliotek, w tym grudziądzka, znalazło się w kłopotach finansowych. Już na początku 1989 r. w bibliotece wprowadzono abonament czytelniczy, który po decyzji Ministerstwa Kultury i Sztuki o utrzymaniu zasady bezpłatnego udostępniania książek we wszystkich bibliotekach został zniesiony¹¹⁷.

¹¹⁴ G.W. Kołodko, *Sukces ma dwie twarze. Polska transformacja ustrojowa i lekcje na przyszłość* http://www.tiger.edu.pl/aktualnosci/gwk_Sukces_na_dwie_trzecie.pdf [dostęp 03.02.2024]

¹¹⁵ M. Nasifowski, *Transformacja systemowa w Polsce*, Warszawa 1995, s. 37-41.

¹¹⁶ *Grudziądzki Informator Statystyczny*, Grudziądz 1997, s. 14-16.

¹¹⁷ [r.], *Biblioteka rezygnuje z abonamentu czytelniczego*. IKP 1989, 278.

Po 1989 r. z księgozbiorów wycofano książki, których treść merytoryczna uległa zdezaktualizowaniu, np. przesiąkniętych ideologią komunistyczną czy zakłamujących historię.

Skutkiem transformacji była likwidacja z końcem grudnia 1989 r. Filii nr 10, która mieściła się w budynku Komitetu Miejskiego PZPR¹¹⁸.

W 1990 r. grudziądzka biblioteka została przekształcona w bibliotekę samorządową, otrzymała nowy statut i przyjęła nazwę Biblioteka Miejska w Grudziądzu.

Po 1990 r. ze względu na zakończenie nadzoru merytorycznego nad siecią bibliotek rejonowych zredukowany Dział Instrukcyjno-Metodyczny został przeniesiony na II piętro w miejsce czytelni młodzieżowej, której księgozbiór został przeniesiony do Filii nr 15 do bursy szkolnej.

W sierpniu 1992 r. biblioteka uzyskała osobowość prawną oraz została wpisana do rejestru instytucji kultury. Konsekwencją tych zapisów było nabycie z mocy prawa użytkowania wieczystego gruntów położonych w Grudziądzu przy ul. Legionów 28 (gmach główny) oraz przy ul. Tytoniowej 1 (Filia nr 4)¹¹⁹.

Ramy funkcjonowania Biblioteki Miejskiej tworzyły następujące akty prawne:

- ustawa z dnia 9 kwietnia 1968 r. o bibliotekach z późniejszymi zmianami¹²⁰;
- ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej¹²¹;
- ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach¹²².

W pierwszych latach transformacji zbiory do biblioteki kupowane były ze środków centralnych. Jednak w 1992 r., ze względu na zły stan finansów państwa, dotacja została cofnięta. Władze miejskie zapewniały środki na utrzymanie, poza zakupem księgozbioru. Dlatego też w początkach 1992 r. biblioteka wystąpiła, za pośrednictwem prasy lokalnej, z apelem do mieszkańców o wpłaty na kupno nowości wydawniczych¹²³.

Pomimo trudności wzbogacano księgozbiór, udało się przeprowadzić większą inwestycję. Na tyłach biblioteki w 1990 r. pobudowano garaż z płaskim stropodachem o powierzchni zabudowy 23 m² dla samochodu osobowo-dostawczego „Tarpán”, którym biblioteka dysponowała od 1988 r. na potrzeby transportu materiałów bibliotecznych, obsługi sieci placówek i dowozu książek dla czytelników do domu¹²⁴.

¹¹⁸ [r.] *O jedną filię biblioteczną mniej*. IKP 1989, nr 297.

¹¹⁹ Składnica akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu. *Decyzja Prezydenta Grudziądza*.

¹²⁰ *Ustawa z dnia 9 kwietnia 1968 r. o bibliotekach z późniejszymi zmianami* Dz.U.1968.12.63 ; Dz.U.1984.26.129 ; Dz.U.1989.29.155 ; Dz.U.1989.35.192 ; Dz.U.1990.34.198.

¹²¹ *Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej* Dz.U.1991.114.493.

¹²² *Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach* Dz.U. 1997 nr 85 poz. 539.

¹²³ [b], *Biblioteka bez pieniędzy na zakup książek*. IKP 1992, nr 61.

¹²⁴ Składnica Akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu, *Budowa Garażu 1989-1990*.

W latach 1990-1993 nastąpiła reorganizacja sieci bibliotecznej, zlikwidowano część filii, inne zmieniły adres. Pomimo tych trudności starano się, w miarę możliwości, poszerzać usługi oferowane użytkownikom. W 1990 r. Wypożyczalnia Główna, z myślą o ludziach chorych i nie mogących się samodzielnie poruszać zaczęła dowozić służbowym samochodem książki do domów¹²⁵.

Od 1990 r. Filie nr 1 i 9 zaczęły funkcjonować pod jednym adresem – przy ul. Obrońców Stalingradu 68. Do tej pory Filia nr 9 była placówką wyłącznie z księgozbiorem dziecięcym. Trzy lata później, we wrześniu 1993 r. Filia nr 1 przeniosła się na osiedle Lotnisko do byłego pawilonu przedszkolnego przy ul. Nauczycielskiej 19 w Szkole Podstawowej nr 21. Filia nr 9 została zlikwidowana, zbiory biblieczne przekazano Szkole Podstawowej nr 21, pracownika zwolniono. Ten sam los spotkał w 1992 r. Filie nr 2 mieszczącą się przy ul. Legionów 79 (dawna ul. gen. Świerczewskiego) i Filie nr 5 usytuowaną przy ul. Królewskiej.

Na początku lat 90. zlikwidowano jeszcze dwie filie biblieczne: 6 i 8. Miały zostać przeniesione w inne lokalizacje. Plan ten udało się zrealizować tylko połowicznie. Filia nr 8 z ul. Nowotki w lipcu 1991 r. została przeniesiona na Rządź. Otrzymała odremontowane pomieszczenia przy ul. Władysława Łęgi 2 po dawnej kawiarni „Wisiełka”. W grudniu, kilka miesięcy po otwarciu, w filii wybuchł niewielki pożar – straty były nieduże, placówka została odremontowana w niecały miesiąc. Filii nr 6 z ul. Starorynkowej nie udało się uratować i uległa likwidacji w 1991 r.¹²⁶.

W 1993 r. Filia nr 3 została połączona z Filią nr 12, księgozbiory dziecięce przekazano szkołom. Powstała jedna placówka – Filia nr 3, która przeniosła się z ul. Śniadeckich 74 na ul. Korczaka 23 do pomieszczeń przy Szkole Podstawowej nr 7¹²⁷.

W Grudziądzu od 1951 r. działała Powiatowa Biblioteka Pedagogiczna, która w 1976 r. stała się filią Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Toruniu. 2 lutego 1993 r. dyrektorka Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Toruniu otrzymała pismo z Kuratorium Oświaty: „W związku z przyjętą i uzgodnioną z Prezydentem miasta Grudziądza koncepcją włączenia księgozbioru filii Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Grudziądzu do miejscowej Biblioteki Miejskiej Kuratorium Oświaty w Toruniu prosi o niezwłoczne podjęcie działań mających na celu likwidację wyżej wymienionej filii [...]”¹²⁸. Początkowo planowano część księgozbioru pedagogicznego przenieść do gmachu Biblioteki Głównej i utworzyć w nim Centrum Naukowe. W wyniku protestów, m.in. kierowniczkę biblioteki pedagogicznej Teresy Sikorskiej sprawę rozstrzygnęła decyzja Ministra Edukacji Narodowej: „[...] władze miejskie powinny zapewnić odpowiedni

¹²⁵ *Inicjatywa grudziądzkiej biblioteki*. IKP 1990, nr 96.

¹²⁶ [b], *Biblioteka dla Rządza*. IKP 1991, nr 132.

¹²⁷ [r], *Zaproszenie do biblioteki*. IKP 1993, nr 218.

¹²⁸ *Kronika. Pedagogiczna Biblioteka w Grudziądzu* [w zbiorach Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu].

budynek dla biblioteki pedagogicznej [...]”. Zarząd Miasta uchwałą zdecydował o włączeniu placówki do miejskiej sieci bibliotecznej¹²⁹. Filia Pedagogiczna ze swoim księgozbiorem przeniosła się do pomieszczeń zwolnionych przez Filię nr 9 przy ulicy Chełmińskiej 68¹³⁰. Czynna była w poniedziałki, wtorki, czwartki i piątki w godzinach 12.00-18.00, w środy i soboty robocze w godzinach 10.00-15.00¹³¹. Na koniec 1993 r. księgozbiór wynosił 16 312 książek i 1 528 czytelników¹³². Nie był to koniec wędrówek Filii Pedagogicznej. W początkach 1996 r., w związku z przejściem dotychczasowych pomieszczeń przez bank, została przeniesiona do Ogniska Pracy Pozaszkolnej przy ul. Chełmińskiej 104. Przerwa w pracy placówki związana z remontem i przeniesieniem księgozbioru trwała kilka tygodni. Filia składała się z wypożyczalni, czytelnicy i magazynu¹³³. W 2001 r. obchodziła jubileusz 50-lecia.

Lata 90. to nie tylko czas zamykania i przenoszenia placówek. W tym okresie biblioteka nawiązała współpracę z biblioteką w Gütersloh, miastem partnerskim Grudziądza. Efektem kontaktów był wyjazd do Niemiec i pokazanie w tamtejszej księgarni dwóch wystaw: „Najcenniejsze zbiory biblioteki w Grudziądzu” oraz „Grudziądz w ekslibrisie”.

Siedzibę przy ul. Legionów 28 znalazła także w 1990 r. Fundacja na Rzecz Tradycji Jazdy Polskiej. Zarządowi przewodniczyła Karola Skowrońska. Dzisiaj siedzibą fundacji jest Muzeum im. ks. dr. Władysława Łęgi. W grudziądzkiej bibliotece pozostał księgozbiór związany z historią polskiej kawalerii tzw. Biblioteczka Kawaleryjska, która na koniec 2023 r. liczyła 862 woluminy.

21 kwietnia 1993 r. w gmachu głównym biblioteki na II piętrze otwarta została Czytelnia Regionalna im. Adama Wolnikowskiego. Ten grudziądzki historyk, regionalista i kolekcjoner chciał po śmierci swoje zbiory przekazać miastu. Brak zapisu testamentowego utrudnił sprawę. Ostatecznie władze Grudziądza doszły do porozumienia ze spadkobiercami i miasto przejęło spadek. Na koniec 1993 r. księgozbiór czytelnicy liczył 4 708 książek¹³⁴. W tym samym roku, 6 września utworzono czytelnicy czasopism, która do tej pory funkcjonowała przy czytelnicy naukowej. Na jej potrzeby przeznaczono na parterze osobne pomieszczenie po Dziale Instrukcyjno-Methodycznym. Czytelnicy otrzymała nowy wystrój oraz minibar serwujący

¹²⁹ Uchwała nr 290/93 z dnia 28 czerwca 1993 r. Zarządu Miasta Grudziądza.

¹³⁰ *Kronika. Pedagogiczna Biblioteka w Grudziądzu* [w zbiorach Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu].

¹³¹ [w], *Od poniedziałku rusza pedagogiczna*. IKP 1993, nr 171.

¹³² Składnica akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu. *K-03 Sprawozdanie biblioteki publicznej za rok 1993*.

¹³³ [MON], *Biblioteka Pedagogiczna w nowym lokalu*. *Gazeta Grudziądzka* 1996, nr 15.

¹³⁴ Składnica akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu. *K-03 Sprawozdanie biblioteki publicznej za rok 1993*.

kawę i herbatę, który z czasem zamknięto. Czytelnicy mieli do dyspozycji około 100 tytułów prasy bieżącej i dostęp do czasopism archiwizowanych. Z zasobów czytelnicy korzystać można było wyłącznie na miejscu¹³⁵. W latach 90. zmieniły się godziny pracy biblioteki. Gmach główny czynny był od 9.00 do 19.00, w soboty pracowano w godz. 10.00-15.00, w następnych latach 9.00-14.00. Jedynie Dział dla Dzieci i Młodzieży otwarty był w godzinach 10.00-18.00. Wszystkie placówki otworzyły się w czwartki i były czynne od 9.00 do 14.00.

W 1993 r. zakończył się czas optymalizacji grudziądzkiej sieci bibliotecznej. Odtąd składała się ona z biblioteki głównej, 10 filii i kilku punktów bibliotecznych – w 1994 z siedmiu, m.in. w domach pomocy społecznej czy zakładach karnych. Trzy z filii były placówkami specjalistycznymi: pedagogiczna, dla młodzieży szkół średnich w Bursie oraz dla chorych w Szpitalu Miejskim. W gmachu głównym istniały kierunkowe czytelnice: naukowa, dla dzieci i czasopism. Na koniec 1993 r. księgozbiór całej sieci liczył 231 001 książek, 180 tytułów czasopism bieżących, 18 674 zarejestrowanych czytelników, którzy wypożyczyli zarówno na zewnątrz, jak i na miejscu 456 616 książek i 10 273 czasopisma¹³⁶.

W 1994 r. przeprowadzono częściową modernizację Biblioteki Głównej (Wypożyczalnia, Dział Gromadzenia, sanitariaty, Dział Administracji) za kwotę 136 223 600 zł. W tym samym roku naprawiono kocioł centralnego ogrzewania oraz instalację elektryczną. W 1995 r. powstał projekt modernizacji kotłowni. Przejście na ogrzewanie gazowo-olejowe nastąpiło w październiku 1996 r.¹³⁷. W tym samym roku przeprowadzono kompleksowy remont Filii nr 4 za kwotę 14 353 zł oraz zakupiono nowy samochód FSO Polonez Truck.

W 1996 r. wyremontowano następne pomieszczenia w gmachu głównym — Czytelnię Naukową i Oddział dla Dzieci oraz wymieniono płytki na podestach klatki schodowej. Był to rok, w którym obchodzono jubileusz 50. urodzin księżnicy w Grudziądzu. Jego najważniejszym akcentem było nadanie uchwałą Rady Miejskiej nr XXIX/17/96 z 20 marca 1996 r. imienia Wiktora Kulerskiego Bibliotece Miejskiej oraz otwarcie zmodernizowanego Działu dla Dzieci¹³⁸. Uroczystie odsłonięto w holu, naprzeciw wejścia, mosiężną tablicę pamiątkową z popiersiem patrona. Wasył Leonienko, ukraiński artysta, wykonał ekslibris upamiętniający półwiecze placówki¹³⁹.

¹³⁵ [jib], *Nowa czytelnia, filia pedagogiczna i oddział na Lotnisku*. Gazeta Grudziądzka 1993, nr 16.

¹³⁶ Składnica akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu. *K-03 Sprawozdanie biblioteki publicznej za rok 1993*.

¹³⁷ [b], *Kotłownia w prezencie*. IKP 1996, nr 137.

¹³⁸ *Monitor Grudziądzki*. Grudziądz, 21 marca 1996, nr 3.

¹³⁹ [b], *Ekslibrisy bibliotek*. IKP 1996, nr 91.

25. Czytelnia Czasopism, parter, 1996 r., Violetta Tomaszewska

26. Dział Gromadzenia i Opracowania Zbiorów
oraz Dział Instrukcyjno-Metodyczny, parter, 1996 r., Krystyna Janowska

27. Intrologatornia, parter, 1996 r., Irena Ochrymowicz

28. Dział Administracyjno-Gospodarczy, parter, 1996 r., Elżbieta Szczepaniak

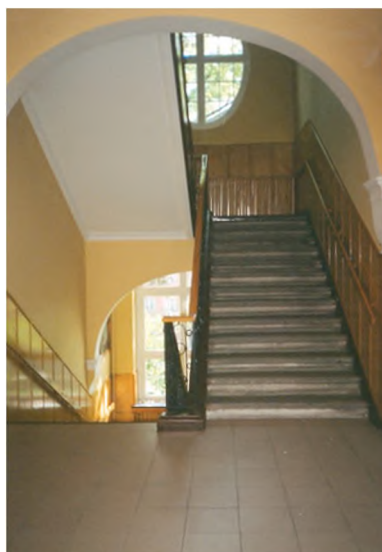
29. Dział Administracyjno-Gospodarczy,
parter, 1996 r., Aleksandra Boryń

30. Hol, parter, 1996 r., tablica pamiątkowa
z popiersiem Wiktora Kulerskiego

31. Hol, parter, 1996 r., odsłonięcie tablicy pamiątkowej z popiersiem Wiktora Kulerskiego, od lewej: Karola Skowrońska, Wiktor Wityśław Dys-Kulerski, Piotr Jezierski, Zygmunt Raba, Roman Wardziński, Andrzej Wiśniewski, Tomasz Pasikowski

32. Hol, I piętro, 1996 r.

33. Wypożyczalnia Główna, I piętro, 1996 r., od lewej: Maria Widerkiewicz,
Mirośława Sała, Hanna Kupniewska

34. Wypożyczalnia Główna, I piętro, 1996 r., Maria Widerkiewicz

35. Dział Dziecięcy, I piętro, 1996 r.

36. Dział Dziecięcy, I piętro, 1996 r.

37. Czytelnia Główna, II piętro, 1996 r.

38. Czytelnia im. Adama Wolnikowskiego, II piętro, 1996 r.

39. Filia nr 1, ul. Nauczycielska 19, 1996 r.

40. Filia nr 3 na osiedlu Strzemięcín, lata 90. XX w.

41. Filia nr 3, ul. Korczaka 23, 1996 r., Krystyna Szraga

42. Filia nr 4, ul. Tytoniowa 1, 1996 r.

43. Filia nr 7, ul. Chopina 33, 1996 r.

44. Filia nr 7, ul. Chopina 33, 1996 r.

45. Filia nr 8, ul. Łęgi 2, 1996 r.

46. Filia nr 8, ul. Łęgi 2, 1996 r., od lewej: Danuta Jabłońska,
Anna Balcerowicz

47. Filia nr 11, ul. Szpitalna 8, 1996 r., Anna Kowalska

48. Punkt Książki Mówionej w Filii nr 13, ul. Mikołaja z Ryńska 1/7,
1996 r., Elżbieta Drużyńska

49. Filia nr 13, ul. Mikołaja z Ryńska 1/7, 1996 r.

50. Filia nr 14, ul. Mazurska 2a, 1996 r., Henryka Zuchniak

51. Filia nr 15, ul. Hallera 37, 1996 r., Waldemar Skiwski

52. Filia Pedagogiczna, ul. Chełmińska 104, 1996 r.

53. Filia Pedagogiczna, ul. Chełmińska 104, 1998 r., Alina Brzozowska

Biblioteka Miejska w Grudziądzu w latach 1997-2024

Druga połowa lat 90. XX w. to czas powstania Ośrodka Czytelnictwa Niepełnosprawnych przy Filii nr 13. W związku ze zmianami filię zamknięto w listopadzie 1998 r., księgozbiór spakowano i rozpoczął się remont. Został on sfinansowany w 60% z budżetu miasta, reszta pochodziła z Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych i Spółdzielni Mieszkaniowej. Całość wyniosła 120 000 zł. Projekt przebudowy i modernizacji Filii nr 13 opracował Adam Kołodziej¹⁴⁰. Uroczyste otwarcie filii nastąpiło 21 czerwca 1999 r. Stała się placówką integracyjną z działaniami dla dorosłych i dla dzieci, w budynku usunięto większość barier architektonicznych, pomieszczenia i meble przystosowano do potrzeb osób poruszających się na wózkach inwalidzkich. W placówce dostępny był księgozbiór tradycyjny, jak i książki nagrane na kasetach magnetofonowych. Zakupiono magnetofony i słuchawki oraz księgozbiór specjalny: książki dla dyslektyków ze specjalnym wyraźnym i dużym drukiem oraz pomoce dydaktyczne do biblioterapii – m.in. książki, które trudno zniszczyć czy zabawki dla dzieci autystycznych i z porażeniem mózgowym. Część multimedialna składała się z dwóch stanowisk komputerowych podłączonych do Internetu¹⁴¹. Placówka organizowała zajęcia dla grup z różnych ośrodków terapeutycznych i szkół z klasami integracyjnymi. Pracownicy biblioteki ściśle współpracowali z Polskim Związkiem Niewidomych, Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną, Szkołą Podstawową nr 13 Specjalną czy uczestnikami Warsztatów Terapii Zajęciowej. Na koniec 1999 r. zarejestrowano tam 1 073 czytelników, w tym 117 to osoby niewidome i słabowidzące¹⁴².

W 1997 r. kompleksowy remont przeprowadzono w Filii nr 14, przy okazji wymieniono także część wyposażenia. Przy budynku biblioteki głównej naprawiono bramy wjazdowe¹⁴³.

We wrześniu 1998 r. zakończono remont dachu gmachu przy ul. Legionów 28. Roboty blacharsko-dekarskie polegały na przełożeniu pokrycia dachowego z dachówki karpieńki, obróbce blachą ocynkowaną okien mansardowych II piętra, naprawie łat konstrukcji dachu, rynien i odpływów oraz instalacji odgromowej. Prace wykonał Zakład Blacharsko-Dekarski Mirosław Gąsiorowski¹⁴⁴.

W 1999 r. wykonano remont chodników prowadzących do gmachu wykładając główny ciąg chodnika płytami betonowymi. Trzy lata później w 2002 r. przeprowadzono modernizację dróg dojazdowych i placów wokół gmachu

¹⁴⁰ J. John-Błażyńska, *Biblioteka przyjazna dla wszystkich*. Gazeta Grudziądzka 1999, nr 26.

¹⁴¹ I. Gajewska, *Czytać bez barier*. Nowości 1999, nr 138.

¹⁴² Składnica akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu. *Roczne sprawozdania z działalności biblioteki (1998-2006)*.

¹⁴³ Składnica akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu. *Roczne sprawozdania z działalności biblioteki (1993-1997)*.

¹⁴⁴ Składnica Akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu, *Remont kapitalny dachu 1998*.

biblioteki. Wyłożono nawierzchnię granitowymi płytami i kostką, zawieszono nowe, ażurowo-drewniane wrota wjazdowe¹⁴⁵.

W 2000 r. zmodernizowano Filię nr 8. Wyremontowano dach, wstawiono nowe drzwi, wymieniono instalację centralnego ogrzewania. Placówka zyskała nowe meble, a księgozbiór poddano starannej selekcji, wycofano książki zdekompletowane i zniszczone. Inwestycja została sfinansowana przez Bibliotekę Miejską i Spółdzielnię Mieszkaniową¹⁴⁶. W tym samym roku wyremontowano szatnię w gmachu głównym. Biblioteka zakupiła również samochód osobowo-dostawczy Citroen Berlingo.

W latach 2001-2003 przeprowadzono trzyetapowy remont instalacji elektrycznej w magazynach książek w gmachu głównym. Wymieniono oświetlenie wewnętrzne oraz zainstalowano dodatkowe oświetlenie bezpieczeństwa na wypadek zaniku napięcia w oświetleniu dróg komunikacyjnych¹⁴⁷.

2001 to rok czterech jubileuszy. 90 lat skończył budynek Biblioteki Głównej, 55 lat Biblioteka Miejska, jubileusz półwiecza obchodziła Biblioteka Pedagogiczna, a 80 lat minęło od otwarcia Biblioteki Towarzystwa Czytelni Ludowych, która działała w okresie międzywojnia. W roku jubileuszy grudziądzka księżnica składała się z Biblioteki Głównej i 10 filii. Księgozbiór liczył 221 713 książek, 6 865 czasopism archiwizowanych. Zarejestrowano 21 745 czytelników, którzy dokonali 430 017 wypożyczeń na zewnątrz, na miejscu skorzystano z 71 222 książek i 34 348 czasopism¹⁴⁸.

Z okazji 85-lecia Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich biblioteka w Grudziądzu otrzymała w 2002 r. medal „Bibliotheca Magna Perennisque” za wybitne osiągnięcia i całokształt działalności na rzecz rozwoju bibliotekarstwa polskiego i upowszechniania książki w społeczeństwie polskim oraz za zasługi dla Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich¹⁴⁹.

Filie nr 7 i 15 w 2002 r. były nieczynne przez kilka miesięcy ze względu na odbywający się w nich remont. W tej pierwszej pomalowane zostały pomieszczenia oraz częściowo wymieniony sprzęt. W drugiej remont wykonała Bursa Szkolna zgodnie z umową zawartą w 1994 r. o prowadzeniu tej placówki. W Filii nr 4 wymieniono grzejniki centralnego ogrzewania.

W 2003 r. z zapisu testamentowego Leonarda Zawackiego biblioteka

¹⁴⁵ Składnica Akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu, *Remont chodników 1999; Modernizacja i remont dróg i placów 2002*.

¹⁴⁶ [igg], *Wypożyczalnia po remoncie*. Nowości 2000, nr 213.

¹⁴⁷ Składnica Akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu, *Modernizacja instalacji elektrycznej magazynu 2001-2003*.

¹⁴⁸ Składnica akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu. *Statystyczne opracowania końcowe do GUS (z działalności biblioteki K-03) (1998-2001)*.

¹⁴⁹ [RP], *Medal dla Biblioteki*. Gazeta Grudziądzka 2002, nr 42.

zakupiła książki, kserokopiarkę, drukarkę oraz program kadrowy. Jedyne remonty odbyły się w Filii nr 4 – wymieniono pokrycie dachu, wykonano elewację zewnętrzną, wymieniono drzwi wejściowe oraz pomalowano pomieszczenia. Koszt prac wyniósł 28 890 zł¹⁵⁰. W następnym roku w gmachu głównym wymieniono instalację elektryczną i wymalowano pomieszczenia w Dziale Gromadzenia i Opracowania Zbiorów. W roku 2005 zmodernizowano instalację elektryczną i pomalowano wnętrza Czytelni Czasopism, natomiast Czytelnia Główna uzyskała podwieszany sufit, przeinstalowano oświetlenie oraz przemalowano pomieszczenie.

Odremontowaną bibliotekę otrzymali w roku 2005 mieszkańcy osiedla Strzemięcina, mieścił się w niej tylko oddział dla dorosłych. Dyrektorka biblioteki Karola Skowrońska zapowiedziała, przy okazji otwarcia Filii nr 3, zorganizowanie dla najmłodszych czytelników placówki w pomieszczeniach Klubu Integracji Społecznej przy ul. Śniadeckich 6¹⁵¹. Plan ten udało się zrealizować 1 września, wraz z rozpoczęciem roku szkolnego. Dział dla dzieci pracował w poniedziałki, wtorki i środy w godzinach 14.00-18.00, w czwartki i piątki pomiędzy 10.00-14.00, dodatkowo w pierwszą sobotę miesiąca od 9.00 do 14.00¹⁵². Jednak już dwa lata później Oddział Dziecięcy został przeniesiony na ul. Korczaka 23 i od tej pory działał dla dorosłych, jak i najmłodszych czytelników działał w jednym lokalu. Rok 2005 Biblioteka Miejska zamknęła następującymi liczbami: 1 biblioteka główna, 10 filii, 5 punktów bibliotecznych mieszczących się w: Domu Pomocy Społecznej przy ul. Dywizjonu 303, Oddziale Pulmonologicznym, szpitalu dziecięcym, Grudziądzkim Centrum Caritas i Bursie Szkolnej Caritas Diecezji Toruńskiej. Stan księgozbioru wyniósł 230 413, liczba czytelników przekroczyła 20 000, wypożyczyli oni do domu 375 939 książek¹⁵³. W 2005 r. biblioteka pierwszy raz otrzymała dotację na zakup nowości wydawniczych od Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Od tego czasu co roku jest beneficjentką Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa. Z usług oferowanych przez grudziądzką księżnicę korzystali również czytelnicy z niepełnosprawnościami. Działająca w szpitalu miejskim filia dostarczała książki chorym bezpośrednio do sal. W 2005 r. zarejestrowano w tej placówce 1 793 czytelników, z czego 1 298 to pacjenci. Z Ośrodka Czytelnictwa Niepełnosprawnych skorzystało 98 czytelników niewidomych i słabowidzących¹⁵⁴.

W 2006 r. wykonano remont wachlarzowych głównych schodów wejściowych do gmachu biblioteki przy Legionów. Prace budowlane polegały na ułożeniu i ustabilizowaniu stopni, podmurowaniu ścian bocznych maskujących wnętrza

¹⁵⁰ Składnica akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzku. *Roczne sprawozdania z działalności biblioteki (1998-2006)*.

¹⁵¹ [ram], *Już po remoncie*. Nowości 2005, nr 176.

¹⁵² [gw], *Blżej do książek*. Nowości 2005, nr 205.

¹⁵³ *Kronika Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzku: 2004-2005* [w zbiorach Biblioteki].

¹⁵⁴ Składnica akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzku. *Roczne sprawozdania z działalności biblioteki (1998-2006)*.

konstrukcji, wzmocnieniu frontu żelbetowym cokołem dla uniknięcia przesunięć wywołanych drganiem przez przejeżdżające tramwaje. Wymieniono posadzkę przy wejściu, wykonano cokolik ochronny przy drzwiach głównych oraz pomalowano ozdobną balustradę¹⁵⁵.

W tym samym roku zmodernizowano instalację elektryczną w Filii Pedagogicznej, która została podłączona do sieci komputerowej.

Rok 2007 to przede wszystkim rok zmiany na stanowisku dyrektora w Bibliotece Miejskiej. Karola Skowrońska po 35 latach kierowania księżnicą grudziądzką i 41 latach pracy w niej odeszła na emeryturę. Tak posumowała ten czas w jednej z wypowiedzi: „Praca w grudziądzkiej bibliotece była i jest dla mnie wielkim zaszczytem i jednocześnie ogromnym wyzwaniem. Kochając wykonywany zawód, starałam się przez te wszystkie lata z zaangażowaniem pracować dla dobra publicznego. Wspólnie z zespołem pracowników dbałam o powierzone dziedzictwo kulturowe miasta, troszcząc się jednocześnie o rozwój wszystkich placówek bibliotecznych”¹⁵⁶. Nową dyrektorką została Aleksandra Ciżnicka, dotychczasowa kierowniczka Działu Gromadzenia i Opracowania Zbiorów.

W roku 2007 zlecono wykonanie generalnego remontu dachu. Zakład Budowlany „Krupiński” wykonał wymianę całkowitą dachówki karpiówki na nową, także karpiówkę układaną w koronkę, remont rynien i rur spustowych dachu, obróbkę blacharską, wzmocnienie konstrukcji więźby dachowej oraz przemurował kominy. Remont kosztował instytucję 141 868 zł, prace zakończono w październiku 2007 r.¹⁵⁷.

Na przełomie maja i czerwca 2008 r. firma „ORKO” przeprowadziła za kwotę 44 800 zł przebudowę ogrodzenia frontowego Biblioteki Głównej. Prace polegały na demontażu starego niestabilnego ogrodzenia, renowacji zdemontowanych elementów, wylaniu żelbetowej ławy fundamentowej i posadowieniu konstrukcji i elementów ozdobnych oraz odnowionych furt i bram. Część nowych elementów balustrady odbiegała od pierwowzoru, ale finalnie zyskano trwałe stylowe ogrodzenie¹⁵⁸. W 2012 r. ponownie „ORKO” podjęło się wykonania remontu ogrodzenia północnego od strony przedszkola miejskiego¹⁵⁹.

W 2008 r. zlikwidowano jedną z barier architektonicznych w Filii nr 13 i Ośrodku Czytelnictwa Niepełnosprawnych. Wymieniono zewnętrzne drzwi wejściowe na drzwi automatyczne. Na ten cel miasto powiększyło dla biblioteki dotację na inwestycje o kwotę 23 790 zł. Nowe pomieszczenia otrzymała Filia nr 1, nie zmieniła jednak adresu. Przeniosła się z piątra na parter. Remont przesła

¹⁵⁵ Składnica Akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu, *Remont kapitalny schodów 2006*.

¹⁵⁶ 40 lat nie tylko wśród książek. *Gazeta Pomorska* 2007, nr 13.

¹⁵⁷ Składnica Akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu, *Remont kapitalny dachu 2007*.

¹⁵⁸ Składnica Akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu, *Remont ogrodzenia od frontu 2008*.

¹⁵⁹ Składnica Akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu, *Remont ogrodzenia 2012*.

Filia nr 14, do której zakupiono nowe regały. W 2009 r. zmodernizowano Filię Pedagogiczną i pomalowano pomieszczenia w Filii nr 8. W gmachu głównym w przyziemiu wymieniono instalację elektryczną oraz zamontowano system sygnalizacji przeciwpożarowej.

Rok później naprawy wymagało pokrycie papowe dachu w Filii nr 4. W 2010 r. Filia nr 11 zaczęła funkcjonować pod nowym adresem. W związku z przeniesieniem wszystkich oddziałów szpitalnych w jedno miejsce także filia biblioteczna otrzymała pomieszczenia w Regionalnym Szpitalu Specjalistycznym im. dr. Władysława Biegańskiego przy ul. Rydygiera 15/17. Dwa lata później pozyskała większy lokal na swoje zbiory, nadal pozostając w szpitalu, w piwnicy głównego gmachu lecznicy.

Pierwsze dziesięciolecie XXI wieku Biblioteka Miejska zakończyła bez zmian w strukturze: 1 biblioteka główna, 10 filii. Działały 4 punkty biblioteczne: w 3 Domach Pomocy Społecznej oraz Bursie Szkolnej „Caritas” Diecezji Toruńskiej. Stan księgozbioru w porównaniu do poprzedniej pięcioletki wzrósł o 3 103 książki i wyniósł 233 516, liczba czytelników – 15 199, wypożyczyli oni do domu 321 555 książek¹⁶⁰. Z usług oferowanych przez grudziądzką księżnicę korzystali również czytelnicy z niepełnosprawnościami. W 2010 zarejestrowano w filii szpitalnej 1 667 czytelników, z czego 1 107 to pacjenci. Z Ośrodka Czytelnictwa Niepełnosprawnych skorzystało 141 czytelników niewidomych i słabowidzących¹⁶¹.

W 2011 r. dzięki dotacji z PFRON i Urzędu Miejskiego w Grudziądzu przeprowadzono remont w Filii nr 13 i Ośrodku Czytelnictwa Niepełnosprawnych. Wykonano podłogę antypoślizgową, zamontowano sygnalizację dźwiękową, dzięki której bibliotekarz słyszał osobę wchodzącą do placówki oraz oznakowanie poziome dla osób z dysfunkcją wzroku, dodatkowo odświeżono pomieszczenia. Koszt prac wyniósł 69 811,47 zł (34 905,00 zł z PFRON i 34 906,47 zł z Urzędu Miejskiego w Grudziądzu).

Rok 2012 był dla Biblioteki Miejskiej czasem dwóch jubileuszy. 100 lat skończył gmach główny przy ul. Legionów 28, a 50 lat – pawilon Filii nr 4 przy ul. Tytoniowej 1. W ramach setnych urodzin przygotowano kilka interesujących wydarzeń. Na początek zorganizowano rajd rowerowy do Gruty, skąd pochodził patron biblioteki – Wiktor Kulerski. Odbyły się ponadto: konkurs na reklamę czytelnictwa i biblioteki pod hasłem „Mistrz promocji”, happening „Książka uliczna”. Nie zapomniano także o najmłodszych – warsztaty ilustratorskie dla nich przeprowadził Paweł Wakuła. Główne uroczystości z udziałem władz miasta i zaproszonych gości odbyły się 24 maja i połączone były z 95-leciem Stowarzyszenia

¹⁶⁰ *Kronika Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu: 2004-2005* [w zbiorach Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego].

¹⁶¹ Składnica akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu. *Roczne sprawozdania z działalności biblioteki (2007-2016)*.

Bibliotekarzy Polskich. Oddział SBP w Grudziądzu powstał w 1954 r.¹⁶². Obchodom towarzyszyła okolicznościowa wystawa „100 lat Biblioteki” prezentowana w gmachu głównym. Ponadto księżnica wraz z „Gazetą Pomorską” zorganizowała konkurs sms-owy. Z okazji przypadającego jubileuszu została wydana publikacja autorstwa Reginy Marty Potęgi-Magdziarz pt.: „100 lat Biblioteki w Grudziądzu”¹⁶³.

We wrześniu swoje święto obchodziła Filia nr 4. Część artystyczną zapewnili uczniowie Państwowej Szkoły Muzycznej oraz Zespołu Szkół Ogólnokształcących nr 4. Goście obejrzeni wystawę haftu krzyżkowego dwóch czytelniczek placówki – Jolanty Fierek i Ewy Leliwy. Z Filii nr 4 korzystało ponad 700 czytelników, którzy mieli do dyspozycji księgozbiór liczący około 14 000 woluminów. Jak podkreślała kierowniczka placówki Maria Marczuk: „Działa u nas wypożyczalnia i czytelnia dla dorosłych, dzieci i młodzieży. Współpracujemy ze znajdującym się nieopodal Zespołem Szkół nr 4, a także przedszkolem »Kubuś i Przyjaciele« wspólnie wychowując kolejne pokolenia mieszkańców Grudziądza”¹⁶⁴.

W 2013 zmniejszyła się liczba filii. Już w marcu powstał projekt zamknięcia Filii nr 15, znajdującej się w Zespole Placówek Młodzieżowych „Bursa” przy ul. Hallera 37, jednakże władze zdecydowały o odłożeniu tej decyzji. Po ponownym rozważeniu uchwałą Rady Miejskiej dnia 31 października placówkę zlikwidowano¹⁶⁵. Jak tłumaczyła dyrektorka biblioteki Aleksandra Ciżnicka: „Ta decyzja została podyktowana względami ekonomicznymi. Z Filii nr 15 z roku na rok korzystało coraz mniej osób. W 2012 roku w wypożyczalni zarejestrowanych było 120 osób, w tym 10 pracowników bursy. Odnotowaliśmy tylko 857 odwiedzin, a wypożyczonych książek było 1 721. Natomiast nie było ani jednej osoby w czytelni [...]”¹⁶⁶.

W 2014 r. wykonano w bibliotece głównej nową instalację sygnalizacji i powiadomienia przeciwpożarowego. Grudziądzki Tele-Serwis zainstalował nowoczesne czujki przeciwpożarowe dymu i ciepła, sygnalizatory dźwiękowe zagrożenia, centralę powiadamiania służb ratunkowych, awaryjne oświetlenie pomieszczeń i ciągów komunikacyjnych. W listopadzie tego roku założono monitoring wizyjny złożony z systemu kamer zewnętrznych i wewnętrznych wraz z rejestratorem i podglądem „na żywo”¹⁶⁷.

W lipcu 2014 r. budynek Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego przy ul. Legionów 28 wraz z wyposażeniem wnętrza m.in. stropami i regałami w magazynie bibliotecznym oraz ogród wraz z małą architekturą (ogrodzeniami i kwietni-

¹⁶² *Uwaga bibliotekarze*. *Gazeta Pomorska* 1954, nr 298.

¹⁶³ *Kronika Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu: 100-lecie Biblioteki w zbiorach Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego*].

¹⁶⁴ A. Grzona, *Biblioteka dla wielu pokoleń*. *Nowości* 2012, nr 219.

¹⁶⁵ *Monitor Grudziądzki* 2013, nr 11, poz. 151.

¹⁶⁶ M. Dutkowski, *O jedną filię mniej*. *Nowości* 2013, nr 82.

¹⁶⁷ *Składnica Akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu, Finasowanie inwestycji 2007-2017*.

kami) został wpisany do rejestru zabytków województwa kujawsko-pomorskiego. W uzasadnieniu napisano: „Wartości artystycznej budynku Muzeum i Biblioteki Miejskiej w Grudziądzu należy upatrywać w jego formie architektonicznej: miejskiej willi położonej w otoczeniu ogrodowym. Budynek ukształtowano z użyciem wciąż obowiązującego w początku XX w. repertuaru form historyzujących, jednak ich swobodne, zróżnicowane i funkcjonalne rozmieszczenie w elewacjach - zwiastuje już rychły triumf modernizmu. Ponadto należy podkreślić, że wewnątrz i oryginalne wyposażenie budynku muzeum, takie jak stolarki okienne, drzwiowe, schody, sztukaterie itp. zachowały się niemal kompletnie. Wartość naukowa budynku Muzeum i Biblioteki Miejskiej w Grudziądzu przejawia się w całkowicie nowoczesnym podejściu do jego funkcjonalności, tj. ukształtowaniu go jako wielozadaniowego ośrodka kulturalnego, zdolnego pomieścić liczne instytucje kulturalne w jednym obiekcie. Należy również wskazać na nowatorskie rozwiązania zastosowane we wnętrzu, jak opisany wyżej magazyn na książki”¹⁶⁸.

Podsumowując lata 2010-2015 zauważa się przede wszystkim zmianę w strukturze, likwidacji uległa jedna z filii, nie funkcjonowały także żadne punkty biblioteczne w mieście. Stan księgozbioru na koniec 2015 r. wyniósł 222 078, w tym 216 502 książki i 5 576 czasopism; liczba czytelników - 12 634, wypożyczyli oni do domu 289 370 książek. Z usług oferowanych przez grudziądzką księżnicę korzystali również czytelnicy z niepełnosprawnościami. W filii w szpitalu zarejestrowano 2 127 czytelników. Z Ośrodka Czytelnictwa Niepełnosprawnych skorzystało 156 czytelników¹⁶⁹.

W czerwcu 2015 r. powstał projekt uchwały w sprawie likwidacji z dniem 31 grudnia Filii Pedagogicznej. Jak podano w uzasadnieniu: „Powodem likwidacji jest stale malejąca liczba wypożyczeń i osób korzystających z tej filii, z wypożyczalni, jak i z czytelnicy. [...] Ten wielokrotny spadek w każdym elemencie funkcjonowania placówki, szczególnie widoczny po 2014 r., kiedy nauczyciele dopełnili obowiązku uzupełnienia wykształcenia oraz niekorzystne warunki bytowe są warunkiem skłaniającym do podjęcia powyższych działań, a także racjonalizacja kosztów jej funkcjonowania”¹⁷⁰. Uchwałę likwidacyjną przegłosowano w grudniu 2015 r.¹⁷¹. W 2016 r. zapisy uchwały weszły w życie. Większa część księgozbioru wraz z czasopismami pedagogicznymi została przekazana Filii nr 7, reszta znalazła się na półkach w Wypożyczalni Głównej i Czytelnicy Głównej, dział medycyny przekazano filii szpitalnej. Książki zniszczone i nieaktualne poddane zostały

¹⁶⁸ Składnica akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu. *Decyzja w sprawie wpisania do rejestru zabytków.*

¹⁶⁹ Składnica akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu. *Roczne sprawozdania z działalności biblioteki (2007-2016).*

¹⁷⁰ Składnica akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu. *Organizacja własnej jednostki (utworzenie i likwidacja Filii Pedagogicznej).*

¹⁷¹ *Uchwała nr XVI/154/15 Rady Miejskiej Grudziądza z dnia 28 grudnia 2015 r.*

selekcji. Pracownicy zostali zatrudnieni w innych placówkach bibliotecznych na terenie miasta.

W 2016 r. po raz kolejny przeprowadzała się Filia nr 1. Otrzymała nowy lokal w tym samym budynku i nadal mieściła się przy ul. Nauczycielskiej 19. Od 2016 r. Biblioteka Miejska była beneficjentem Grudziądzkiego Budżetu Obywatelskiego (GBO). Otrzymywała dofinansowania zarówno na projekty inwestycyjne, jak i kulturalno-edukacyjne. Pierwszym przedsięwzięciem zrealizowanym dzięki wnioskowi Piotra Rhode był „Kącik edukacyjno-zabawowy i siłownia plenerowa dla dzieci, młodzieży i dorosłych przy ul. Tytoniowej”. Zmodernizowano Filię nr 4, w której powstał kącik edukacyjno-zabawowy, wymieniono regały, stoły, krzesła i pufy, miejsce do pracy z najmłodszymi czytelnikami. Placówka otrzymała dodatkowo sprzęt: rzutnik, ekran, laptop i stanowisko komputerowe¹⁷².

Biblioteka Miejska nie posiadała, pod względem formalnym osobnej komórki, która dbałaby o prawidłowe prowadzenie ewidencji gromadzonych akt zakładowych. Sytuacja ta uległa zmianie w 2017 r. Po zdobyciu uprawnień przez jedną z pracownic uruchomiono składnicę akt, czyli jednostkę, która od tej pory odpowiadała za gromadzenie, przechowywanie i porządkowanie dokumentacji archiwalnej.

W tym samym roku z funduszy GBO udało się zmodernizować 3 filie:

1. W ramach realizacji projektu „Biblioteka dla każdego – modernizacja pomieszczeń Filii nr 1 Biblioteki Miejskiej im. W. Kulerskiego w Grudziądzu” autorstwa Łukasza Kowarowskiego wyremontowano i zmieniono aranżację pomieszczeń bibliotecznych. Placówka została wyposażona w funkcjonalne regały przesuwne i stacjonarne oraz nowe meble modułowe: szafy, biurka, stoliki i krzesła. Wymieniono starą instalację centralnego ogrzewania, okno i drzwi wejściowe oraz przeprowadzono inne drobne prace budowlane niezbędne w realizacji przedsięwzięcia.

2. W ramach realizacji projektu „Wyposażenie Filii nr 13 Biblioteki Miejskiej w sprzęty do realizacji przedsięwzięć kulturalno-oświatowych” zakupiono wyposażenie dla trzech działów biblioteki: projektor multimedialny, ekran, komputer stacjonarny z programem czytania tekstów dla czytelników z wadą wzroku, urządzenie wielofunkcyjne, sprzęt nagłaśniający i cyfrowy aparat fotograficzny. Placówka wzbogaciła się także o sztalugi i ramy wystawowe, nowe krzesła oraz stoły. Zamontowano nowe oświetlenie oraz zaciemniające rolety na oknach. Projektodawcą był Tadeusz Rauchfleisz.

3. W ramach realizacji zadania „Dokończenie budowy kompleksu rekreacyjno-kulturalnego mieszkańców osiedla Chełmińskie” naprawiono i pomalowano elewację Filii nr 4 przy ul. Tytoniowej 1. Projekt do GBO przedstawił Artur Dorau.

W latach 2017-2018 przeprowadzono termomodernizację gmachu głównego Bi-

¹⁷² *Kronika Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu: 2016-2018* [w zbiorach Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu].

biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego. Wartość projektu wyniosła 1 033 105 zł, został on sfinansowany z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i gminę-miasto Grudziądz. Podstawowy zakres zadania obejmował wykonanie: izolacji przeciwwodnej zewnętrznych ścian fundamentowych, izolacji termicznej wewnętrznych ścian przyziemia, izolacji termicznej wewnętrznych wnęk podokiennych na parterze, I piętrze budynku oraz ścian w wypożyczalni głównej na I piętrze. Wykonano termoizolację ścian zabudowy dachu mansardowego na II piętrze oraz termomodernizację stropu pomiędzy II piętrem i poddaszem. Poza izolacją ścian i stropów przeprowadzono wymianę lub renowację stolarki okiennej i drzwiowej. Zakładano, że inwestycja pozwoli osiągnąć lepszą efektywność energetyczną budynku biblioteki. Prace budowlane poprzedziła inwentaryzacja techniczna i konserwatorska obiektu oraz przygotowanie projektowe i dokumentacyjne z audytem energetycznym, ekspertyzą ornitologiczną i chiropterologiczną. Generalnym wykonawcą robót budowlanych w zakresie termomodernizacji, centralnego ogrzewania, prac konserwatorsko-restauratorskich i wymiany stolarki okiennej i drzwiowej była firma „Krupiński”. W przyziemiu wykonano hydroizolację ściany kotłowni. Odkopano ściany fundamentowe wokół budynku, usunięto stare warstwy izolacji, powierzchnie ścian zabezpieczono preparatami gruntującymi, uszczelniającymi, wyrównano tynkiem podkładowym i naniesiono warstwy masy hydroizolacyjnej, nałożono izolacyjną folię fundamentową. Wykopy wypełniono zagęszczanym piaskiem, opaskę żwirową wokół budynku ułożono na geowłókninie. Fundamentowe ściany sutereny po oczyszczeniu, osuszeniu i wyrównaniu tynków, wyklejono od środka płytami termoizolacyjnymi ocieplając na całej wysokości, otynkowano na siatce zbrojącej i pomalowano. Na parterze budynku we wnękach podokiennych za grzejnikami centralnego ogrzewania wykonano wewnętrzną izolację z płyt termicznych Multipor. Na pierwszym piętrze w wypożyczalni termoizolacją wyłożono także wnęki oraz ściany pomieszczenia pracowni i części sali. W Dziale dla Dzieci i Młodzieży termoizolację wewnętrzną ułożono we wnękach podokiennych sali oraz I kondygnacji magazynu. Na II piętrze z uwagi na zabudowę ścian w części dachu mansardowego termoizolację wykonano do pełnej wysokości ścian. W Dziale Metodyki i Promocji termoizolację uzyskała ściana facjarki z lukarną. W stropie drewnianym poddasza wybrano i usunięto wypełniającą przestrzeń między belkami polepę z trocin i gliny, spełniającą w przeszłości rolę warstwy izolacji cieplnej i wilgotnościowej. Z fragmentu poddasza nad magazynem książek usunięto żużel leżący między legarami ceramicznego stropu. Termoizolację stropu poddasza wykonano niepalną wełną mineralną. Izolację termiczną wyłożono także skosy dachu mansardowego. Prace wieńczyło ułożenie impregnowanych desek na pióro i wpust z wykorzystaniem odzyskanego, o ile to było możliwe materiału historycznego zgodnie z zaleceniami konserwatora zabytków. Modernizacji poddano instalację centralnego ogrzewania. Przeinstalowano grzej-

niki, zamontowano nowoczesne zawory regulujące i termostaty. W lipcu 2018 r. przyłączono gmach główny do miejskiej sieci ciepłowniczej przedsiębiorstwa energetyki ciepłej OPEC Grudziądz. Pomieszczenia z wykonaną termoizolacją pomalowano. Kolejny etap termomodernizacji budynku składał się z konserwacji, restauracji, rekonstrukcji dębowo-sosnowej pierwotnej stolarki okiennej oraz wymianie stolarki okiennej na nową jednoramową. Na elewacji frontowej z zachowaniem pierwotnej struktury poddano konserwacji i restauracji drzwi wejściowe główne i świetlik nad wiatrołapem. Okna sutereny, parteru i I piętra przeszły prace konserwatorsko-restauratorskie. Rekonstrukcję zastosowano do frontowej strony otworów lufcików dachu i okien sutereny bezpośrednio przy schodach. W elewacji wschodniej wymianie podlegały duże otwory okienne klatki schodowej, w tym eliptyczne jednoramowe okno II piętra. Konserwacji i renowacji podlegały okna parteru i I piętra. Od strony południowej parteru i I piętra nastąpiła w większości rekonstrukcja stolarki skrzyniowej. Całkowitej wymiany dokonano na II mansardowym piętrze, jednoramowe okna znacznie poprawiły warunki termiczne czytelnicy głównej. Na elewacji zachodniej prace konserwatorskie i restauratorskie przeprowadzono przy oknach sutereny i parteru oraz drzwiach bocznego wejścia. Wymianie na nowe jednoramowe poddano okna facjatek w magazynach oraz drzwi balkonowe. Konserwacji i renowacji poddano pierwotne mosiężne okucia okienne. Uzyskano poprawę właściwości termoizolacyjnych okien zachowując historyczną formę stolarki.

Do gmachu głównego w 2018 r. zakupiono regały do magazynowania zwanego czasopism archiwizowanych o pojemności 810 mb. Dodatkowo wykonano podłogę pod montaż regałów. Koszt inwestycji w wysokości 102 100 zł pokryła dotacja celowa gminy-miasta Grudziądz.

W tym samym okresie za kwotę 222 800 zł przeprowadzono prace konserwacyjno-restauratorskie ścian wiatrołapu, holu oraz klatki schodowej i korytarzy. Wykonano konserwację kutej balustrady klatki schodowej. Zabiegiem konserwatorskim poddano także wewnętrzną stolarkę drzwiową. Projekt „Renowacja klatki schodowej w Bibliotece Głównej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu oraz zakup ekspozytorów”, wnioskowany przez Karolę Skowrońską, został sfinansowany z ogólnomiejskiego GBO. W ramach zadania zakupiono także ekspozytory plakatów, gablotę wystawową, regał do bookcrossingu, tablicę informacyjną oraz szyldy na drzwi poszczególnych działów. W czasie prac przygotowawczych do inwestycji odkryto pod boazerią polichromie na ścianach holu głównego. W związku z tym zmianie uległ harmonogram i zakres zadania. W pierwszej kolejności wykonano badania stratygraficzne warstw malarskich w celu ustalenia pierwotnej kolorystyki. Usunięto stare nawarstwienia malarskie, zdemontowano boazerię, oczyszczono i wzmocniono tynki, odtworzono i uzupełniono brakujące elementy tynków płycin i sztukaterii, nałożono nowe warstwy tynkarskie i malarskie. Program prac

konserwatorskich stolarki drzwiowej zalecił usunięcie starych powłok malarskich i napraw stolarskich, dezynfekcję i dezynsekcję, wzmocnienie i naprawy struktury drewna i konstrukcji, pokrycie nowymi malarskimi warstwami ochronnymi. Czynnościom konserwacyjnym poddano metalowe – mosiężne i stalowe – okucia stolarki drzwiowej. W następnym roku w gmachu biblioteki przeniesiono główny wyłącznik prądu z holu głównego na ścianę boczną schodów wejściowych. Związane było to z rozpoczęciem prac konserwatorskich przy malowidłach naściennych. Wykonawcą renowacji i częściowej rekonstrukcji polichromii była dyplomowana konserwatorka dzieł sztuki Barbara Mroźkiewicz¹⁷³. Zadanie otrzymało 10 000 zł dotacji z Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Toruniu oraz 30 000 zł z Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Drugi etap prac renowacyjnych i rekonstrukcyjnych przeprowadzono w 2020 r., obejmował polichromie w wiatrołapie, podłuczcu i podniebiu schodów, ścianie I piętra, wykonano także dodatkowe poręcze. W czasie użytkowania klatki schodowej zaistniała potrzeba doinstalowania dodatkowych pochwytów od strony ściany. Poręcz balustrady schodów nie zapewniała bezpieczeństwa poruszania się na klatce, szczególnie w czasie wymijania osób starszych i dzieci. Budżet na zdanie wyniósł również 40 000 zł. W 2021 r. przeprowadzono kolejny, trzeci etap prac konserwatorskich w gmachu biblioteki. Zadanie dotyczyło renowacji i rekonstrukcji historycznych napisów i dekoracji ścian północnej i zachodniej na holu I piętra nad wejściami do działów oraz konserwacji i renowacji stolarki drzwiowej w suterenie budynku. Na holu I piętra uwidocznione zostały zdobienia i napisy z nazwami w języku niemieckim nad drzwiami do działów określające historyczne użytkowe przeznaczenie: bibliothekar, lesensaal, gemaldesaal (biblioteka, czytelnia, sala malarska). Środki w wysokości 10 000 zł pochodziły z dotacji Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Toruniu. W ciągu następnego roku prowadzono prace konserwatorskie w gmachu głównym w zakresie rekonstrukcji krateru i renowacji drzwi do introligatorni. Prace sfinansowali: Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego (20 000 zł) i gmina-miasto Grudziądz (18 577 zł). Nadzór nad wykonawstwem prowadził Wojewódzki Konserwator Zabytków. Zadanie wykonywała firma ORKO oraz konserwatorka Barbara Mroźkiewicz¹⁷⁴.

W 2018 r. dofinansowanie z budżetu obywatelskiego otrzymały jeszcze dwa zadania. Projekt ogólnomiejski „Podniesienie jakości usług w filiach bibliotecznych na terenie Grudziądza”; kwota dotacji: 22 283 zł, wnioskodawcą był Piotr Rohde. Składał się z dwóch części: zakupu sprzętu komputerowego, multimedialnego i wymiany ogrodzenia w jednej z placówek oraz z działań kulturalno-edukacyjnych (spotkania edukacyjne dla dzieci oraz spotkania autorskie). Zrealizowano

¹⁷³ Składnica Akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu, *Wnioski o udział w programach i projektach 2018-2021*.

¹⁷⁴ Składnica Akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu, *Inwestycje i remonty 2016-2019*.

jeszcze jedno zadanie okręgowe „Biblioteka w nowym wymiarze – modernizacja pomieszczeń w Filii nr 3 Biblioteki Miejskiej”; kwota dotacji: 99 978 zł. Wyremontowano i zmieniono aranżację pomieszczeń bibliotecznych. Placówkę wyposażono w funkcjonalne regały przesuwne i stacjonarne oraz meble systemowe: szafy, biurka, stoliki, krzesła i siedziska. Wymieniono podłogę, drzwi do zaplecza i toalety oraz przebudowano wiatrołap. Wniosek do GBO złożył Jacek Bartoszewski.

W 2018 r. na Rządzu w Filii nr 8 wymieniono instalację elektryczną i oświetlenie oraz pomalowano wnętrze.

Dzięki pozyskaniu środków finansowych od Fundacji Santander w wysokości 10 000 zł biblioteka zrealizowała w 2019 r. projekt „Letnia Czytelnia”. Do tylnego ogrodu gmachu głównego zakupiono przestrzenny namiot, stoliki, leżaki oraz urządzono kącik dla malucha. Stworzono nową, atrakcyjną przestrzeń, którą wykorzystano do działań kulturalno-edukacyjnych.

W 2019 r. grudziądzanie zagłosowali na projekt Piotra Rohde, który nosił, podobnie jak w poprzednim roku, tytuł „Podniesienie jakości usług w filiach bibliotecznych na terenie Grudziądza”. Dzięki dofinansowaniu biblioteka zorganizowała dla mieszkańców spotkania autorskie i przedstawienia teatralne. Ponadto zakupiono nowości wydawnicze oraz sprzęt niezbędny do realizacji działań kulturalno-edukacyjnych.

W następnej edycji GBO wybrano dwa wnioski Piotra Rohde dotyczące biblioteki. W ramach zadania „Biblioteka w nowej odsłonie – aranżacja pomieszczeń Wypożyczalni Główniej” zmodernizowano dział za kwotę 119 500 zł. Wykonano renowację parkietu, zakupiono regały biblioteczne, ladę biblioteczną i inne wyposażenie meblowe¹⁷⁵. Zrealizowano spotkania autorskie, spektakl teatralny, warsztaty decoupage i malowania toreb oraz warsztaty artystyczne on-line sfinansowane z projektu „Aktywizacja mieszkańców Grudziądza”. Ze środków GBO zorganizowano w ogrodzie biblioteki koncert „Życie jest miłością”, którego wnioskodawczynią była Zilia Tomaszewska.

W 2021 r. zrealizowano w bibliotece w ramach budżetu obywatelskiego 3 projekty: „Wszystkie strony kultury – imprezy kulturalno-edukacyjne w grudziądzkich bibliotekach” oraz „Biblioteka przyjazna dzieciom – aranżacja wewnątrz Działu dla Dzieci i Młodzieży Biblioteki Miejskiej”, których wnioskodawcą był Piotr Rohde, a także „Poprawa bezpieczeństwa na ścieżce rowerowej przy ul. Chełmińskiej, remont chodnika i zakup książek z dużym drukiem dla wszystkich filii Biblioteki Miejskiej”, którego pomysłodawczynią była Magdalena Rohde.

W 2022 r. dzięki GBO biblioteka zrealizowała projekt ogólnomiejski „Serca na plastikowe nakrętki”. Przed Biblioteką Główną oraz filiami zamontowano metalowe kosze w kształcie serca do zbierania plastikowych nakrętek, które trafiają do Warsztatów Terapii Zajęciowej, mieszczącego się przy ul. Kochanowskiego 11-13.

¹⁷⁵ Składnica Akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu, *Finansowanie inwestycji 2020*.

Wnioskodawczynią zadania była Małgorzata Betlejewska.

W tym samym roku biblioteka zorganizowała wydarzenia w ramach projektu dotowanego z GBO „Imprezy kulturalno-edukacyjne w grudziądzkich bibliotekach oraz Rodzinny Festyn Integracyjny”. Odbyły się spotkania autorskie, spektakl teatralny, warsztaty dla dzieci, animacje tematyczne w ogrodzie pt. „Pippi i jej wybryki”, Integracyjny Festyn Rodzinny oraz szkolenie on-line „Gamifikacja wydarzeń kulturalnych na smartfonie”. Przeprowadzono akcję czytelniczną pod nazwą „Cztery pory roku z książką – całoroczne potyczki czytelnicze”. Zadanie do GBO przedstawił Piotr Rohde.

W okresie pandemii w latach 2020-2021 Biblioteka Miejska w Grudziądzu, jak większość instytucji kultury, stanęła przed nowymi wyzwaniami. Na podstawie rozporządzenia ministra zdrowia ogłaszającego stan epidemii na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 13 marca 2020 r.¹⁷⁶ i decyzji ministra kultury o zamknięciu bibliotek publicznych dla czytelników¹⁷⁷ w 2020 r. była okresowo zamknięta w czasie od 12 marca do 5 maja (filie) i 10 maja (gmach główny). Cała sieć była nieczynna także przez 3 tygodnie listopada 2020 r. Nastąpiły okresowe zamknięcia czytelnicy: od 12 marca do końca sierpnia 2020 r. w gmachu oraz do końca 2021 r. w filiach, z wyjątkiem Filii nr 7, w której czytelnicy uruchomiono od 24 maja 2021 r. Wolny dostęp do półek przywrócono 24 maja 2021 r. Dostosowując się do możliwości i obowiązujących obostrzeń sanitarnych biblioteka prowadziła codzienną działalność polegającą na wypożyczaniu książek, które po zwróceniu poddane były kwarantannie. Organizowano dla czytelników zajęcia zdalne bądź wprowadzono formy hybrydowe.

W Filii nr 13 i Ośrodku Czytelnictwa Niepełnosprawnych usunięto barierę architektoniczną poprzez wymianę drzwi w wiatrołapie na automatyczne. Była to część zadania zrealizowanego w latach 2022-2023 z grantu w wysokości 189 444,23 zł pozyskanego z PFRON z programu „Kultura bez barier”. Ponadto w jego ramach zakupiono pętlę indukcyjną, unowocześniono stanowisko komputerowe dla osób z dysfunkcją wzroku i słuchu. Przeprowadzono cykl szkoleń dla pracowników biblioteki, które dotyczyły pracy z osobami ze szczególnymi potrzebami oraz poprawienia dostępności cyfrowej. Dodatkowo dla bibliotekarzy zorganizowano wycieczkę edukacyjną na wystawę „Niewidzialny Gdańsk”. W Filii nr 13 zatrudniono na pół etatu osobę z niepełnosprawnością. Uzupełniono istniejące zbiory o nowe tytuły audiobooków, e-booków i książek z dużym drukiem. Ponadto zakupiono czytniki – cyfrowe odtwarzacze do słuchania audiobooków. Po udoskonaleniu ścieżki dostępności zorganizowano w Filii nr 13 kilka wydarzeń z udziałem osób,

¹⁷⁶ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 13 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego. Dz.U. 2020 poz. 433.

¹⁷⁷ #Koronawirus: Zawieszenie działalności instytucji kultury i placówek szkolnictwa artystycznego <https://www.gov.pl/web/kultura/zawieszenie-dzialalnosci-instytucji-kultury-i-placowek-szkolnictwa-artystycznego> [dostęp 02.02.2024].

które do tej pory nie mogły korzystać z oferty biblioteki z powodu istniejących barier.

W 2022 r. biblioteka pozyskała dofinansowanie z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach Kierunek Interwencji 2.1 „Infrastruktura bibliotek 2021-2025” Priorytet 2 Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa 2.0 w kwocie 2 250 000 zł, co wraz z wkładem własnym przekazany przez organizatora gminę-miasto Grudziądz w wysokości 1 093 800 stanowiło łącznie 3 343 800 zł. Zadanie realizowano od 1 lipca 2022 r. do 31 marca 2024 r., w jego ramach została przeprowadzona modernizacja gmachu głównego Biblioteki Miejskiej wraz z wyposażeniem i renowacją ogrodu.

Na parterze powstała sala wielofunkcyjna z połączenia pomieszczeń Czytelni Czasopism oraz Działu Opracowania i Gromadzenia Księgozbioru. Między salami wykuto przejście, zamontowano dwuskrzydłowe drzwi stylizowane na formy pierwotne, zachowano elementy kolorystyczne i strukturalne instalacji plastycznej z lat 70. zdobiącej ścianę przegrody. Powstała przestrzeń konferencyjno-warsztatowa, strefa seniora oraz czytelnia czasopism. Sala wyposażona została w kompleksowy system audiowizualny: nagłośnienie, 2 telebimy, kamerę z funkcją podążania za mówcą, pętlę indukcyjną wzmacniającą sygnał audio dla osób niedo słyszających, komputery przenośne. Zainstalowano profesjonalny system montażu ekspozycji oraz wymieniono oświetlenie na energooszczędne LED. Wycyklinowano, uzupełniono i wyrównano, następnie polakierowano powierzchnie historycznych parkietów na parterze w pomieszczeniach sali wielofunkcyjnej, w sekretariacie i w gabinecie dyrektora. Ułożono listwy przypodłogowe, które poddano renowacji i rekonstrukcji na wzór historycznych. Ponadto zakupiono nowe meble i modułowy podest sceniczny. Biblioteka zyskała miejsce i sprzęt do prowadzenia warsztatów, spotkań autorskich i wystaw. Przebudowano toalety na parterze, jedną dostosowując do osób z niepełnosprawnościami. Położono nową terakotę i glazurę, zniwelowano progi i zainstalowano nową armaturę i ceramikę sanitarną. Zmniejszono liczbę kabin, zyskując miejsce manewrowe, zachowując historyczne nadświetle i ściankę działową z drzwiami w toalecie uniwersalnej. Przeprowadzono remont instalacji wodno-kanalizacyjnej. Zmodernizowano Dział Administracyjno-Gospodarczy oraz szatnię. W suterenie budynku zaadaptowano pomieszczenie gospodarcze dla informatyka, zmodernizowano łazienkę dla pracowników. Ze względu na budowę windy wyburzono i zasypano magazyn opału dawnej kotłowni oraz zlikwidowano zewnętrzne wejście. W drugiej części kotłowni, po podniesieniu poziomu podłogi do poziomu suterenu, wykonano wejście do windy, powstało miejsce na magazyn i pokój socjalny. Do jednego z pomieszczeń w przyziemiu przeniesiono Dział Gromadzenia i Opracowania Zbiorów remontując w niezbędnym zakresie i wyposażając go w nowe meble. Z części powierzchni magazynu

czasopism wydzielono pokój serwerowni sieci komputerowej. Renowacji poddano drzwi pomieszczeń sutereny.

Z tyłu budynku dobudowano zewnętrzną windę osobową napędzaną elektrycznie, z mikroprocesorowym sterowaniem, o udźwigu max. 630 kg lub 8 osób. Napęd umieszczony został w nadszybiu, a szafa sterowa w przyziemiu. Kabina windy została częściowo przeszklona, od strony przeciwwagi zabudowana ze stali nierdzewnej, wyposażona jest w poręczę i oświetlenie w podwieszanym suficie. Jej podłoga jest antypoślizgowa. Przyciski sterowania oznaczone w języku Braille'a. Szyb windy został wykonany w systemie słupowo-ryglowym z fasadą aluminiowo-szklaną. Wejście zewnętrzne do windy z ogrodu osłonięte zostało daszkiem ze szkła. Winda zatrzymuje się na 5 przystankach: suterena (-1), wejście zewnętrzne (P), parter - Czytelnia Czasopism (o), I piętro - Wypożyczalnia Główna (+1), II piętro - Czytelnia Główna (+2). Usytuowanie wejścia do windy na kondygnacjach parteru, I i II piętra wymagało przebudowy ścian zewnętrznych i stropów oraz demontażu części okien. Zgodnie z zaleceniami Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków zachowano górne elementy okienne w świetle szybu windowego w wejściu z czytelni czasopism i wypożyczalni. Elewacja przyziemia od strony szybu windy zabezpieczona została opaską z kamienia. Wykonano chodniki oraz dojazdy do windy i garażu. W otoczeniu szybu windy założono trawnik.

Jedną z największych zmian dokonała się na II piętrze. W Czytelni Głównej przeprowadzono kapitalny remont instalacji elektrycznej. Wymieniono oświetlenie sufitowe na energooszczędne liniowe w listwach LED. Zmodernizowano zasilającą instalację elektryczną i sieciową biegnącą w podłodze czytelni, instalując nowe punkty dostępu do napięcia i sieci internetowej w puszkach podłogowych oraz punktach naściennych. Nowoczesna i funkcjonalna sieć mediów ułatwia czytelnikom dostęp do zasilania i pozwala na aranżację przestrzeni do bieżących potrzeb. Zdemontowano podwieszany sufit powiększając kubaturę pomieszczenia, następnie wyrównano i pomalowano powierzchnie stropowe. Pracami renowacyjnymi poddano parkiet mozaikowy podłogi Czytelni Głównej i Czytelni im. A. Wolnikowskiego. Czytelnię Główną wyposażono w nowe regały biblioteczne, przeszklone szafy witrynowe na zbiory regionalne, mobilne regały na księgozbiór podręczny. Nowe regały zwiększyły powierzchnię magazynowania, dodatkowo doposażono magazyn działu w zrekonstruowane według wzoru półki. Czytelnia otrzymała nowe, mobilne stoły, stoliki do pracy indywidualnej, biurka komputerowe, ladę biblioteczną, krzesła i fotele oraz ekrany akustyczne. Nową aranżację wnętrz zyskała Czytelnia im. A. Wolnikowskiego. Wyremontowano instalację elektryczną i sieciową oraz wytynkowano i pomalowano sufit. Wymieniono meble z paździerzowych PRL-owskich na drewniane wykonane z dębu i buka regały, przeszklone szafy witrynowe, stół oraz krzesła. Starano się odtworzyć charakter wyposażenia biblioteki z początku XX w. Zachowano element wzornictwa z okresu PRL w postaci drewnianej instalacji

u szczytu najdłuższej ściany. Zmian dokonano w Dziale Metodyki i Promocji wyposażając w nowe meble i odnawiając ściany.

Gmach spełnia podstawowe standardy dostępności budynku dla osób z niepełnosprawnościami. Zamontowano jeden znacznik dźwiękowy w ramach systemu informacyjno-nawigacyjnego Totupoint. Umiejscowiono go przed wejściem głównym do budynku. Jest to urządzenie mające ułatwić poruszanie się po terenie placówki osobie z niepełnosprawnością wzroku.

Na parterze przymocowano tablicę informacyjną z nazwami działów oraz symbolami graficznymi. Każde pomieszczenie dostępne dla czytelników oznaczone jest tabliczką z piktogramem, odpowiadającym symbolowi na tablicy informacyjnej oraz dodatkowo tabliczką w języku Braille'a, umieszczoną tuż nad klamką.

W ramach programu „Infrastruktura bibliotek 2021-2025” zakupiono i uruchomiono zlokalizowany przed gmachem głównym biblioteki księżkomat, czyli samoobsługowe i intuicyjne urządzenie pozwalające na wypożyczenie i zwrot książek.

Rozbudowano garaż o część magazynową, wykonano nowe pokrycie dachowe z wieńcami i attykami. Wytynkowano i pomalowano ściany zewnętrzne garażu w stylu wzorowanym na gmachu głównym.

Rewitalizację przeszła frontowa część ogrodu. Przywrócono historyczny wygląd z początku XX w. Aleje piesze wyłożono żwirkiem ogrodowym, drogi dojazdowe częściowo płytami, kostką granitową i żwirkiem. Przy alejach powstały punkty wypoczynkowe z ławkami, rabatami ogrodowymi i elementami małej architektury. Wykonano cięcia sanitarne drzew. Odtworzono drewniane ogrodzenie parceli od strony komendantury garnizonu, przesłaniając nieestetyczne ogrodzenie betonowe. Zdemonstrowano istniejące ogrodzenie betonowe wzdłuż granicy z przedszkolem. Na to miejsce wykonano na podwalinie żelbetowej pergolę drewnianą pełniącą rolę ogrodzenia. Balustradowe ogrodzenie bocznych granic ogrodu frontowego pomalowano na biało i podświetlono kinkietami. Zawieszono bramy wjazdowe na tył gmachu, które zostały utrzymane w adekwatnej stylistyce i formie. Charakterystyczne partery wgłębnikowe zaznaczano ornamentem haftowanym z elementami rabatowymi. Wprowadzono gatunki roślin typowe dla okresu, w którym wybudowano gmach biblioteki. Ornament składa się z czterech jednakowych części, skupionych wokół pola środkowego, z wypełnieniem kwiatowym. Rysunek ornamentacji parteru utrwalono nasadzeniem z ostrokrzewu karbowanolistnego i podkreślono sezonową roślinnością kwiatową. Reprezentacyjne partery wgłębnikowe wyłożono trawnikiem gazonowym i zestawiono z rabatami obrzeżnymi, które akcentują trakt centralny. Elementy zespolono w charakterystyczny kompleks, który powiązany został ze sobą przy pomocy kompozycyjnych, regularnych podziałów. Odtworzono linie nasadzeń rozmieszczonych wzdłuż granicy ogrodu. Na pergole i ogrodzenia przewidziano kwitnące rośliny w formie przewieszającej oraz pnącza i nasadzenia sezonowe z roślin rabatowych, cebulowych i bylin. W kompozycjach

krzewiastych wprowadzono nasadzenia róż w historycznych odmianach, hortensji ogrodowych, rododendronów, milinu amerykańskiego i trzmieliny fortunei. W narożnikach kwater umieszczono świerki białe. Zainstalowano system automatycznego nawadniania roślin, a także zewnętrzne nowoczesne oświetlenie frontowego ogrodu. Część nasadzeń została sfinansowana ze środków pozyskanych z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Toruniu w ramach programu „Ochrona przyrody 2023”.

54. Gmach główny Biblioteki Miejskiej, ul. Legionów 28, 2024 r.

55. Gmach główny Biblioteki Miejskiej, elewacja tylna, winda i garaż z magazynem zewnętrznym, 2024 r.

56. Książkomat, ul. Legionów 28, 2024 r.

57. Dział Opracowania i Gromadzenia Księgozbioru,
gmach główny Biblioteki Miejskiej, sutereņa, 2023 r.,
od lewej: Katarzyna Zielaskowska, Małgorzata Chmielewska

58. Stanowisko ds. informatyzacji, gmach główny Biblioteki Miejskiej, sutereņa, 2024 r., Alina Jarzyńska

59. Pracownia digitalizacyjna, gmach główny Biblioteki Miejskiej, sutereņa, 2023 r., Katarzyna Furmańska

60. Gabinet głównej księkowej, gmach główny Biblioteki Miejskiej,
suterena, 2024 r., Sylwia Rozwadowska

61. Magazyny Czasopism, gmach główny Biblioteki Miejskiej,
suterena, 2023 r.

62. Wiatrołap gmachu głównego Biblioteki Miejskiej, 2023 r.

63. Hol gmachu głównego Biblioteki Miejskiej, parter, 2024 r.

64. Hol gmachu głównego Biblioteki Miejskiej, parter, 2024 r.

65. Gabinet Dyrektora, gmach główny Biblioteki Miejskiej, parter, 2024 r.,
Aleksandra Ciżnicka

66. Sekretariat, gmach główny Biblioteki Miejskiej, parter, 2024 r.,
Aleksandra Boryń

67. Dział Administracyjno-Gospodarczy, gmach główny Biblioteki Miejskiej,
parter, 2024 r., Katarzyna Danisz

68. Sala wielofunkcyjna, Czytelnia Czasopism,
gmach główny Biblioteki Miejskiej, parter, 2024 r.

69. Sala wielofunkcyjna, Strefa seniora,
gmach główny Biblioteki Miejskiej, parter, 2024 r.

70. Sala wielofunkcyjna, sala wykładowo-warsztatowa,
gmach główny Biblioteki Miejskiej, parter, 2024 r.

71. Intrologatornia – gilotyna, parter Biblioteki Miejskiej,
2023 r., Agnieszka Dopierała

72. Toaleta dla osób ze szczególnymi potrzebami, gmach główny Biblioteki Miejskiej, parter, 2024 r.

73. Hol gmachu głównego Biblioteki Miejskiej, I piętro, 2023 r.

74. Dział dla Dzieci i Młodzieży, gmach główny Biblioteki Miejskiej, I piętro, 2023 r.

75. Dział dla Dzieci i Młodzieży, gmach główny Biblioteki Miejskiej,
I piętro, 2023 r., Danuta Józwiak-Rezmer

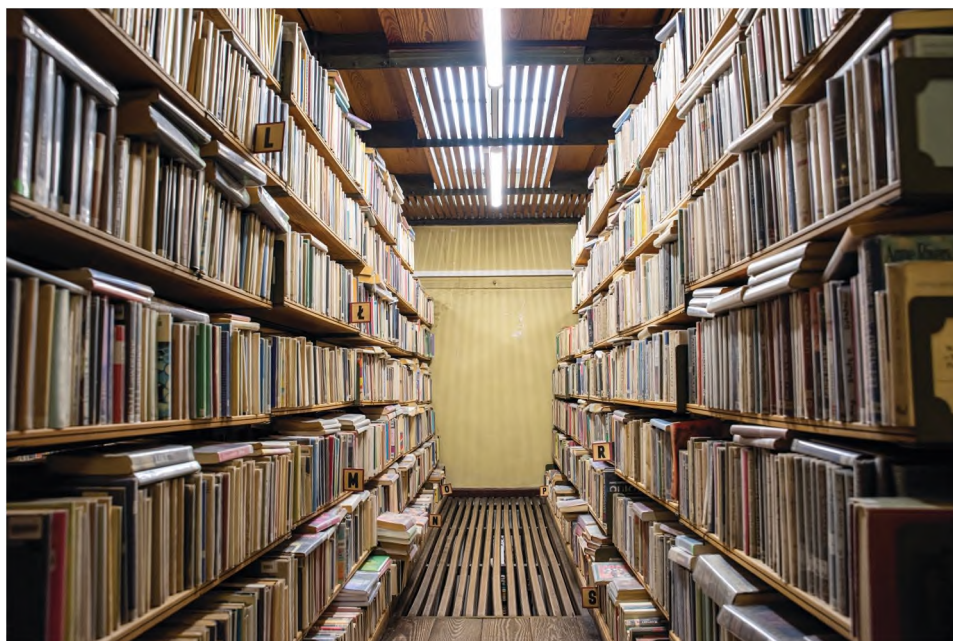
76. Wypożyczalnia Główna, gmach główny Biblioteki Miejskiej, I piętro, 2023 r.

77. Wypożyczalnia Główna, gmach główny Biblioteki Miejskiej, I piętro, 2023 r.

78. Wypożyczalnia Główna, gmach główny Biblioteki Miejskiej,
I piętro, 2024 r., Aneta Graczyk-Grablis

79. Magazyny książek, gmach główny Biblioteki Miejskiej, 2023 r.

80. Magazyny książek, gmach główny Biblioteki Miejskiej, 2023 r.

81. Czytelnia Główna, gmach główny Biblioteki Miejskiej,
II piętro, 2023 r., Robert Milinkiewicz

82. Czytelnia Główna, gmach główny Biblioteki Miejskiej,
II piętro, 2024 r., Magdalena Gęstwa

83. Czytelnia im. Adama Wolnikowskiego, gmach główny Biblioteki Miejskiej,
II piętro, 2024 r.

84. Dział Metodyki i Promocji, gmach główny Biblioteki Miejskiej,
II piętro, Barbara Labocha-Zielińska, Joanna Siwiak, 2024 r.

Księgozbiór Biblioteki Miejskiej w Grudziądzu

Zasób całej sieci miejskiej biblioteki publicznej w roku 2023 liczył 190 600 książek, 5 418 czasopism i 6 295 zbiorów specjalnych. W 2023 r. na rozbudowę księgozbioru przeznaczono 230 436 zł. Środki na ten cel pochodziły z wielu źródeł: gminy-miasto Grudziądz, Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa 2.0, Grudziądzkiego Budżetu Obywatelskiego oraz programu „Kultura bez barier”. Dzięki dotacjom zakupiono 5 855 książek, 127 audiobooków, 64 tytuły czasopism oraz zapewniono dostęp do zdalnych zasobów. Dodatkowo biblioteka otrzymała w darze książki od prywatnych ofiarodawców będących czytelnikami biblioteki.

Najcenniejszą część księgozbioru stanowi zbiór regionalny. Gromadzenie księgozbioru związanego z miastem należy do statutowych obowiązków grudziądzkiej księżnicy. W zbiorach znajdują się bezcenne dla historii Grudziądza rękopisy: „Willküher königlicher Stadt Graudentz” („Wilkiery miasta Grudziądza”) z 1642 r.; „Inwentarz Starostwa Grudziądzkiego” z 1739 r. i „Lustracja Starostwa Grudziądzkiego” z 1765 r. Wilkiery zawiera ustawodawstwo miasta, podzielony jest na 24 rozdziały z 80 artykułami poświęconymi regulacji ustroju władz miejskich, przepisom prawa prywatnego, prawu spadkowemu, rzeczowemu, zobowiązań, karnemu i procesowemu. Dokument regulował życie gospodarcze i społeczne, sprawy administracyjno-porządkowe, działalność rzemiosła i handlu, politykę budowlaną i nieruchomości. Sporządzony został przez radę miejską Grudziądza w języku niemieckim, z łacińską sentencją promulgacyjną. „Inwentarz Starostwa Grudziądzkiego” z 1739 r. jest tekstem głównie w języku polskim, otwiera go przywilej miasta w języku łacińskim. Dokument zawiera opis zamku, miasta, wsi i folwarków, urządzeń gospodarczych, browarów, młynów, karczm oraz jezior i lasów należących do starostwa. Sporządzony został przy przejmowaniu dóbr przez nowego starostę Jerzego Mniszcha po śmierci Jana Szembeka z rąk wdowy po nim Ewy Szembekowej przez urzędnika podskarbiego królewskiego. Dzierżawione przez magnaterię starostwa królewskie powstały na pokrzyżackim majątku komturii grudziądzkiej, przynosiły znaczne dochody tenutariuszom, mniejsze z tytułu opłat i podatków skarbowi koronnemu. Lustracja starostwa z 1765 r. sporządzona została w trzech egzemplarzach przez Chryzostoma Browińskiego i Łukasza Tura. Dokumenty trafiły do Komisji Skarbu Koronnego, urzędu grodzkiego w Kowalewie oraz tenutariusza dóbr małżeństwa Augusta i Doroty Goltzów. Lustracja rejestrowała stan nieruchomości, ludności, pogłównia zwierząt, zobowiązań finansowych i rzeczowych, służyła do rewizji należnego koronie podatku kwarcianego. Materiał jest znaczącym źródłem do badań nad dziejami społeczno-gospodarczymi Grudziądza i regionu. Zachowany w zbiorach biblioteki zeszyt pochodzi z kancelarii starosty grudziądzkiego. W zbiorze regionalnym szczególnie miejsce zajmują wydawnictwa pochodzące od grudziądzkich drukarzy i wydawców. Biblioteka posiada wydane przez Car-

la Gothilfa Roethego w 1829 r. w języku polskim „Pieśni Mszałne i inne nabożne do Chwały Boskiej służące dla Chrześcian Katolickich”. Jest to najstarszy zabytek drukarstwa grudziądzkiego w zasobie biblioteki. C. G. Roethe założył w 1826 r. pierwszą w mieście drukarnię, w której zaczął wydawać tygodnik „Der Gesellige”. W kolekcji regionalnej znajdują się wydane przez „Wydawnictwo Dzieł Katolickich Georga Jalkowskiego” modlitewniki i zbiory pieśni religijnych w języku polskim. Wyjątkowe walory estetyczne prezentują oprawne w aksamit, skórę i celuloid, zabezpieczone okuciami i klamrami egzemplarze modlitewników jak np. „Anioł stróż chrześcijanina katolika” z 1893 r. Nadal nieocenione znaczenie dla badań historii Grudziądz ma dwutomowa monografia miasta i powiatu Xawerego Froelicha „Geschichte des Graudenzener Kreises” wydana w latach 1868-1872. Najobszerniejszą część regionalistów stanowią wydawnictwa Zakładów Graficznych i Wydawniczych Wiktora Kulerskiego. Najważniejszy z uwagi na pamięć o patronie instytucji jest zbiór roczników „Gazety Grudziądzkiej”. Biblioteka nie posiada niestety kompletu, szczególnie roczniki z lat 1894-1924 są w znacznym stopniu niepełne. W większości dobrze zachowały się oprawne wydania „Gazety Grudziądzkiej” z lat 30. XX wieku. Kolekcja w dużym stopniu pozostaje niekompletna pomimo starań o uzupełnienia z rynku antykwarycznego i darów od pasjonatów, stanowi jednak jedną z większych w kraju. Do numerów „Gazety Grudziądzkiej” Wiktor Kulerski dołączał bezpłatne dodatki: „Gość Świąteczny”, „Grudziądzki Kalendarz Mariański”, „Robotnik”, „Przyjaciel Działwy”, „Śmiech”, „Dobra Gospodyni”. Źródłem informacji o mieście okresu międzywojennego jest drukowany w Tuszewie, powstały z inicjatywy Władysława Grobelnego dziennik „Goniec Nadwiślański”. Zakłady Graficzne drukowały również dodatki książkowe. W Bibliotece Miejskiej najstarszym zachowanym jest „Zbiór najużywanych pieśni katolickich dla ludu rzymsko-katolickiego” z 1904 r. Śpiewnik kościelny zawiera 160 polskich pieśni religijnych. Biblioteka posiada także „Wiązanek pieśni polskich” z 1903 r. z 263 utworami o charakterze ludowym oraz „Zbiór pieśni: Część 1 Pieśni historyczne” z 1910 r. zawierający 35 pieśni patriotycznych, jak: „Boże! coś Polskę”, „Bywaj dziewczę zdrowe”, „Pieśń Filaretów”, „Trzeci Maj Litwina”. Śpiewniki wydane w okresie nasilonej germanizacji miały za zadanie obronić żywioł polski przed naciskiem zaborcy. Wiktor Kulerski ponosił prawne konsekwencje krzewienia polskiego słowa i postaw patriotycznych, skazywany był wraz z redaktorami gazety na grzywny i wielokrotnie aresztowany przez władze pruskie. Wielkonakładowe i wielokrotnie wznawiane oraz bardzo poczytne były: „Czytanki Przyjaciela Działwy”, „Dzieje Narodu Polskiego”, „Elementarz Polski”, „Wieczory pod lipą”. Kolejną grupę wydawnictw W. Kulerskiego w zbiorach biblioteki stanowią książki i broszury o charakterze praktycznym i poradnikowym. W poradnikach medycznych, domowych i prawnych oraz listownikach czytelnik znajdował wskazówki i rady w rozwiązywaniu problemów życia codziennego. W 1913 r. zakłady wydały pierwszy polski przewodnik po Grudziądzu autorstwa

redaktora gazety Ignacego Żnińskiego. W 2023 r. Biblioteka Miejska wydała reprint publikacji ze wstępem Dawida Schoenwalda. Z wydawnictwa Kulerskiego pochodzi inspirująca współczesnych smakoszy kuchni regionalnej książka kucharska „Nauka gotowania do użytku ludu polskiego” autorstwa Marii Reszelskiej, Stanisławy Mittmann i Stefanii Królikowskiej. Przepisy kulinarne zamieszczone w publikacji wyłoniono w drodze ogłoszonego w „Gazecie Grudziądzkiej” 13 czerwca 1914 r. konkursu. Książka wydana w 1915 r., zyskała znaczną popularność, więc wznawiano ją dwukrotnie w 1922 r. i 1925 r. oraz w formie współczesnej ze wstępem prof. Jarosława Dumanowskiego w 2012 r.

Grudziądz leży na pograniczu kulturowym żywiółów polskiego i niemieckiego. Tożsamość lokalna kształtowana była szczególnie w XIX wieku przez większość niemiecką i protestancką. W bibliotece zachowała się spuścizna po niemieckich bibliotekach Stadtbibliothek Graudenz i Stadtbücherei Graudenz. Księgozbiór poniemiecki w zbiorach współczesnej biblioteki grudziądzkiej składa się z klasyki literatury niemieckiej i światowej. Licznie reprezentowana jest klasyka literatury starożytnej greckiej i rzymskiej wydana w ramach serii „Langenscheidtsche Bibliothek” prezentująca dzieła Ajschylosa, Arystofanesa, Arystotelesa, Cyserona, Eurypidesa, Herodota, Homera, Liwiusza, Owidiusza, Platona, Plutarcha, Seneki, Sofoklesa, Tacyta, Tukidydesa, Wergiliusza, Xenofonta. W zasobie biblioteki przechowywanym w magazynach książek znajduje się seria wydawnicza „Deutsche National Literatur” z dziełami Johanna Wolfganga Goethego w 36 tomach i 12 tomami Friedricha Schillera. Ambicją lokalnych niemieckich elit mieszczańskich, zakładających Towarzystwo Starożytności, było gromadzenie zabytków do muzeum i niezbędnej literatury naukowej z historii sztuki, architektury, rzeźby, malarstwa i grafiki. Po Stadtbibliothek Graudenz zachował się bogaty rozbudowany dział sztuki. Dysponowano m.in. serią Künstler Monographien wydawnictwa Velhagen & Klasing z Lipska ukazującą się od 1895 r. Nie zaniechano gromadzenia literatury z nauk przyrodniczych, w zachowanym zasobie znajduje się wydany w 1837 r. w Królewcu bogato ilustrowany album zwierząt żyjących w Prusach „Fauna Prussica: Abbildungen der Säugethiere, Vögel, Amphibien und Fische Preussens” autorstwa Christiana Gottlieba Loreka. Z okresu tego pochodzi też kolekcja literatury pięknej w językach francuskim i angielskim. Głównym źródłem zaopatrzenia niemieckich bibliotek była księgarnia działacza i organizatora niemieckiego życia kulturalnego w Grudziądzu Arnolda Kriedtego znajdująca się przy ul. Pulmanstrasse (obecnie ul. Mickiewicza).

Chętnie wykorzystywaną przez badaczy częścią księgozbioru regionalnego biblioteki są niemieckie księgi adresowe z lat 1889-1913, międzywojenne polskie księgi adresowe z lat 1924/25, 1928 i 1933 oraz współczesne czasopisma regionalne: „Rocznik Grudziądzki”, „Kalendarz Grudziądzki”, „Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza”. W zasobie regionalnym przechowywane są publikacje grudziądzkich

badaczy regionalistów: ks. Władysława Łęgi, Józefa Błachnio, Adama Wolnikowskiego, Jerzego Krzysia, Marka Szajerki czy Dawida Schoenwalda.

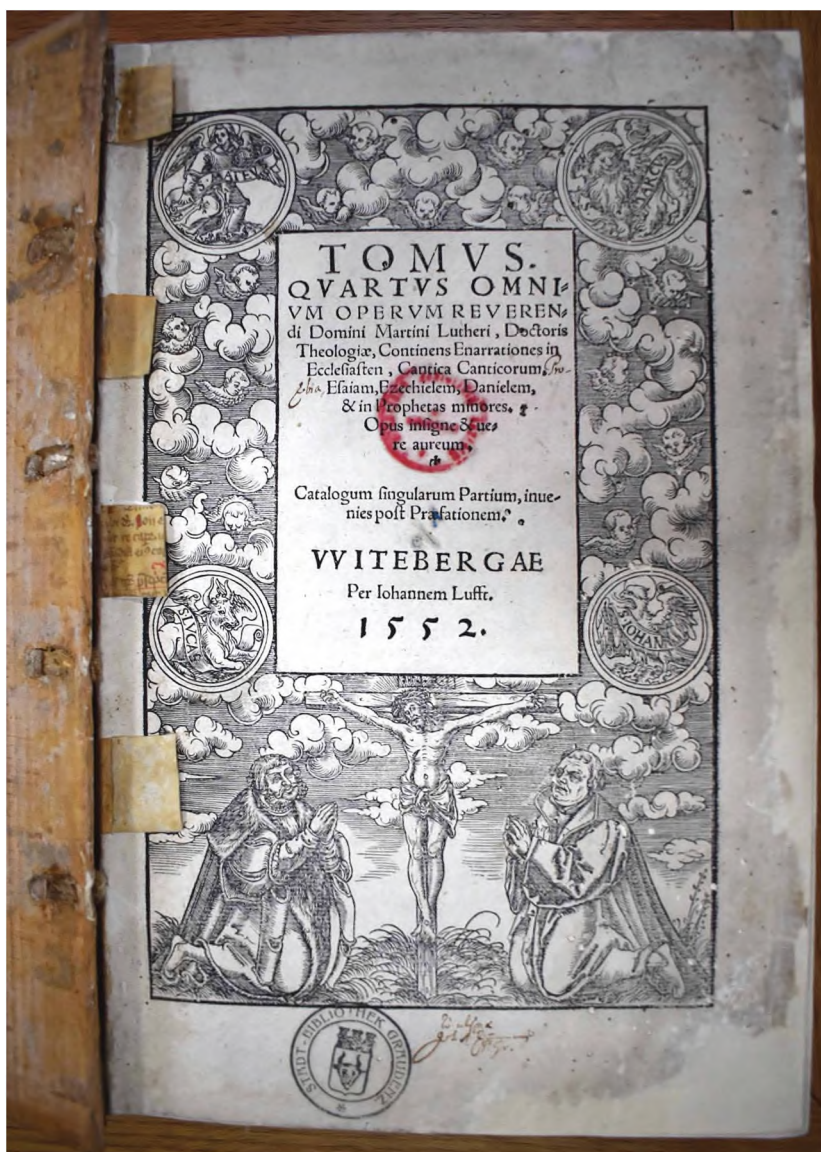
Materialnie najcenniejszą i prestiżową część księgozbioru biblioteki stanowią 253 starodruki. W zasobie najstarszym z przechowywanych jest wydany w Wittenberdze przez Georga Rhawa w 1551 r. oprawny w tłoczoną w religijne motywy skórę na desce drugi tom tekstów teologicznych Marcina Lutra „Der Ander Teil der Bücher D. Mart. Luth. Darin alle Streitschriefften...”. Część zasobu starodruków stanowią dzieła teologii protestanckiej, pochodzą z księgozbiorów grudziądzkich wspólnot religijnych. W wydany w Bazylei w 1574 r. dziele omawiającym historię i doktrynę kościoła powszechnego „Decimatertia centuria ecclesiastica historiae...” na stronie tytułowej widnieje dedykacja z 1653 r. burmistrza Grudziądza Christopha Büttnera. Słownik biblijny z początku XVII w. „Concordantiae Bibliorum, das ist: Biblische Concordantz...” na wyklejce zawiera notkę Johanna Zimmermanna, grudziądzkiego duchownego ewangelickiego z 1733 r., poniżej dopisek Bartholomeusa Northoffa, rektora szkoły ewangelickiej o odnowieniu księgi w 1752 r. Do zbiorów biblioteki w 2023 r. wrócił po konserwacji i renowacji w Zakładzie Konserwacji Papieru i Skóry UMK w Toruniu wydany w 1552 r. w Wittenberdze przez Johanna Luffa „Tomus quartus omnium operum...” Marcina Lutra.

Uwagę przyciąga traktat astronomiczny „Anfangs-Gründe der wahren Astronomie” autorstwa Johanna Leonharda Rosta, wydany w Norymberdze w 1723 r. Księga dedykowana członkom Królewskiego Pruskiego Towarzystwa Naukowego zawiera kilkadziesiąt wykonanych ręcznie i doklejonych kolorowych tablic astronomicznych oraz znaków zodiaku.

Z dzieł dotyczących Prus zachował się tom pierwszy katalogu dokumentów „Preussische Sammlung allerley bisher ungedruckten Urkunden, Nachrichten und Abhandlungen” wydany w 1747 r. w Gdańsku przez Thomasa Johanna Schreibera. Zawiera przywileje i akty lokacyjne miast pruskich, biogramy postaci związanych z dzielnicą, dokumenty i materiały dotyczące dziejów Kościoła. Na stronach 161-165 przedstawiony został dokument z roku 1404, odnawiający pierwszą krzyżacką lokację Grudziądza z 1291 r.

Z opracowań dotyczących Prus Królewskich w bibliotece starodruków znajdziemy komplet 9 tomów dzieła gdańskiego historyka Gotfryda Bogumila Lengnicha „Geschichte der Preussischen Lande Königlich – Polnischen Antheils” wydanych w latach 1722-1755.

Ze starodruków wydanych w języku polskim w zasobie zachowała się „Kronika ziemi pruskiej...”, jest to część „Kroniki Sarmacyey Europejskiej” autorstwa włoskiego podróżnika z Werony, Aleksandra Gwagnina wytłoczona w Krakowie w drukarni Mikołaja Loba w 1611 r.

85. Starodruk po konserwacji i renowacji w Zakładzie Konserwacji Papieru i Skóry UMK w Toruniu wydany w 1552 r. w Wittenberdze przez Johanna Luffa „Tomus quartus omnium operum...” Marcina Lutra

Komputeryzacja i cyfryzacja Biblioteki Miejskiej w Grudziądzu

Od początków lat 90. w bibliotece rozpoczął się czas komputeryzacji. Pierwszy komputer zakupiono w październiku 1991 r., który oddano do Urzędu Miejskiego. W 1993 r. w Bibliotece Głównej założono sieć komputerową, składającą się z siedmiu stanowisk, zakupiono amerykański system biblioteczny Data Trek. Dwa lata później nabyto sieciowy system operacyjny firmy Novell. W 1997 r. biblioteka pozyskała grant w wysokości 7 000 zł z Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej na komputerowe opracowanie i oprawę 700 woluminów z niemieckojęzycznych zbiorów regionalnych oraz na współpracę z Stadtbibliothek Gütersloh¹⁷⁸. W 1998 r. zakupiono łącznie 9 komputerów i 4 drukarki, pozyskano także sprzęt (komputer, drukarka i kserokopiarka) z PFRON. W ramach umowy z Funduszem biblioteka zatrudniła pracownika z orzeczeniem o niepełnosprawności. Od grudnia 1998 r. instytucja uruchomiła swoją stronę internetową (www.grudziadz.com/biblioteka-miejska) i pocztę elektroniczną (bibl@grudziadz.pl), a w styczniu następnego roku powstało stanowisko komputerowe z Internetem w Czytelni Naukowej, z którego mogli korzystać wszyscy chętni. Do końca miesiąca była to usługa bezpłatna, od lutego trzeba było zapłacić 5 zł za godzinę użytkowania. Z Internetu można było korzystać codziennie w godzinach 12.00-17.00, a w czwartki do godziny 14.00. W soboty stanowisko było nieczynne¹⁷⁹. Od tej pory baza komputerowa była sukcesywnie rozbudowywana. We wrześniu 2002 r. uruchomiono elektroniczną obsługę czytelników w Wypożyczalni Głównej. Wdrożono system identyfikacji książek i czytelników poprzez kody kreskowe. Jednorazowa opłata za legitymację wynosiła 3 zł dla dorosłych oraz 1,50 zł dla dzieci, młodzieży, rencistów i emerytów. W tym samym roku w czerwcu uruchomiono w Czytelni Naukowej Punkt Informacji Europejskiej. Oprócz tematycznej literatury wyposażony był w stanowisko komputerowe – sprzęt przekazany został przez Urząd Miejski w Grudziądzu¹⁸⁰. Na koniec 2003 r. Dział Gromadzenia i Opracowania wprowadził opisy bibliograficzne całego księgozbioru Biblioteki Głównej i na bieżąco wprowadzał zbiory filialne. Zbiór czasopism z Czytelni Czasopism także został skatalogowany w systemie Data Trek, ponadto w specjalnym module wprowadzono opisy bibliograficzne artykułów dotyczących głównie Grudziądza i regionu. Katalog on-line dla czytelników uruchomiono w styczniu 2004 r.¹⁸¹.

Od 2009 r. z komputera i Internetu można skorzystać bezpłatnie w każdej z placówek filialnych. Rozbudowywano także bazę komputerową, np. w 2008 r. zo-

¹⁷⁸ Składnica akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu. *Roczne sprawozdania z działalności biblioteki (1998-2006)*.

¹⁷⁹ [igg], *Biblioteka multimedialna*. Nowości 1999, nr 5.

¹⁸⁰ [dd], *Unijna kromka*. Gazeta Pomorska 2002, nr 142.

¹⁸¹ [-pawel-], *Biblioteka w Internecie*. Gazeta Grudziądzka 2004, nr 5.

stało zakupionych 14 zestawów komputerowych i kserokopiarka. W 2012 r. zaczął działać profil Biblioteki Miejskiej na Facebooku. Rok później w całej sieci można było korzystać z bezprzewodowego Internetu. W 2014 r. biblioteka rozpoczęła pracę w nowym zintegrowanym systemie bibliotecznym MAK+, rozwijanym przez Instytut Książki. System MAK+ jest kompletnym nowoczesnym systemem bibliotecznym, zawierającym moduły oraz funkcjonalności, umożliwiające kompleksową obsługę wszystkich procesów związanych z książką i czytelnikiem w bibliotece. System pozwala na tworzenie elektronicznego katalogu bibliotecznego z danymi w formacie MARC21, bazy użytkowników placówki, rejestrację wypożyczeń i udostępnień zasobów oraz prowadzenie statystyki bibliotecznego. Praca odbywa się poprzez przeglądarkę internetową. Funkcją elektronicznego katalogu online dla czytelników spełnia portal „Szukam książki”. W katalogu opracowanych jest ponad 190 000 książek, 2 400 audiobooków, 5 800 czasopism, 270 pozostałych materiałów bibliecznych z zasobu Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu. Odnotowuje praktycznie całość księgozbioru biblioteki, poza częściowo nieopracowanymi w systemie MAK+ specjalistycznymi zbiorami Działu Naukowego. Serwis przedstawia dane bibliograficzne, informację o dostępności i lokalizacji danego egzemplarza. Zarejestrowanemu użytkownikowi umożliwia dokonanie rezerwacji książki do placówki biblioteki lub książkomatu oraz kontrolę stanu konta. Prezentuje czytelnikom informację o nowościach wydawniczych w ofercie biblioteki oraz listę najczęściej wypożyczanych tytułów. Pozwala na wyszukiwanie proste po tytule i autorze oraz zaawansowane z możliwością wyboru: hasła przedmiotowego, gatunku, słowa kluczowego, ISBN, roku wydania.

W 2019 r. poszerzono ofertę e-booków. Od 2016 r. użytkownicy biblioteki mieli możliwość korzystania z e-booków poprzez IBUK Librę, a od 2019 r. z zasobów portalu Academica, czyli cyfrowej wypożyczalni międzybibliotecznej publikacji naukowych oraz zyskali dostęp do platformy Legimi. W 2020 r. powstała nowa strona internetowa Biblioteki Miejskiej zgodna z wymogami WCAG 2.0.

Od 2009 r. biblioteka współpracuje z Kujawsko-Pomorską Biblioteką Cyfrową (KPBC) i publikuje na jej platformie swoje zbiory, głównie grudziądzana. Na koniec roku 2023 r. w KPBC znalazło się 5 176 obiektów, zarejestrowano ponad 500 000 odwiedzin.

W 2014 r. w gmachu przy ul. Legionów 28 otwarto pracownię digitalizacyjną. W ramach dofinansowania z Programu Wieloletniego Kultura+, priorytet Digitalizacja zakupiono skaner A3 Zeutschel OS 15000, dwa zestawy komputerowe oraz serwer plików. Całkowita wartość zadania wyniosła 100 065 zł, z czego 75 740 zł to dotacja z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, 17 500 zł z Urzędu Miejskiego w Grudziądzu i 6 825 zł z budżetu biblioteki.

W latach 2018-2023 biblioteka była beneficjentem programu „Kultura w zasięgu 2.0” dofinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju

Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego oraz gminy-miasta Grudziądz. W ramach projektu w 2018 r. doposażono pracownię digitalizacyjną w niezbędny sprzęt: płaski skaner A3, stanowisko reprograficzne z aparatem fotograficznym i sprzętem komputerowym, oświetleniowym oraz oprogramowaniem. Uruchomiono regionalny portal www.kulturawzasiegu.pl, który gromadzi, systematyzuje i prezentuje informacje o kulturze w regionie pochodzące od partnerów projektu. W ramach projektu utworzono regionalny zasób cyfrowy publikowany na portalu „Wirtualne Muzeum Kujaw i Pomorza”. Biblioteka Miejska otrzymała również miejsce na platformie cyfrowego przewodnictwa i tablety do korzystania z jej funkcjonalności. Wdrożono system elektronicznego plakatu Digital Signage – jedno z najnowocześniejszych i najskuteczniejszych narzędzi komunikacji w przestrzeni miejskiej. Książnica posiada 4 wielkoformatowe ekrany umieszczone w 3 lokalizacjach: 2 ekrany w gmachu głównym przy ul. Legionów 28 i po jednym w Filii nr 7 przy ul. Chopina 33 i Filii nr 8 przy ul. Łęgi 2.

Działalność kulturalno-oświatowa Biblioteki Miejskiej w Grudziądzu

Po okresie transformacji, przez ponad 30 lat biblioteka konsekwentnie rozwijała ofertę kulturalno-edukacyjną oraz dostosowywała ją do potrzeb wszystkich grup użytkowników, jak i zmieniających się warunków. Grudziądz przeszedł przeobrażenia demograficzne, ekonomiczne i społeczno-gospodarcze. Zmniejszyła się liczba mieszkańców, z miasta ponad 100-tysięcznego Grudziądz stał się miastem niespełna 80-tysięcznym, z rosnącą liczbą osób starszych. Z biegiem lat rola biblioteki publicznej ewoluuje, do jej podstawowych zadań, poza gromadzeniem, opracowywaniem i udostępnianiem materiałów bibliotecznych zarówno w postaci tradycyjnej, jak i cyfrowej, należy dodać rolę kreatora życia kulturalnego. Dlatego oferta Biblioteki Miejskiej w Grudziądzu składa się z różnorodnych działań takich jak organizacja: spotkań autorskich z pisarzami, podróżnikami, hobbystami, zajęć edukacyjnych dla dzieci, warsztatów dla wszystkich grup wiekowych, wystaw i ekspozycji, lekcji bibliotecznych, spektakli teatralnych, pogadanek czy akcji bookcrossingowych.

Biblioteka włącza się w cykliczne wydarzenia ogólnopolskie, jak i miejskie: Odjazdowy Bibliotekarz, Narodowe Czytanie, Noc Bibliotek, Grudziądzka Jesień Poezji – Ogólnopolskie Warsztaty Poetyckie, Dni Grudziądza, Dni Kopernikowskie, Europejskie Dni Dziedzictwa, Jarmark św. Mikołaja, Jarmark Spichrzowy. Organizuje samodzielnie imprezy cykliczne: Klub Przyjaciół Franklina w Dziale dla Dzieci i Młodzieży, „Bajkowy Poranek”, Klub Gier Planszowych Juniora oraz Klub Gier Planszowych Seniora w Filii nr 1, „Kącik Kreatywne Rączki” oraz „Książkowe popołudnia z cicią Jadzią” w Filii nr 3, „Bajkowy Świat Książki” w Filii nr 7, „Inspiracje plastyczne w świecie bajki” w Filii nr 8, „Popołudnie książkolubków” i gry stolikowe dla seniorów w Filii nr 13, „Ręce pełne pomysłów” i „Planszówkowy zawrót głowy” w Filii nr 14 oraz kiermasze świąteczne.

W sieci miejskiej działa 6 Dyskusyjnych Klubów Książki, w których czytelnicy i pracownicy biblioteki mogą swobodnie porozmawiać o przeczytanych książkach.

Istotną sprawą dla biblioteki jest budowanie poczucia tożsamości społeczności lokalnej, promowanie wiedzy o historii i życiu regionu m.in. poprzez popularyzowanie wydawnictw i twórczości lokalnych autorów, organizowanie spotkań autorskich oraz wydawanie ich dorobku. Biblioteka jest wydawcą m.in. „100 lat Biblioteki w Grudziądzu” autorstwa Reginy Marty Potęgi-Magdziarz; „Wiktor Kulerski – ocalić od zapomnienia. Materiały pokonferencyjne”, „Młodzi poeci w bibliotece. Almanach Poetycki”, „Almanach. Członkowie Grudziądzkiej Grupy Literacko-Kulturalnej »Świt«”, „Biblioteka Towarzystwa Czytelni Ludowych w Grudziądzu w latach 1921-1939” Katarzyny Furmańskiej i Roberta Milinkiewicza.

Biblioteka podtrzymuje współpracę z instytucjami kulturalnymi i ośrodkami edukacyjnymi miasta, m.in. z: Muzeum im. ks. dr. Władysława Łęgi, Grudziądzkim

Towarzystwem Kultury, Centrum Kultury Teatr, Ogniskiem Pracy Pozaszkolnej, Polskim Związkiem Niewidomych, Miejskim Ośrodkiem Rekreacji i Wypoczynku, Liceum Plastycznym, Państwową Szkołą Muzyczną I i II stopnia, Zakładem Karnym nr 1, Domem Dziennego Pobytu, Warsztatami Terapii Zajęciowej, przedszkolami i szkołami.

Poza finansowaniem przez organizatora, czyli gminę-miasto Grudziądz, biblioteka co roku stara się o pozyskiwanie funduszy zewnętrznych na realizację dodatkowych zadań, zarówno inwestycyjnych, jak i edukacyjno-kulturalnych. W 2009 r. otrzymała środki z Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego na realizację projektu „Książka łączy pokolenia”, który został przygotowany w ramach otwartego konkursu ofert „Organizacja czasu wolnego dzieci i młodzieży”. Kilka projektów uzyskało dotację od Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego (MKiDN). W latach 2019-2021 odbyły się 3 edycje projektu „Spotkanie na żądanie”, którego głównymi wydarzeniami były spotkania autorskie z literatami wybranymi przez grudziądzan. Całemu zadaniu towarzyszyły imprezy dodatkowe, np. happeningi, gry miejskie czy konkursy. W 2021 r. biblioteki z powiatu grudziądzkiego zrealizowały projekt „Tropem Lema – zabawy literaturą”, który został stworzony z okazji Roku Lema. Celem było popularyzowanie jego twórczości i literatury fantastyczno-naukowej. Rok później, także dzięki dotacji z MKiDN w ramach programu „Ballady i romanse” grudziądzka biblioteka przeprowadziła projekt „Usłyszeć Poezję – wiersze w zgiełku miasta”. Odbył się cykl twórczych wydarzeń inspirowanych zbiorem poezji „Ballady i romanse” Adama Mickiewicza skierowanych głównie do dzieci i młodzieży. Dzięki dofinansowaniu pozyskanemu z Narodowego Centrum Kultury w ramach programu „Kultura – Interwencje 2020” biblioteka zrealizowała zadanie pt. „Kreatywnie i patriotycznie – spotkania w Letniej Czytelnii”. Odbyły się ciekawe zajęcia warsztatowe dla dzieci łączące zabawę z nauką i kulturą.

Biblioteka korzystała także z innych programów grantowych różnych instytucji, fundacji, stowarzyszeń i organizacji. W 2021 r. zdobyła dofinansowanie z Fundacji BGK w ramach programu „Dzieci Kapitana Nemo”. Dotację przeznaczono na realizację projektu „Tajemnice szyfrów”. Jego celem było przybliżenie dzieciom postaci Jana Kowalewskiego, matematyka, lingwisty, kryptologa i kryptoanalityka, a także zwiększenie świadomości dzieci na temat roli kryptologii na przestrzeni wieków po czasy współczesne.

Tego samego roku przeprowadzono bezpłatne szkolenia online dla dzieci i młodzieży w ramach projektu „Sieć na kulturę w podregionie grudziądzkim”. Dla młodzieży w wieku 14-18 lat przeznaczony był blok zajęć „Korzystanie z cyfrowych usług na zaawansowanym poziomie”. Poznali kluczowe zagadnienia związane z wykorzystaniem narzędzi online, dostępne aplikacje umożliwiające składanie wniosków i załatwianie spraw administracyjnych w urzędzie oraz prowadzenie i zarządzanie elektronicznym kontem bankowym. Wyjaśniono

podstawy cyberbezpieczeństwa i bezpiecznego nawigowania w sieci. Uczestnicy szkolenia zdobyli praktyczne kompetencje związane z formalną i nieformalną korespondencją online oraz pozyskali wiedzę i umiejętności związane z dostępnością usług online. Do dzieci adresowany był moduł „Edukacja online”. Dzięki szkoleniu dowiedziały się, jak efektywnie uczyć się przy pomocy Internetu, gdzie szukać przydatnych i wiarygodnych materiałów oraz ćwiczeń. Poznali popularne platformy edukacyjne typu Khan Academy, Coursera, Canva czy Quizizz, w których mogli stworzyć plakaty, prezentacje, posty na Facebooka, quizy. Projekt realizowany był przez Fundację Wspierania Zrównoważonego Rozwoju, współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa. Dzięki realizacji tego projektu ksiąźnica otrzymała 6 nowych laptopów.

W ramach dofinansowania uzyskanego z Muzeum Historii Polski zorganizowano w latach 2022-2023 dwa projekty: „Grudziądz – powrót do przeszłości” oraz „Historia w przewodniku zamknięta”. Odbyło się kilka interesujących wydarzeń nawiązujących do historii miasta, m.in. przeprowadzono quest – grę miejską oraz wydano reprint pierwszego przewodnika z 1913 r. w języku polskim pt. „Grudziądz” autorstwa Ignacego Żnińskiego¹⁸².

Biblioteka stara się poszerzać ofertę dla seniorów. W latach 2017-2019 zrealizowała projekt „Biblioteka przyjazna seniorom”. Na terenie placówek bibliotecznych w mieście odbył się szereg imprez skierowanych do osób starszych. Dla chętnych po 50. roku życia w 2018 r. przeprowadzono bezpłatny kurs „O finansach w bibliotece” z zakresu edukacji ekonomicznej. Jego celem było zwiększenie u osób dorosłych mieszkających na terenach wiejskich i w miastach do 100 tysięcy mieszkańców umiejętności korzystania z usług finansowych, w tym bankowości elektronicznej. Projekt zrealizowano we współpracy z Narodowym Bankiem Polskim i Fundacją Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego. W Filii nr 1 od 2019 r. w każdą drugą sobotę miesiąca odbywają się spotkania Klubu Gier Planszowych Seniora. W tym samym roku w Bibliotece Miejskiej odbywały się spotkania edukacyjno-warsztatowe „Cyfrowy senior”¹⁸³.

Książnica grudziądzka organizuje wydarzenia związane z życiem i działalnością swojego patrona Wiktora Kulerskiego. W 2010 r. z okazji 145. rocznicy urodzin i 75. rocznicy śmierci zaprezentowano jego postać w magazynie historycznym „Spichlerz” TVSM, przygotowano ekspozycję „Wiktor Kulerski 1865-1935” oraz przeprowadzono zajęcia edukacyjne „Wiktor Kulerski – patron biblioteki”. Od 20 marca do końca września 2015 r. z okazji 150. rocznicy urodzin i 80. rocznicy śmierci patrona zrealizowano projekt „Wiktor Kulerski in memoriam”

¹⁸² Składnica akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu. *Sprawozdania roczne z działalności Biblioteki (2022)*.

¹⁸³ Składnica akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu. *Sprawozdania roczne z działalności Biblioteki (2017)*.

sfinansowany przez Fundację WBK. Odbyły się następujące wydarzenia: konferencja naukowa „Wiktor Kulerski – ocalić od zapomnienia”, wystawa „Wiktor Kulerski - życie i dzieło”, rajd rowerowy „Śladami Wiktora Kulerskiego” czy piknik biblioteczny. Podczas pikniku odbyło się otwarcie „Zakątka Kulerskiego”, miejsca upamiętniającego patrona biblioteki. W „Zakątku” ustawiono gablotę informującą o życiu i działalności W. Kulerskiego, ławeczki, kwietniki oraz regał z książkami¹⁸⁴.

W 2022 r., po wybuchu wojny w Ukrainie, biblioteka włączyła się w pomoc Ukraincom. Część pracowników wzięła udział w kilku szkoleniach, np. „Biblioteka – tutaj rozmawiamy o wszystkim. Jak wspierać dzieci w sytuacji wojny w Ukrainie?”, „Podaruj książkę ukraińskim dzieciom: Tam, gdzie są książki, tam można zbudować dom, pełen bliskości i wsparcia”, „Jak wspierać uchodźców i uchodźczynie z Ukrainy i jak wspierać osoby, które wspierają?” oraz „Ukraińska literatura dziecięca”. Udało się zdobyć dofinansowanie z Fundacji Sailling „Sąsiedzka Pomoc” na rozszerzenie oferty bibliotecznej dla nowych mieszkańców Grudziądza - uchodźców z Ukrainy, które przeznaczono na zakup książek w języku ukraińskim i organizację integracyjnego festynu dla dzieci polskich i ukraińskich. Ponadto pozyskano książki w języku ukraińskim w ramach akcji „Podaruj książkę ukraińskim dzieciom” oraz z Fundacji Świętego Mikołaja. W ramach własnych działań w Dziale dla Dzieci i Młodzieży zorganizowano bezpłatne zajęcia literacko-plastyczne pt. „Wiosenne bajanie” dla dzieci z Ukrainy. Dzieci obejrzały wiosenny teatrzyk, uczestniczyły w grach i zabawach ruchowych oraz plastycznych¹⁸⁵.

¹⁸⁴ Składnica akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu. *Sprawozdania roczne z działalności Biblioteki (2007-2016)*.

¹⁸⁵ Składnica akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu. *Sprawozdania roczne z działalności Biblioteki (2022)*.

Kadra

W pierwszych latach działalności w bibliotece pracowały tylko 2 osoby. Wraz z rozbudową placówek wzrastała liczba pracujących. W połowie lat 50. zatrudnionych było w całej sieci bibliotecznej 8 osób na pełen etat, w tym 7 bibliotekarzy i 1 pracownik obsługi. Na koniec 1964 r. w całej sieci bibliotek w mieście pracowało 23 bibliotekarzy, w tym 14 na pełen etat. Jednym z ciągle nawracających problemów była zbyt mała liczba pracowników przy wzrastającej liczbie placówek, księgozbioru i czytelników. Tak pisała o sytuacji kadrowej Helena Minkiewicz do Wydziału Kultury Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej: „Zadania Biblioteki Miejskiej w ciągu ubiegłych lat trzech wzrosły o 3 filie, z czego dwie duże mają obsadę dwu i trzy osobową. Przez ten okres otrzymaliśmy 2 etaty [...]. Dla obsługi filii uszczuplono personel centrali, co nadmiernie obciąża pracowników ze szkodą dla wyników pracy. Angażowanie pracowników w niepełnym wymiarze godzin i na bardzo niskich stawkach powoduje płynność kadr. Poza tym niskie stawki uposażenia, których biblioteka nie może podwyższyć z powodu braku limitu powodują również odpływ bardzo nieraz wartościowych pracowników, co jest niepowetowaną szkodą”¹⁸⁶. W 1964 r. tylko 2 bibliotekarki posiadały wyższe wykształcenie. Bibliotekarzy z wykształceniem średnim niezawodowym kierowano na kursy zaoczne doszkalające, w 1964 r. taki kurs skończyły 3 pracownice. Odbywały się one najczęściej zaocznie, korespondencyjnie, starano się również organizować szkolenia dla bibliotekarzy na miejscu. Często kursy odbywały się w czwartki, które były dniem pracy wewnętrznej. W 1966 r. biblioteka zyskała jeden etat, a w 1967 r. następny, w 1969 r. zatrudnionych było 25 osób. W 1972 r., tuż przed zmianą organizacyjną liczba pracujących wynosiła 38 osób, w tym 21 pełnozatrudnionych i 17 niepełnozatrudnionych. Po przyłączeniu do miejskiej sieci kilku bibliotek z rejonu w 1973 wzrosła statystyka zatrudnienia. Ogółem w Miejskiej i Powiatowej Bibliotece Publicznej liczba pracowników powiększyła się do 61, z tej liczby pełnoetatowcy to 33 osoby, a osób z częściowym etatem było 28. Większość stanowili pracownicy działalności podstawowej, 3 zatrudnionych to osoby z obsługi i działu gospodarczego. Większość bibliotekarzy posiadało wykształcenie średnie ogólne lub bibliotekarskie, część tylko podstawowe, najmniej było osób z wykształceniem wyższym. W 1975 r. tych ostatnich było tylko 5. W 1981 rok biblioteka weszła z kadrą liczącą 52 osoby, w tym 28 to pełnoetatowcy i 24 to zatrudnieni w niepełnym wymiarze godzin. Do połowy lat 80. przybyło w sieci bibliotecznej 14 pracowników, w tym 6 osób otrzymało pełen angaż, a 8 częściowy. Wykształcenie wśród pełnoetatowców rozkładało się następująco: 4 posiadały wykształcenie wyższe, 19 średnie zawodowe, 4 średnie ogólne, 3 zasadnicze zawodowe, a 4 bez zawodu. Okres transformacji i zmian strukturalnych sieci bibliotecznej wpłynął na stan zatrudnienia. W 1990 r.

¹⁸⁶ AP w Toruniu. *Kadencja Komisja Kultury 1965-1969*, sygn. 142/4.

w mieście i rejonie zatrudnionych było 70 osób, w tym pełnozatrudnionych 41. Z wykształceniem wyższym było 3 bibliotekarzy, z policealnym i średnim zawodowym 24, średnim ogólnokształcącym 4, zasadniczym zawodowym 3 i podstawowym 4. Po zakończeniu okresu zmian w 1994 r. bibliotekarzy w sieci miejskiej było 33, w tym na pełen etat 30. Wzrosło zatrudnienie osób z wyższym wykształceniem – 7 osób, 24 osoby posiadały średnie wykształcenie bibliotekarskie, 2 bibliotekarzy pozostało z wykształceniem poniżej średniego. Z końcem XX wieku w bibliotece pracowało 55 pracowników, w tym 35 bibliotekarzy, 12 po studiach wyższych, 20 po szkołach średnich i 3 po innych¹⁸⁷. W 2005 r. stan zatrudnienia zmienił się nieznacznie. Nadal wynosił on 55 osób, w tym 36 bibliotekarzy. Wzrosła do 19 liczba bibliotekarzy z wyższym wykształceniem. 5 lat później, w 2010 r., nie odnotowano większych zmian. Pracowało w całej sieci 55 osób, w tym 35 bibliotekarzy, 19 po wyższych studiach bibliotekarskich. W następnych pięciu latach w stanie zatrudnienia nie odnotowano większego przełomu, nawet likwidacja Filii nr 15 nie wpłynęła na liczbę pracujących. W końcu 2015 r. pracowało w sieci bibliotecznej 51 osób, bibliotekarzy było 37, w tym z wyższym wykształceniem bibliotekarskim 25. W 2023 r. biblioteka zatrudniała 44 osoby, z czego 30 na stanowiskach bibliotekarskich, 14 osób posiadało wyższe wykształcenie.

¹⁸⁷ Składnica akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu. *Statystyczne opracowania końcowe do GUS*.

Dyrektorzy Biblioteki w latach 1946-2023

HELENA MINKIEWICZ

Helena Minkiewicz była pierwszą kierowniczką Biblioteki Miejskiej w Grudziądzu. Podjęła się jej organizacji tuż po wyzwoleniu miasta i przez następne 27 lat stała na jej czele rozbudowując sieć biblioteczną i krzewiąc kulturę czytelniczą wśród mieszkańców.

Urodziła się 11 stycznia 1912 r. na Wołyniu, w Łyczówce, powiat starokonstantynowski. Ojciec ziemianin, Feliks Minkiewicz został rozstrzelany przez bolszewików w 1918 r. Matka, Maria z domu Derewojed z czterema córkami i synem w początkach lat 20. przeniósł się na Pomorze, najpierw do Bydgoszczy, następnie do Grudziądza, gdzie Helena w 1933 r. zdała maturę w Państwowym Gimnazjum Żeńskim. Następnie ukończyła z wynikiem bardzo dobrym kurs bibliotekarski w Centralnej Bibliotece Wojskowej w Warszawie. Wykształcenie zawodowe uzupełniła w 1936 r. kończąc instruktorski kurs bibliotekarski w Poznaniu. W latach 1934-1938 pracowała jako bibliotekarka w bibliotece Towarzystwa Czytelni Ludowych w Grudziądzu. W 1938 r. zmieniła miejsce pracy na Pomorską Izbę Skarbową, gdzie prowadziła fachową bibliotekę. Z wybuchem II wojny światowej została ewakuowana wraz z Izbą do Warszawy, podczas jej oblężenia była w służbie pomocniczej. W stolicy spędziła cały okres okupacji mając się różnych prac, początkowo w charakterze pracownika fizycznego. Ostatnie półtora roku przed wybuchem Powstania Warszawskiego pracowała jako urzędniczka w Warszawskiej Izbie Rolniczej. Przez

cały ten czas była członkinią Polskiego Państwa Podziemnego, najpierw w Związku Walki Zbrojnej, następnie w Armii Krajowej o pseudonimie „Czarna”. Brała udział w Powstaniu Warszawskim, została przydzielona jako służba pomocnicza w okolice Dworca Głównego. Po zajęciu tego terenu przez Niemców zamieszkała w Andrusinie pod Warszawą, następnie u siostry w Przysuszu. W czasie wojny pod gruzami domu na Żurawiej zginęła matka Heleny – Maria Minkiewicz. W Katyniu został zamordowany jej narzeczony – ppor. Antoni Wołyński. Do Grudziądza, gdzie ocalał dom rodzinny, wróciła w marcu 1945 r. Tutaj na zlecenie władz miejskich rozpoczęła organizowanie biblioteki przy ul. Legionów 28. Po przejściu na emeryturę w 1972 r. pracowała w szkolnych bibliotekach I i II Liceum Ogólnokształcącego oraz prowadziła bibliotekę parafialną przy kościele pod wezwaniem Niepokalanego Poczęcia Serca Najświętszej Marii Panny przy ul. Mickiewicza.

Helena Minkiewicz była zaangażowana w życie i działalność społeczną. Należała do Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Klubu Inteligencji Katolickiej, grudziądzkiego Oddziału Związku Żołnierzy Armii Krajowej, Koła Wychowanków Szkół Średnich Grudziądza z lat 1920-1939, Kujawsko-Pomorskiego Towarzystwa Kulturalnego, a następnie wspierała działania jego następcy – Grudziądzkiego Towarzystwa Kultury.

Została odznaczona Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Krzyżem Armii Krajowej, Medalem za Warszawę, srebrną Odznaką Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich oraz wieloma innymi medalami i odznaczeniami.

Helena Minkiewicz zmarła 22 czerwca 2003 r. w Grudziądzu i tu została pochowana w rodzinnym grobie.

KAROLA SKOWROŃSKA

Karola Skowrońska funkcję dyrektorki biblioteki pełniła przez 35 lat, od 1972 r. do 2007 r. To za czasów jej kierownictwa biblioteki przechodziły istotne zmiany. Rozbudowywała sieć miejską, przez kilka lat zarządzała jednocześnie bibliotekami w powiecie i w mieście, przeprowadziła gruntowne remonty bibliotek zarówno przez czas komunizmu, jak i przez okres transformacji w latach 90. Rozpoczęła erę komputeryzacji, która zasadniczo zmieniła oblicze współczesnej biblioteki oraz ukierunkowała ją na przyszłość.

Karola Skowrońska urodziła się 19 lipca 1944 r. w Wieluniu. Rodzice, Jan Gizło i Helena z domu Janecka, zdecydowali się w 1945 r. przenieść na tzw. ziemie odzyskane i zamieszkali w Międzyrzeczu Wielkopolskim. Tutaj dorastała wraz z dwójką rodzeństwa – siostrą i bratem. Ukończyła miejscowe szkoły zarówno podstawową, jak i liceum. Po zdaniu matury w 1962 r. pracowała 2 lata w Powiatowej i Miejskiej Bibliotece Publicznej w Międzyrzeczu jednocześnie kończąc kurs bibliotekarski I i II stopnia w Państwowym Ośrodku Kształcenia Bibliotekarzy w Jarocinie. W 1964 r. zdecydowała się na rozpoczęcie studiów wybierając filologię polską na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. W 1966 r. wyszła za mąż za Jerzego Skowrońskiego, z którym zamieszkała w Grudziądzu. Już w listopadzie 1966 r. rozpoczęła pracę w Bibliotece Miejskiej na stanowisku instruktora. Po odejściu na emeryturę Heleny Minkiewicz została kierowniczą ksiąźnicy grudziądzkiej, a od 1975 r. jej dyrektorką.

Od 1966 r. należała do Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, zasiadała w Zarządzie Głównym w Warszawie.

Praca zawodowa była bardzo ważną częścią życia Karoli Skowrońskiej, ale bibliotekarstwo to tylko jeden z obszarów jej działalności. Przez szereg lat była działaczką kulturalną i społeczną, popularyzatorką historii i wojskowości. W 1976 r. została prezeską Grudziądzkiego Towarzystwa Kultury, które zawiązało się z jej inicjatywy. Funkcję tę pełniła do 2006 r. Stała na czele Rady Redakcyjnej dziesięciu edycji „Kalendarza Grudziądzkiego” wydawanego przez GTK oraz brała udział w szeregu przedsięwzięć o charakterze wydawniczym.

Jej wielką pasją jest historia kawalerii polskiej, ze szczególnym uwzględnieniem roli Grudziądza. Zorganizowała I Światowy Zjazd Kawalerzystów II RP w 1989 r., w roku 2023 odbyła się 34. edycja tej imprezy. Współzarządzała, a następnie przewodniczyła Fundacji na Rzecz Tradycji Jazdy Konnej. Była inicjatorką założenia Sal Tradycji Jazdy Polskiej w Muzeum im. ks. dr. Władysława Łęgi. Karola Skowrońska to honorowy członek 9. Kół Pułków Kawalerii zarówno w kraju, jak i na świecie. Jako jedyna kobieta otrzymała tytuł Honorowego Rotmistrza. Redaguje i publikuje „Komunikaty Fundacji na Rzecz Tradycji Jazdy Polskiej”.

Angażowała się w wiele innych działań, np. na rzecz rekonstrukcji pomnika Żołnierza Polskiego, powstania Pomnika Katyńskiego, licznych tablic upamiętniających ważne wydarzenia i znanych grudziądzan.

Była wielokrotnie nagradzana i odznaczana, m.in. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym i Srebrnym Krzyżem Zasługi, Medalem „Za Zasługi dla Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich”, brązowym i srebrnym medalem „Zasłużony Kulturze Polskiej Gloria Artis”, Złotą Honorową Odznaką Polskiego Związku Niewidomych. Została Grudziądzką Roku 1995, laureatką przyznawanej za szczególne zasługi społeczne, gospodarcze i kulturalne Nagrody Flisaka. W 2022 r. w uznaniu zasług Karola Skowrońska uchwałą Rady Miejskiej została Honorową Obywatelką Miasta Grudziądza.

ALEKSANDRA CIŻNICKA

Dyrektorka biblioteki od 2007 r. To za czasów jej kierownictwa wyremontowano, poddano rekonstrukcji i zmodernizowano gmach główny i większość filii, dbając nie tylko o estetykę i funkcjonalność, ale stosując rozwiązania zapewniające dostępność dla osób ze szczególnymi potrzebami.

Aleksandra Ciżnicka jest rodowitą grudziądzanką, urodziła się 9 maja 1968 r. Rodzice, Barbara i Czesław, poza Aleksandrą mieli jeszcze drugą córkę – Hannę. W Grudziądzu ukończyła szkołę podstawową i średnią. Po zdaniu matury w I Liceum Ogólnokształcącym rozpoczęła naukę w dwuletnim studium bibliotekarskim w Państwowym Ośrodku Kształcenia Bibliotekarzy w Jarocinie. Następnie w latach 1989-1994 studiowała na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu bibliotekoznawstwo i informację naukową. W 2008 r. ukończyła studia podyplomowe Zarządzanie Bibliotekami na Wydziale Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej Wyższej Szkoły Umiejętności Społecznych w Poznaniu. Pracę zawodową rozpoczęła w Zespole Szkół Ekonomicznych w Grudziądzu w 1994 r. jako nauczyciel-bibliotekarz. W 1999 r. przeszła do Biblioteki Miejskiej na stanowisko kierowniczkę Działu Gromadzenia i Opracowania Księgozbioru. Po odejściu na emeryturę Karoli Skowrońskiej została z dniem 1 lutego 2007 r. dyrektorką grudziądzkiej ksiąźnicy.

Należy do Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Od 2017 r. uczestniczy w pracach grupy InicjaTyWy, która w 2022 r. została przekształcona w Stowarzyszenie Dyrektorek i Dyrektorów Bibliotek Inicjatywy. Jego celem jest zwiększanie kompetencji kadry kierowniczej, reprezentowanie interesów środowiska

bibliotekarskiego oraz inicjowanie działań wpływających na kierunek rozwoju bibliotek.

Wyróżniona: nagrodą Marszałka Województwa Kujawsko-Pomorskiego za szczególne osiągnięcia w pracy na rzecz promocji czytelnictwa i rozwoju bibliotek, Odznaką Honorową Fundacji na Rzecz Tradycji Jazdy Polskiej oraz brązową odznaką „Zasłużonego Działkowca”.

Byli pracownicy biblioteki w latach 1946-2023

Ahl Monika 1987-1988
Ankiewicz Hildegarda 1962-1964; 1993-1998
Antczak Marta 2010
Babińska Stefania 1945-1955
Badulski Zygmunt 1986-1987
Bagniuk Zofia 1980-1983
Balcerowicz-Łęczycka Anna 1989-2018
Balzowska Alina 1973
Banach Bernard 1964-1974
Banaś Grażyna 1976-1977
Barańska Lucyna 1985-1992
Bazyluk Krystyna 1974-2004
Bąk Barbara 1984-1994
Bebel Wanda 1958
Berendt Helena 1976
Berkowska Krystyna 1984-1985
Betlińska Teresa 1983
Betlińska Wiesława 1969-1970
Biedrońska Kinga 1966-1968
Bielawa Wiesława 1979-1986
Bielezka Elżbieta 1982-1995
Bilecka Janina 1977
Bossmann Łucja 1975-1981
Brandenburger Longina 1951
Bruska Magdalena 1982-1988
Brzostowska Irena 1973-1975
Brzozowska Alina 1998-2018
Buczyńska Marianna 1979-1980
Budzińska Urszula 1973-1977
Burzyńska Brygida 1963-1963
Butowska Maria 1972-1988
Byner Iwona 1993-1994
Bytner Ewa 1979-2005
Chojnacka Halina 1958-1969
Chomse Danuta 1976-1977
Ciechanowicz Klara 1960-1963
Cieślak Katarzyna 1987-1988
Cieśluk Maria 1988

Cybulska Natalia 2015-2019
Cyrankowska Katarzyna 1985-1987
Czaplewska Elżbieta 2004-2008
Czarnecka Ewa 1987-1989
Czekalińska Leokadia 1976-1977
Ćwiklińska Salomea 1985-1986
Daniszewska Krystyna 1978-1982
Dąbkowski Krzysztof 2001-2006
Dąbrowska Józefa 1966-1967
Dąbrowski Włodzimierz 1982-1983
Dembowska Gertruda 1965
Derkowska Elżbieta 1985
Deroń Barbara 1969-1974
Dębna Teresa 1988-1997
Długolecka Ewa 1989-1990
Długosz Zdzisław 1981
Dolecka Irena 1980-1989
Dorau Irena 1971
Drużyńska Elżbieta 1978-2004
Dubicka Genowefa 1961-1991
Dudzińska Alicja 2018-2021
Dunajska Grażyna 1982-2016
Dziedzic Ewa 1968-1988
Dziedzic Ryszard 1984-1987
Feldman Maria 1978-1979
Florkowska Krystyna 1949-1987
Frączak Krystyna 1978-1979
Furmańska Kamila 1990-1992
Gajkowska Daniela 1972
Gawrońska Jadwiga
Gibas Bożena 1979-1981
Glinkowska Teresa
Gmińska Anna 1972
Gorzkiwicz Krystyna 1977-1982
Gostomczyk Hugon 1976-1977
Górska Marzena 1986-1987
Górska Renata 1982-2002
Grabisz Iwona 1987-1988
Grabowski Zygmunt 1981
Grapatyn Sławomir 2008

Gręzicka Maria 1977-1998
Grochowicka Eugenia 1967-1978
Gronowska Alina 1983-1993
Grząślewicz Christa 1962
Grzenia Zofia 1973
Grzeszkowska Jadwiga 1967-1988
Gunajew Dorota 1972-1979
Guniewicz Janina 1987
Hajncel Grażyna 1989-2007
Halińska Bożena 1967
Hiliński Krzysztof Piotr 2018-2019
Hoffmann Krystyna 2001-2003
Horbal-Kruczek Irena 1988-2005
Hordyńska Maria 1967-1968
Ilińska Zdzisława 1952-1955
Iwicka Bogumiła 1972-1973
Jabłońska Danuta 1986-2000
Jagodzińska Zofia 1950-1955
Jakubowska Melania 1986-1989
Jankowska Małgorzata 1972-1973
Jańczak Teresa 1984-1986
Jaruszewska Urszula 1961
Jasińska Urszula 1967
Jończak Teresa 1984-1986
Jóźwiak Małgorzata 1988-1991
Kaczorek Łucja 1985-1990
Kalicka Bernadeta 1988-2003
Kałdowski Edmund 2006-2013
Kamińska Gabriela 1956
Karkulak Róża 1962-1967
Karpus Daniela 1951
Karolewska Klara 1977-1982
Karolewska Teresa 1967-1977
Karwowska Urszula 1997-2004
Kaszubowska Stanisława 1964-1993
Kaźmierska Barbara 1964-1966
Keller Alina 1958
Kędzierska Jadwiga 1982-1985
Kicza Grażyna 1999-2018
Klimańska Bożena 2008-2014

Klimczuk Helena 1974-1982
Klimek Gabriela 1970-1978
Klonecka Joanna 1982-1986
Kochanowska Hanna 1972-1979
Kołtacka Wanda 1975-1982
Konarska Gertruda 1969-1997
Kontowska Renata 1982-2006
Kontowski Stanisław 2000-2000
Kopczyńska Jadwiga 1977-1978
Korczewska Stanisława 1968-1981
Kowalczyk Krystyna 1960-1995
Kowalewski Mirosław 1986-2005
Kowalik-Piotrowicz Barbara 1978-1983
Kowalska Anna 1974-2016
Kowalska Wanda 1975
Kowalski Adam 1985
Kozikowska Teresa 2002-2007
Kozłowska Danuta 1951-1952
Kozłowska Jolanta 2008-2011
Kozłowska Wanda 1976-1979
Kozbiał Krzysztof 2012-2018
Krajewska Danuta 1999-2003
Krajewska Ewa 1989
Krajewska Irena 1979-1980
Kraschewska Elżbieta 1978-1979
Kraskowska Elwira 1951
Kraus Jerzy 1980-1981
Krause Barbara 1988-1991
Kruszyńska Sandra 2015
Krzyś Barbara 1965-1985
Krzyżanowski Marek 1965-1966
Kuligowska Teresa 1962-1963
Kupniewska Hanna 2003-2015
Kurzawiak Józefa 1951-1964
Kuźniar Maria 1963-1966
Kwaśnicki Czesław 1987-1991
Kwiatkowska Zofia 1952-1968
Laba Ewa 1987
Lamkowska Ewa 1981-1988
Lamkowska Helena 1980-1985

Lamkowski Marian 1981-1986
Lamparska Teresa 1972-1982
Laska Żaneta 2011-2021
Laskowska Danuta 1971-2007
Laskowska Elżbieta 2005-2014
Laskowska Grażyna 1981-1982
Lauda Ewa 1963-1982
Lemanowicz Maria 1993-2005
Lendzińska Alina 1988-1996
Lesińska Maria 1973
Lewandowska Maria 1960
Lewandowska Ewa 1982-1984
Lichnarewicz Irena 1976-1977
Lipiński Czesław 1984-1991
Lipkowska Czesława 1966-1992
Lipowska Monika 1966-1967
Lubańska Gabriela 1982-1983
Lubieniecka Joanna 2020
Łazarska Anna 1985-1989
Łazarska Petronela 1963-1983
Łazarewicz Wanda 1951
Łątkowski Mariusz 1982
Łukaszewska Maria 1978
Łuszcz Lucyna 1988-1989
Maj Krystyna 1966-1977
Majewska Lilianna 1983-2019
Majkowska Anna 1955-1960
Malak Ewa 1973
Maliszewska Helena 1976
Malkiewicz Janina 1962-1973
Małkowska Zofia 1977
Marchlewicz Halina 1979-2003
Marcinkowska Barbara 1971
Marczuk Józef 2013-2014
Maślikowska Małgorzata 1962
Mazurkiewicz Teresa 1990-2020
Mączkowski Edward 1964
Mendrek Longina 1951-1955
Meirowska Adriana 1987-1994
Mianowska Halina 1957-1992

Miąsko Halina 1958-1998
Miklikowska Izabela 1954-1999
Minkiewicz Helena 1946-1972
Mińkowska Alina 1983- 1984
Mińska Helena 1975-1982
Misiaszek Agnieszka 1975-1990
Misióra-Zamyślewska Zofia 1964
Modrzejewska Halina 1982-1989
Mokrzycka Wanda
Morańska Hildegarda 1973-1982
Moryc Janina 1977-1979
Mosakowska-Polakowska Elżbieta 1968-1972
Mroczkowska Ewa 1979
Mućka Teresa 1998-2016
Murawska Antonina 1962
Murawska Elżbieta 1973-1974
Murawska Renata 1967-1974
Muś Grażyna 1987
Nagórska Joanna 1988-1989
Nagórski Adam 1999-2000
Niewiadomska Urszula 1983-2013
Nowak Hanna 1983-1993
Nowak Maria 1962-1963
Nowakowska Klaudia 2016
Nowek Jolanta 2003-2015
Obrębski Władysław 1976
Obuchowski Paweł 2012-2013
Ojdowska Halina 1986-1991
Olszewska Czesława 1954-1957
Olszewski Jerzy 1984
Ordon Elżbieta 1973
Orzechowska Irena 1961
Osińska Maria 1971
Osiński Stanisław 1945-1963
Ossowska Edyta 1989-1992
Otręba Zbigniew 1985-1990
Paga Bożena 1964
Panasik Krzysztof 1962-1963
Panek Mariusz 2018
Pankowska Barbara 1972-1973

Paradowska Gertruda 1971-1972
Partyka Józefa 1972
Paszer Grażyna 1976-1977
Pawłowska Irena 1972-1973
Pawska Marianna 1966
Pełka Krystyna 1971
Perkowska Teresa 1950-1964
Pęczkowska Teresa 1970-1982
Piasecka Adela 1995-2008
Piechna Bożena 1978
Pieńkowska Stanisława 1976-1977
Pinker Iwona 1972
Piotrowska Helena 1975-1984
Piotrowska Teresa 1965-1971
Piór Eugeniusz 2014-2015
Piszkalska Katarzyna 1986-1987
Plebanek Joanna 1989-1992
Pogan Maria 1967
Pokora Ryszard 1987-1988
Polakiewicz Kunegunda 1984-1991
Polakowska Elżbieta 1968-1972
Południak Jadwiga 1988-1992
Popiołek Ewa 1991-1993
Poremska Anna 1955-1980
Poremska Jolanta 1965-1967
Potęga-Magdżiarz Regina 1980-2018
Potorski Kazimierz 2015-2018
Prać Elżbieta 1971
Przeradzka Elwira 1972
Przybytek Maria 1987-1988
Przynarowska Elżbieta 1986
Pszczółkowska Olga 1999-2018
Puakowska Krystyna 1972
Pyrka Jadwiga 1984-1989
Pyrzewicz Jadwiga 1972
Rakoczy Marzena 1983
Reder Jadwiga 1983-2003
Reimer Halina 1982-1991
Rosińska Malwina 2014-2019
Roszewicz Maria 1988

Rotecka Helena 1957
Rozmysłowicz Alicja 1969
Rumiński Jan 1963-1981
Rutkowska Zofia 1977
Rydzińska Wiesława 1985
Rzadkiewicz Maria 2023-2024
Rzeźnikowski Tadeusz 1988-1989
Rzymska Bożena 1978-1981
Sakrajda Regina 1957-1962
Sało Mirosława 1966-2007
Schramke Dorota 1972-1979
Sielska Stefania 1982-1988
Sikorska Teresa 1993-2001
Sitkowska Hanna 1981-1982
Skarżyńska Teresa 1978-1987
Skiwska Maria 1989-1990
Skiwski Waldemar 1988-2020
Skowrońska Karola 1966-2007
Slettmo Jadwiga 1982-1985
Słowińska Bożena 1986-2006
Smolińska Wiesława 1984-1988
Smólska Jolanta 1982-1986
Sobczyńska Hanna 1993-2000
Sokołowska Mirosława 1970-1982
Stankiewicz Bożena 1964-1971
Staruszkiewicz Margot 1973-1975
Steinbihs Elżbieta 1988-1991
Steinbiss Danuta 1953-1991
Stępniewska Małgorzata 1985-1986
Studzińska Stefania 1982-1988
Suchojad Justyna 2008-2011
Suszyńska Marzena 1981-1982
Synowiec Zofia 1967
Szalla Barbara 1969
Szalla Joanna 1964
Szałkowska Jadwiga 1962-1966
Szałkowska Urszula 1980
Szczepaniak Elżbieta 1987-2014
Szczepanowska Lilianna 2006-2017
Szkaradkiewicz Irena 1970

Sznajder Zofia 1961-1991
Szostek Irena 1952-1965
Szostek Maria
Szraga Krystyna 1977-2005
Szreiber Marzena 1982-1989
Szroeder Henryka 1982-1993
Szudobaj Grażyna 1961-1963
Szulc Sławomir 1986
Szwarc Halina 1964-1965
Szymczyk Aleksandra 1983-2023
Śliska Grzegorz 1997
Świdorska Genowefa 1972-1972
Świerakowska Jolanta 1986-1988
Tarnacka Regina 1977-1979
Telepska Wiesława 1989
Tesmer Regina 1958-1967
Thielman Krystyna
Tkaczyńska Kazimiera 1960-1978
Tomaszwska Violetta 1988-2023
Tomczak Aurelia 1953
Trebis Renata 1986-1990
Truskawa Krystyna 1952-1991
Trzebiatowska Regina 1970
Tułeczka Paulina 1966-1980
Turska Jolanta 1977-1978
Tuszyńska Krystyna 1984-1991
Tuszyńska Marzena 1985-1986
Urbaniak Krystyna 1974-1976
Urbat Krystyna 1967-1972
Wasilewska Teresa 1983
Wawrzynkowska Anna 1968-1970
Wawrzynkowski Marian 1964
Welk Gertruda 1969
Welke Mirosława 1981-1983
Wester Renata 1959-1960
Wiącek Henryk 1984-1985
Widerkiewicz Irena 1974-1975
Wierzbicka Dorota 2000-2007
Wierzelewska Eryka 1964
Wiewiórska Władysława 1976-1977

Wilińska Maria 1988-1992
Wilmańska Aleksandra 1978-1995
Wilmańska Iwona 1983-1985
Winek-Zakurzevska Katarzyna 2005-2008
Winiarska Renata 1985-1987
Wiśniewska Bożena 1968-1971
Wiśniewska Bolesława 1972-1974
Wiśniewska Gizela 2004-2006
Wiśniewska Helena 1974
Wiśniewska Krystyna 1964-1969
Wiśniewski Andrzej 1987-1990
Wodecki Adam 1954-1963
Wojciechowska Marlena 2004-2021
Wolska Janina 1954-1967
Wolska Wiesława 1963-1969
Wójcik Stanisław 1989-1999
Wrzesińska Anna 1965
Wrzesińska Zofia 1980-1981
Wysoczańska Joanna 1978-1981
Zabłotna Gabriela 1980-1981
Zacharek Justyna 1993-2016
Zakrzewska Renata 1964
Zalewska Brygida 1972
Załęska Marianna 1965
Zawada Gabriela 1998-2008
Zelmańska Wanda 1973-1999
Zielińska Barbara 1986
Zielińska Ewa 2004-2015
Zielińska Małgorzata 2004-2017
Zielińska Małgorzata 2007-2012
Zielińska Monika 1968
Zielińska Stefania 1945-1957
Zielińska Wanda 1982-1999
Zieliński Jarosław 2010
Zieliński Zbigniew 1987-1989
Zimecka Filomena 1985
Zuchniak Henryka 1987-2019
Zygmunt Mariola 1984-1989
Żak Anna 1992-1996
Żuchowska Jadwiga 1984

Żurawska Mariola 1994-2015
Żyżyńska Danuta 1976

Obecni pracownicy biblioteki

Biedzińska Jadwiga
Bojarska Lidia
Boryń Aleksandra
Boryń Wiesław
Chmielewska Małgorzata
Ciżnicka Aleksandra
Czechowska Magdalena
Czerlińska Hanna
Danisz Katarzyna
Dopierała Agnieszka
Furmańska Katarzyna
Gęstwa Magdalena
Górska Oliwia
Graczyk-Grablis Aneta
Janowska Krystyna
Jarzyńska Alina
Józwiak-Rezmer Danuta
Kochańska Małgorzata
Kołodziejska Halina
Krupska Sylwia
Labocha-Zielińska Barbara
Langowska Marzena
Lewandowska Halina
Marczuk Maria
Mielcarska Iwona
Milinkiewicz Robert
Ochrymowicz Irena
Olszewska Sylwia
Osowska Michalina
Owczarzak Nikoleta
Piór Galina
Rezmer Dominika
Romanowska Lucyna
Rozwadowska Sylwia
Rutkowska Katarzyna
Santysiak Małgorzata
Siwiak Joanna
Solińska Magdalena

Śliwińska Emilia
Talpa-Umerska Daria
Uziąłło Anna
Widerkiewicz Maria
Wilczarski Czesław
Zielaskowska Katarzyna

86. Pracownicy Biblioteki Miejskiej, maj 2023 r., Dzień Bibliotekarza

Biblioteka w 2024 r.

W XXI wiek biblioteka weszła z wieloma nowoczesnymi rozwiązaniami, które ułatwiają korzystanie z jej usług oraz zwiększają dostępność zbiorów dla różnych grup użytkowników. Instytucja oferuje dostęp do Internetu za pomocą sieci wi-fi, zasoby cyfrowe na KPBC oraz książkomat. Czytelnicy mogą korzystać z bezpłatnych platform wypożyczeń cyfrowych Legimi, Ibuk Libra oraz Academia. W całej sieci bibliotecznej dla użytkowników dostępna jest bezpłatna usługa skanowania materiałów i płatna kserograficzna.

Biblioteka dąży do zapewnienia równego dostępu do swoich zbiorów, wzbogacając ofertę o książki z dużym drukiem dla osób słabowidzących i seniorów oraz organizując dowóz książek dla czytelników niezdolnych do osobistej wizyty w bibliotece. Dowozy książek organizuje Wypożyczalnia Główna wraz z Filią nr 13 i Ośrodkiem Czytelnictwa Niepełnosprawnych w drugi czwartek każdego miesiąca.

Gmach główny

W budynku biblioteki przy ul. Legionów 28 zlokalizowane są następujące działy udostępniania: Dział Informacyjno-Bibliograficzny, Wypożyczalnia Główna, Dział dla Dzieci i Młodzieży oraz Dział Naukowy.

W skład Działu Informacyjno-Bibliograficznego wchodzi znajdujące się na parterze: sala wielofunkcyjna z czytelnią czasopism, salą wykładowo-warsztatową i kącikiem do pracy z seniorami oraz magazyny czasopism i pracownia digitalizacyjna w suterenie. Czytelnia Czasopism gromadzi i udostępnia prasę lokalną i ogólnopolską od 1945 r. Aktualnie prenumerowanych jest 37 tytułów prasy lokalnej i ogólnopolskiej, tygodników społeczno-politycznych oraz miesięczników z wielu dziedzin życia i nauki. Posiada zasób 4 745 jednostek inwentarzowych czasopism. Dział w 2023 r., pomimo remontu odwiedziło 1 759 użytkowników. Czytelnia opracowuje bibliograficzną kartotekę regionalną z druków ciągłych w systemie Data Trek. Oferuje usługę wypożyczeń międzybibliotecznych artykułów z druków ciągłych, w przypadku braku tytułu czasopisma w zbiorach biblioteki. W jej ramach czytelnik otrzymuje kopię elektroniczną lub papierową wybranej części czasopisma z innych bibliotek. Czytelnia to przestrzeń wielofunkcyjna, w której wyodrębniony jest kącik dla seniorów, miejsca do korzystania z prasy oraz strefa wyposażona w 2 stanowiska komputerowe. Sala warsztatowa przeznaczona jest do działalności kulturalno-oświatowej, prowadzenia szkoleń, wykładów i warsztatów, spotkań autorskich oraz wystaw. Pomieszczenia wyposażone są w oświetlenie LED, system audiowizualny i pętlę indukcyjną. Dział Informacyjno-Bibliograficzny odpowiada także za proces digitalizacji tradycyjnych materiałów bibliotecznych. Pracownia digitalizacyjna dysponuje specjalnym skanerem książkowym, aparatem

fotograficznym oraz oprogramowaniem do przetwarzania obrazu na formy prezentacyjne DjVu i PDF z technologią OCR. Przygotowane obiekty cyfrowe z opisem bibliograficznym w formacie DublinCore poprzez system dLibra publikowane są na Kujawsko-Pomorskiej Bibliotece Cyfrowej. Pracami działu kieruje Katarzyna Furmańska.

Na pierwszym piętrze zlokalizowana jest Wypożyczalnia Główna. Wśród 51 252 dostępnych pozycji dorośli i młodzież mają do wyboru literaturę piękną i popularnonaukową oraz naukową. W 2023 r. zarejestrowano 1 797 czytelników i 18 813 odwiedzin. Zapisać się do wypożyczalni można od 15. roku życia. Po zapoznaniu się z regulaminem, zarejestrowaniu przez bibliotekarza w systemie bibliotecznym MAK+ oraz otrzymaniu karty bibliotecznej wyposażonej w kod kreskowy można wypożyczać jednorazowo 5 książek na okres miesiąca. Dla młodzieży szkolnej przygotowane są lektury szkolne i opracowania polonistyczne. Dział dysponuje także książkami w językach obcych, takich jak niemiecki, angielski, francuski, rosyjski. W roku 2022 dla przebywających w Grudziądzu uchodźców wojennych zakupiono książki w języku ukraińskim. W wypożyczalni jest wolny dostęp do półek. Księgozbiór wyłożony jest na 4 rzędach metalowych regałów biegnących wzdłuż pomieszczenia. Pozostały zasób wypożyczalni znajduje się na 1. i 2. kondygnacji magazynu książek obsługiwanego wyłącznie przez bibliotekarza. Magazyn książek o konstrukcji stalowo-drewnianej z regulowanymi wysokościami i szerokością półek składa się z trzech kondygnacji, z własną klatką schodową z ozdobnymi lukarnami. Ażurowa podłoga zapewnia właściwą cyrkulację powietrza, ograniczony dostęp światła oraz zachodnia orientacja gwarantują właściwe warunki do przechowywania zbiorów. Zrezygnowano z katalogu kartkowego na rzecz stanowiska komputerowego z katalogiem elektronicznym OPAC. Wypożyczalnia prowadzi niezyskową sprzedaż grudziądzkich nowości wydawniczych. Zachowano charakterystyczną rozpoznawalną przez wiele pokoleń czytelniczych ceramiczną mozaikę ścienną z lat 1973-1975. Obowiązki kierownicze Wypożyczalni Głównej pełni Aneta Graczyk-Grablis.

Na holu I piętra postawiono punkt bookcrossingowy, który jest miejscem nieformalnego obiegu, wymiany książek pomiędzy mieszkańcami miasta. Akcja polega na pozostawianiu w wyznaczonym miejscu niepotrzebnych, przeczytanych prywatnych książek, a następnie wymianie na inne lub zabranii bez zobowiązań interesujących czytelnika pozycji do domu.

Naprzeciw wypożyczalni znajduje się Dział dla Dzieci i Młodzieży. Młodzi czytelnicy mają do wyboru z 10 879 książek literaturę piękną i popularnonaukową oraz lektury szkolne. W 2023 r. zarejestrowano 919 czytelników i 12 685 odwiedzin, z imprez organizowanych w dziale skorzystało 3 498 uczestników. Dział unowocześniono w 2021 roku, w ramach GBO. Stare wysłużone meble zastąpiono nowymi, zakupiono mobilne składane stoły, krzesła ułatwiające tymczasowe aranżacje prze-

strzeni. Powstał kolorowy kącik malucha, gdzie najmłodsze dzieci mogą odkrywać świat literatury dziecięcej. Dział wyposażono w pomoce do zajęć edukacyjnych, m.in. „Magiczny dywan”, czyli interaktywną podłogę (matę, rzutnik, zestawy gier i zabaw) oraz cztery komplety „Lego WeDo 2.0” do warsztatów z robotyki. Czytelnia dziecięca udostępnia 2 stanowiska komputerowe z drukarką. Kierowniczka Danuta Józwiak-Rezmer proponuje szkołom oraz przedszkolom bogaty program kulturalno-edukacyjny. Szczególnie popularny stał się cykliczny Klub Przyjaciół Franklina skierowany do najmłodszych słuchaczy i widzów popularnej serii książek i serialu.

Na drugim piętrze umiejscowiony jest Dział Naukowy z Czytelnią Główną oraz Czytelnią im. Adama Wolnikowskiego. Księgozbiór działu składa się z 29 189 pozycji z literatury naukowej, popularno-naukowej oraz klasyki polskiej i światowej literatury pięknej. Cechuje się uniwersalnością i wszechstronnością. W 2023 r. zarejestrowano 218 czytelników i 1 840 odwiedzin. W zasobie reprezentowane są wszystkie dziedziny nauki i wiedzy. Najistotniejszą składową zbiorów Działu Naukowego jest księgozbiór regionalny. Udostępnia się także zbiory specjalne - mikrofilmy, kasety wideo czy płyty CD. W sytuacji braku tytułu w zasobie sieci bibliotecznej w Grudziądzu Dział Naukowy zamówi książkę w ramach wypożyczenia międzybibliotecznego z bibliotek z całej Polski. W dziale znajduje się tzw. Biblioteczka Kawaleryjska, zbiór książek i czasopism z zakresu historii wojskowości, ze szczególnym uwzględnieniem tradycji Centrum Wyszkozenia Kawalerii i 18. Pułku Ułanów Pomorskich. W Czytelni Główniej zainstalowany jest terminal komputerowy systemu elektronicznych wypożyczeń międzybibliotecznych *Academica*, na którym użytkownik może bezpłatnie korzystać z pełnotekstowych cyfrowych publikacji ze zbiorów Biblioteki Narodowej - monografii, podręczników, skryptów, artykułów oraz czasopism naukowych. Dwa stanowiska komputerowe z dostępem do Internetu i urządzeń peryferyjnych oraz „Memory Lab” - punkt społecznej digitalizacji dokumentów analogowych: negatywów, slajdów, zdjęć, kaset magnetofonowych, kaset VHS, płyt gramofonowych dopełniają użytkowy obraz Czytelni Główniej. W drugiej czytelni przechowywane są zbiory przekazane testamentem przez grudziądzkiego bibliofila regionalistę Adama Wolnikowskiego. Księgozbiór liczy 4 750 woluminów, w większości obejmuje literaturę dotyczącą Ziemi Chełmińskiej, Pomorza oraz Grudziądza, w języku polskim i niemieckim. Kierownikiem Działu Naukowego jest Robert Milinkiewicz.

Działy prowadzące usługi podstawowe dla mieszkańców, jak czytelnie i wypożyczalnie, pracują w godzinach od 9.00 do 19.00 w dniach od poniedziałku do środy i w piątek; od 9.00 do 14.00 w czwartek i sobotę. W wakacje instytucja pracuje w godzinach: 9.00-17.00 od poniedziałku do środy i w piątek; w czwartek 9.00-14.00; w soboty biblioteka jest zamknięta.

W gmachu ulokowane są działy odpowiedzialne za zarządzanie, administrację i finanse biblioteki. W przyziemiu znajdują się: Dział Gromadzenia i Opracowania Zbiorów – kierowniczką Małgorzata Chmielewska, Dział Finansowo-Księgowy – główna księgową Sylwia Rozwadowska, informatyczka – Alina Jarzyńska, Składnica Akt – archiwistka zakładowa Lidia Bojarska. Na tej kondygnacji jest jeszcze aneks kuchenny, magazyn oraz łazienka dla pracowników. Na parterze mieszczą się: gabinet dyrektorki Aleksandry Ciżnickiej, Dział Administracyjno-Gospodarczy z sekretariatem kierowanym przez Aleksandrę Boryń i szatnia. Obok niej mieści się warsztat introligatorni z wiekowymi mechanicznymi prasami, gilotyną i nożycami, w której pracuje Irena Ochrymowicz. Dla użytkowników dostępna jest toaleta dostosowana do potrzeb osób z niepełnosprawnościami i matek z małym dzieckiem.

Na II piętrze znajduje się Dział Metodyki i Promocji, zajmujący się nadzorem merytorycznym nad działalnością całej sieci bibliotecznej, organizacją wydarzeń kulturalnych oraz promocją działań księżnicy z wykorzystaniem lokalnych mediów, strony www biblioteki, mediów społecznościach. Odpowiedzialną za funkcjonowanie działu jest Barbara Labocha-Zielińska.

Gmach posiada jeszcze jedną kondygnację, do której czytelnicy nie mają dostępu - strych. Pełni on rolę techniczną i jest wyłączony z użytkowania.

Filie

Filia nr 1 mieści się na osiedlu Lotnisko przy ulicy Nauczycielskiej 19 w budynku Szkoły Podstawowej nr 21. Placówką kieruje Hanna Czerlińska. W ofercie znajduje się 11 095 książek dla dzieci, młodzieży i dorosłych oraz prasa: „Gazeta Pomorska”, „Przyjaciółka” i „Świerszczyk”. W 2023 r. zarejestrowano 1 136 czytelników i odnotowano 15 423 odwiedzin. Dla czytelników przygotowane jest stanowisko komputerowe podłączane do Internetu z urządzeniem wielofunkcyjnym. W placówce odbywają się cykliczne spotkania w ramach: „Bajkowego Poranka”, Klubu Gier Planszowych Juniora, „Lotniczanek” oraz Klubu Gier Planszowych Seniora.

Filia nr 3 znajduje się na osiedlu Strzemięcín przy ulicy Korczaka 23 w budynku Zespołu Szkół Ogólnokształcących. Księgozbiór liczący 10 772 woluminy obejmuje literaturę piękną i popularnonaukową dla dzieci i dorosłych oraz lektury dla uczniów. W 2023 r. zarejestrowano 1 180 czytelników i odnotowano 13 712 odwiedzin. Prasa dostępna na miejscu to: „Gazeta Pomorska” i „Kubuś i Przyjaciele”. Placówka dysponuje 2 stanowiskami komputerowymi z Internetem oraz urządzeniem wielofunkcyjnym. W bibliotece organizowane są spotkania z cyklu Dyskusyjnych Klubów Książki (DKK), „Kącik Kreatywne Rączki” oraz „Książkowe popołudnia z ciocią Jadzią”. Filia kieruje Jadwiga Biedzińska.

Filia nr 4 to placówka mieszcząca się na osiedlu Chełmińskim przy ulicy Tytoniowej 1. Na ścianie frontowej zachowała się tablica pamiątkowa czynu społecznego 1962 r. Jest to jedyny, obok gmachu głównego budynek będący własnością biblioteki. Filia dysponuje przede wszystkim literaturą piękną i popularnonaukową w ilości 12 662 woluminów oraz dwoma tytułami prasowymi: „Gazetą Pomorską” i „Świerszczykiem”. Dla czytelników dostępne jest stanowisko komputerowe z Internetem i urządzeniem wielofunkcyjnym. W 2023 r. zarejestrowano 746 czytelników i odnotowano 10 380 odwiedzin. Filia kieruje Maria Marczuk.

Filia nr 7 usytuowana jest wśród pawilonów handlowych na osiedlu Kawalerii Polskiej przy ul. Chopina 33. Placówką kieruje Krystyna Janowska. Jest filią z największą liczbą 21 748 książek i 673 jednostkami inwentarzowymi pedagogicznych czasopism archiwalnych. Z prasy bieżącej proponuje czytelnikom dzienniki: „Gazetę Pomorską”, „Gazetę Wyborczą”, tygodnik „Newsweek Polska” i miesięcznik „Pani”. W zasobie placówki, poza standardowym zbiorem beletrystki i popularnonaukowym, znajdują się rozbudowane działy naukowe, w szczególności pedagogika, psychologia i socjologia, przejęte po zlikwidowanej, specjalistycznej Filii Pedagogicznej. Kontynuuje prenumeratę i archiwizuje czasopisma pedagogiczne: „Dyrektor Szkoły”, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze”, „Szkoła Specjalna”, „Wychowanie Na Co Dzień”, „Wychowanie w Przedszkolu” i „Życie Szkoły”. Organizowane są również cykliczne spotkania „Bajkowy Świat Książki”. Dysponuje 2 stanowiskami komputerowymi dla czytelnika z drukarką oraz kserografem. W 2023 r. zarejestrowano 1 340 czytelników i 12 386 odwiedzin.

Filia nr 8 zlokalizowana jest na osiedlu Rządź przy ulicy Łęgi 2. Oferuje czytelnikom filii 12 500 pozycji literatury pięknej i popularnonaukowej dla dzieci i dorosłych, lektur dla uczniów oraz czasopisma, takie jak: „Gazeta Pomorska”, „Newsweek Polska”, „Kobieta i Życie” oraz „Poradnik Domowy”. W placówce odbywają się cykliczne spotkania pod hasłem „Inspiracje plastyczne w świecie bajki”. W filii kierowanej przez Lucynę Romanowską dostępne jest dla czytelników stanowisko komputerowe z Internetem i urządzeniem wielofunkcyjnym. W 2023 r. zarejestrowano 811 czytelników i 9 166 odwiedzin.

Na terenie Regionalnego Szpitala Specjalistycznego im. dr. Władysława Biegańskiego w Grudziądzu przy ul. Rydygiera 15/17 znajduje się Filia nr 11. Zasób filii liczy 8 834 książki z literatury pięknej i popularnonaukowej oraz nauk medycznych. Służy głównie personelowi szpitala oraz pacjentom, którym dostarcza się książkę bezpośrednio na salę chorych. Ze zbiorów mogą korzystać również pozostali mieszkańcy miasta. Jednostką kieruje Małgorzata Santysiak. W 2023 r. zarejestrowano 1 625 czytelników i 9 743 odwiedzin.

Filia nr 13 i Ośrodek Czytelnictwa Niepełnosprawnych to integracyjna placówka, zlokalizowana na osiedlu Kuntersztyn przy ul. Mikołaja z Ryńska 1-7. W ofercie znajduje się 9 899 tradycyjnych książek dla dzieci, młodzieży i doro-

słych, lektur szkolnych oraz 6 035 zbiorów specjalnych, takich jak: audiobooki, książki w systemie „Czytak”, książki w języku Braille’a. Filia udostępnia czasopiśma: „Gazeta Pomorska”, „Polityka” i „Świerszczyk”. Zainteresowani mogą skorzystać z komputera i Internetu oraz urządzenia wielofunkcyjnego. W 2023 r. zarejestrowano 1 682 czytelników i 16 790 odwiedzin. Inwestycje w infrastrukturę, wyposażenie i kwalifikacje pracowników wspomagają realizację wielu wydarzeń kulturalno-edukacyjnych. Wśród grudziądzkich bibliotek Filia nr 13 i Ośrodek Czytelnictwa Niepełnosprawnych jest wiodącą pod względem liczby organizowanych imprez i spotkań czytelniczych. Zarządzanie filią, po wieloletniej i zasłużonej kierownicze Aleksandrze Szymczyk, przejęła od 2024 r. Emilia Śliwińska.

Filia nr 14 mieści się na osiedlu Mniszek przy ul. Droga Mazurska 2a w przyziemiu wielopłytowego bloku mieszkalnego. Księgozbiór to 11 770 pozycji z literatury pięknej i popularnonaukowej dla dzieci, młodzieży i dorosłych oraz lektur szkolnych. W 2023 r. zarejestrowano 606 czytelników i 6 965 odwiedzin. Placówka posiada następujące tytuły prasowe: „Gazetę Pomorską”, „Poradnik Domowy”, „Działkowca” i „Świerszczyk”. Oferuje czytelnikom cykliczne spotkania: „Ręce pełne pomysłów” i „Planszówkowy zawrót głowy”. Mieszkańcy mogą skorzystać ze stanowiska komputerowego z Internetem i urządzeniem wielofunkcyjnym. Placówką od 2023 r. w zastępstwie Haliny Kołodziejskiej kieruje Maria Widerkiewicz.

87. Filia nr 1, ul. Nauczycielska 19, 2023 r.

88. Filia nr 1, ul. Nauczycielska 19, 2023 r.

89. Filia nr 3, ul. Korczaka 23, 2023 r.

90. Filia nr 3, ul. Korczaka 23, 2023 r.

91. Filia nr 4, ul. Tytoniowa 1, 2023 r.

92. Filia nr 4, ul. Tytoniowa 1, 2023 r.

93. Filia nr 7, ul. Chopina 33, 2023 r.

94. Filia nr 7, ul. Chopina 33, 2023 r.

95. Filia nr 8, ul. Łęgi 2, 2023 r.

96. Filia nr 8, ul. Łęgi 2, 2023 r.

97. Filia nr 11, ul. Rydygiera 15/17, 2023 r.

98. Filia nr 11, ul. Rydygiera 15/17, 2023 r.

99. Filia nr 13, ul. Mikołaja z Ryńska 1/7, 2023 r.

100. Filia nr 13, ul. Mikołaja z Ryńska 1/7, 2023 r.

101. Ośrodek Czytelnictwa Niepełnosprawnych w Filii nr 13,
ul. Mikołaja z Ryńska 1/7, 2023 r.

102. Filia nr 14, ul. Droga Mazurska 2a, 2023 r.

103. Filia nr 14, ul. Droga Mazurska 2a, 2023 r.

Bibliografia

Źródła:

Archiwum Państwowe w Bydgoszczy

Archiwum Państwowe w Toruniu

Dokumentacja niearchiwalna Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu

Haushaltssatzung der Stadt Graudenz : für das Rechnungsjahr ... 1940-1944, <https://kpbk.umk.pl/dlibra/publication/244776/edition/241558?language=pl#structure>

Kroniki Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu

Składnica akt Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu

Prasa:

Gazeta Grudziądzka 1993-2004

Gazeta Pomorska 1949-2024

Głos Grudziądza 1945

Głos Pomorza 1945-1948

Ilustrowany Kurier Polski 1947-2002

Nasz Głos : organ samorządu robotniczego POIE w Grudziądzu 1974-1986

Nowości 1976-2016

Weichsel-Zeitung: N.S. Weichsel-Wacht 1940

Opracowania i artykuły:

Byner Ryszard, Strażniczka naszej historii. Kalendarz Grudziądzki 2023. Grudziądz 2022, s. 77-88

Chmielewski Eugeniusz, Gmach Biblioteki Miejskiej. Kalendarz Grudziądzki 2002. Grudziądz 2001, s. 95-97

Ciszewska Wanda A., Skazone władzą : ruch wydawniczo-księgarski na Kujawach i Pomorzu w latach 1945-1956, Toruń 2015

Furmańska Katarzyna, Milinkiewicz Robert, Biblioteka Towarzystwa Czytelní Ludowych w Grudziądzu w latach 1921-1939. Grudziądz 2021.

Gajewska Agnieszka, Odbudowa życia kulturalnego w Grudziądzu w latach 1945-1950. Rocznik Grudziądzki. T. 18. Grudziądz 2009, s. 159-177.

Ginter Anna, Działalność Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu w latach 2000-2010. Bydgoszcz 2011, [maszynopis pracy licencjackiej w zbiorach Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu]

Hajncel Grażyna, Punkt Książki Mówionej Biblioteki Miejskiej w Grudziądzu – zarys historii i jego działalność na rzecz środowiska. Toruń 1999, [maszynopis pracy dyplomowej w zbiorach Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu]

Historia Grudziądza 1920-1945. T. 2 / pod red. nauk. Ryszarda Sudzińskiego ; Grudziądz 2012

Jakubczyk Leszek, Powiatowe Archiwum Państwowe w Grudziądzu. Rocznik Grudziądzki. T. 1. Grudziądz 1960, s. 309-312

Jarzynka Mirosława, Działalność oświatowa Biblioteki Miejskiej w Grudziądzu. Poznań 2000, [maszynopis pracy magisterskiej w zbiorach Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu]

Jędrzejewski Henryk, Życie literackie i kulturalne Grudziądza w 25-leciu Polski Ludowej. Bydgoszcz 1970, [maszynopis pracy dyplomowej w zbiorach Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu]

Kołodziejska Jadwiga, Biblioteki publiczne : główne kierunki rozwoju. Warszawa 1972

Kołodziejska Jadwiga, Biblioteki publiczne po reformie administracyjnej kraju. Warszawa 1980

Minkiewicz Helena, Biblioteka Miejska w Grudziądzu. Rocznik Grudziądzki. T. 1. Grudziądz 1960, s. 303-306;

Minkiewicz Helena, „Czarna”: Opis życia własnego w XX stuleciu, Grudziądz 2002. [maszynopis w zbiorach Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu]

Opór społeczny i konspiracja w województwie pomorskim (bydgoskim) w latach 1945-1956 : zbiór studiów / pod red. Tomasza Chincińskiego i Zbigniewa Karpusa. Bydgoszcz 2007

Potęga-Magdziarz Regina Marta, Biblioteka Miejska im. W. Kulerskiego w Grudziądzu. Grudziądz 2001

Potęga-Magdziarz Regina Marta, Biblioteka Miejska w Grudziądzu, 1946-1996. Grudziądz 1996

Potęga-Magdziarz Regina Marta, 100 lat biblioteki w Grudziądzu. Grudziądz 2012

Rakowska Elżbieta, Sieć biblioteczna Miejskiej i Rejonowej Biblioteki Publicznej w Grudziądzu. Gdańsk 1984, [maszynopis pracy magisterskiej w zbiorach Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu]

Reszkowska Ewa, Działalność Biblioteki Miejskiej w Grudziądzu w latach 1990-2002. Toruń 2003, [maszynopis pracy magisterskiej w zbiorach Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu]

Skowrońska Karola, Jubileusz Biblioteki. Kalendarz Grudziądzki 2002. Grudziądz 2001, s. 147-150

Steinbiss Danuta, Model organizacyjny sieci bibliotecznej miasta Grudziądza – propozycje systemowe. Gdańsk 1979, [maszynopis pracy dyplomowej w zbiorach Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu]

Szymczyk Aleksandra, Biblioteka bez barier. Kalendarz Grudziądzki 2016. Grudziądz 2015, s. 185-189

Tomaszewska Violetta, Adam Wolnikowski (1915-1990) regionalista i kolekcjoner z Grudziądza. Toruń 2004, [maszynopis pracy magisterskiej w zbiorach Biblioteki Miejskiej im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu]

120 lat Muzeum w Grudziądzu / [aut. tekstów Ryszard Boguwolski et al. ; red. Anna Wajler]. Grudziądz 2004

ISBN 978-83-968546-1-2

**BIBLIOTEKA
MIEJSKA
IM. WIKTORA
KULERSKIEGO
W GRUDZIĄDZU**